

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİN ANA PROJESİ OLARAK ÇİN-
PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU (2013-2019)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sami ULLAH

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİN ANA PROJESİ OLARAK ÇİN-
PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU (2013-2019)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sami ULLAH

Dr. Öğr. Üyesi ARDA ERCAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 24.02.2021 / 6

KOCAELİ 2021

ÖNSÖZ

Araştırmam boyunca yardımları esirgemeyen ve beni yönlendiren değerli danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi ARDA ERCAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Tezin hazırlanma sürecinde her daim birlikte olan değerli dostlarım özellikle Davut Yeşil, Rustem Umerov, Merve Erol, Metehan Kepir, Ali Tunç Özdemir ve Ş-Burcu Taşlı'ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Eğitim hayatım boyunca beni maddi ve manevi destek olan aileme saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Sami ULLAH

29 Aralık 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
SİMGE VE KISALTMALAR.....	VII
ŞEKİL, TABLO, GRAFIK, RESİM, V.B LİSTESİ.	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1.LİBERALİZM	5
1.2.BİREYSELÇİLİK.....	7
1.3.LİBERALİZMDE HÜRRİYET VEYA ÖZGÜRLÜK	9
1.4.REFAH DEVLETİ.....	10
1.4.1.Refah Devletinin İlkeleri.....	11
1.4.2.Refah Devletinin Yükselişi	12
1.4.3Refah Devletinin Krizi	12
1.5.LİBERALİZM TİPLERİ.....	13
1.5.1.Ticari Liberalizm	13
1.5.2.Liberal Kurumsalcılık	15
1.6. LİBERALİZM VE KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

2.KONU İNCELEMESİ: KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİN ANAHTAR PROJESİ OLARAK ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU	23
2.1.TARİHİ BAKIŞ: İPEK YOLUNUN TARİHSEL ROLÜ	23
2.2.KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ	25
2.3.KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİN AMAÇLARI VE MOTİFLERİ	28
2.3.1.Kuşak ve Yol Girişimi'n Önemi.....	30
2.3.2.Kuşak ve Yol Yapısı	31
2.4.ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU	34
2.4.1.Demir Kardeşler.....	34
2.4.2.Siyasi İlişkiler	35
2.4.3.Pakistan Ve Çin Arasındaki Diplomatik İlişkiler	39
2.5.ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU NEDİR	40
2.5.1.Koridorun Kurulma Nedenleri.....	42
2.5.2.Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun Projeleri.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KUŞAK-YOL GİRİŞİMİ VE ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU ÇERÇEVESİNDE KAZAN-KAZAN MODELİ	46
3.1. ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORUN PAKİSTAN İÇİN ÖNEMİ: EKONOMİK YÖNLERİ	46
3.1.1.Olumlu Yönleri.....	46
3.1.2.Olumsuz Yönleri	48
3.2.SİYASİ YÖNLER.....	49
3.2.1.Olumlu Yönleri.....	49
3.2.2.Olumsuz Yönleri	50
3.3.PAKİSTAN İLE ÇİN ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLER	52
3.3.1.Karşılıklı Ticaret	52

3.4.PAKİSTAN-ÇİN ENERJİ İŞ BİRLİĞİ	54
3.4.1.Nükleer Enerji	54
3.4.2.Hidroelektrik Güç	56
3.4.3.Güneş Enerji	57
3.5.ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORUN VE ÇİN İÇİN EKONOMİK KAZANÇ	58
3.5.1.Batı Çin'in Gelişmesi	59
3.5.2.Ekonomik Koridor ile Sosyal ve Kültürel Etkileşim	60
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	67
ÖZ GEÇMİŞ	79

ÖZET

Mao Zedong'dan sonra Çin, kademeli olarak dış politikalarını değiştirmeye ve diğer ülkelerle özellikle batılı ülkelerle ekonomik ve sosyal olarak iş birliği yapmaya başlamıştır. Çin, kendisini kapalı bir ekonomiden açık bir ekonomiye dönüştürüyordu. 1978'de başlayan reform çalışmaları günümüze kadar artarak devam etmiş ve Çin'in dünya siyasetinde kendini göstermesine neden olmuştur. Xi Jinping'in 2013'te iktidara gelmesi ile çeşitli reformlar uygulanmaya konulmuştur. Xi Jinping, 2013 yılında Kuşak ve Yol Girişimi olarak adlandırılan trilyon dolarlık bir proje başlatmıştır. BRI, Asya'yı Avrupa ve Afrika'ya bağlamak için küresel bir kalkınma stratejisidir. Kuşak ve Yol Girişimi, eski antik ipek yolunun yeniden canlandırılmasıdır. Kuşak ve Yol girişimini iki ana ticaret yolu oluşturmaktadır. İlki 21. yüzyıl deniz ipek yolu ve ikincisi 21. yüzyıl ipek yolu. 2019 yılında en az 65 ülkenin yanı sıra çeşitli Uluslararası kuruluşlar Çin ile ticaret ve altyapı anlaşmaları imzaladı. Girişim, karayolları, demiryolları, hava yolları ve deniz limanları inşa ederek karşılıklı ticarete odaklanmaktadır. Kuşak ve Yol Girişiminin ana projelerinden biri Çin-Pakistan ekonomik koridorudur. Koridor, Batı Çin'i Pakistan üzerinden Hint okyanusuna ve Arap denizine bağlayacaktır. Proje maliyeti altmış milyar doları aşmaktadır. Koridor, Çin'e büyük bir Amerikan varlığına sahip Güney Çin Denizi'ne alternatif bir rota sağlayacaktır. CPEC Kuzey Pakistan sınırındaki Çin'in Xingxiang eyaletinden başlayacaktır. Kuzey Pakistan'dan geçen yol Pakistan'ın iç kısmına gidecek ve ardından Gawadar limanında sona erecektir. Gawadar limanı, Basra Körfezi yakınlarında bulunan stratejik açıdan önemli bir limandır. Bu çalışmada Çin-Pakistan ekonomik koridoru ile Kuşak ve Yol Girişimi kısaca ele alınmıştır. Liberal uluslararası ilişkiler teorisi BRI ve CPEC ile ilişkilendirmeye çalışılmıştır. Liberal teori, serbest ticarete, özel mülkiyete, ekonomik ve sosyal karşılıklı bağımlılığa dayanmaktadır. Bu araştırmada BRI ve CPEC Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kuşak ve Yol, Ekonomik koridor, Deniz ipek yolu, Pakistan, Çin

ABSTRACT

China after Mao Zedong gradually started to change its policies and started to cooperate economically and socially with other countries specially with western countries. China was transforming itself from a close economy to an open economy. In 1978 many reforms have been done and China started to flourish gradually as a powerful actor in world politics. With Xi Jinping came into power in 2013, new reforms have been introduced. Xi Jinping initiated a trillion-dollar projects in 2013 which was named Belt and Road initiative. BRI is a global development strategy to connect Asia to Europe and Africa. The Belt and road initiative is a revival of old ancient silk road. The Belt and Road initiative supports two main trade routes. One is 21st century maritime silk road and second is 21st century silk road. At the end of 2019 at least 65 countries and International organizations have signed trade and infrastructure agreements with China. The initiative is focused on mutual trade by building roads, railways, airways and sea ports. One of the main projects of Belt and road initiative is China-Pakistan economic corridor. The corridor will connect Western China to Indian ocean and Arabian sea through Pakistan. The Project is worth over sixty billion dollars. The corridor will provide China an alternative route to South China Sea which has a large American presence. It will start from the Xingxiang province of China which is on the border of Northern Pakistan. From northern Pakistan the road will go to inner Pakistan and then will end at Gawadar port. Gawadar port is a strategically important port which is located near Persian Gulf. In this thesis we have discussed China-Pakistan economic corridor as well as Belt and road briefly. We have tried to connect Liberal theory of International relation with BRI and CPEC. The liberal theory based on free trade, private property as well as economic and social inter-dependency. In this research we have discussed about BRI and CPEC in the framework of Liberal international Relations theory.

Key words: Belt and Road, Economic corridor, Maritime silk road, Pakistan, China

SİMGE VE KISALTMALAR

BRI	: Kuşak ve Yol Girişimi
CPEC	: Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru
FTZ	: Serbest Ticaret Bölgeleri
AIIB	: Asya Altyapı Yatırım Bankası
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
NSG	: Nükleer Tedarikçiler Grubu
UNCIP	: Birleşmiş Milletler Hindistan ve Pakistan Komisyonu
CDP	: Çin Kalkınma Bankası
ADBC	: Çin Tarımsal Kalkınma Bankası
EXIM	: Çin İhracat-İthalat Bankasıdır
PARP	: Pakistan Atomik Araştırma Reaktörü
IAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın
ECNEC	: Ürütme Komitesi Ulusal Ekonomik Konseyi
SEZ	: Özel Ekonomik bölgeler
STA	: Serbest Ticaret Bölgesi
XUAR	: Sincan Uygur Özerk Bölgesi
CHASNUPP	: Chashma Nükleer Santrali

ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESİM V.B. LİSTESİ

Resim 1: Kuşak ve Yol Girişimi.....	28
Resim 2: Çin-Pakistan Ekonomik koridorun geçiş noktaları.....	49
Resim 3: Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun ana projeleri.....	51

GİRİŞ

Güney Asya yakın geleceğe kadar siyasi ve ekonomik açıdan istikrarsız devletlerinin yer aldığı köklü çatışmaların olduğu bölgelerden biridir. Küreselleşmenin dünyayı etkisi altına alması sonucunda bölgeselleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Böylece ipek yolu gibi projeler devletlerin devletlerarası entegrasyona ivme kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışma araştırma konusu olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun (CPEC) 2019 yılına kadar yapılan çalışmaları analiz etmektedir. Çin-Pakistan Ekonomik koridoru (CPEC), Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) 'Bir Yol Bir Kuşak Girişimi'(OBOR) yâda diğer adıyla 'Kuşak ve Yol Girişimi' (BRI) projesinin bir kolunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada projenin bölgesel ve uluslararası etkileri üzerinde durulacaktır. Kuşak ve yol girişimi (BRI), özellikle ABD ve diğer dünya güçlerine karşı ekonomik ve politik olarak güç dengesini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte Kuşak ve Yol Girişimi Asya'yı, Afrika ve Avrupa'ya bağlayan eski ticaret yollarının yeniden canlandırılması için ortaya atılmış bir projedir. Kuşak ve yol girişimi, 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından açıklanmıştır. Çin'e göre Kuşak ve Yol Girişimi, dünyanın farklı bölgelerini birbirine bağlayacak tamamen ekonomik tabanlı bir projedir. Kuşak ve Yol girişimi farklı ülkeleri ve toplumları birbirine bağlayarak dünya nüfusunun yaklaşık yüzde altmışını ve küresel ticaretin yüzde otuzundan fazlasını kapsamaktadır. Başkan Xi Jinping, Yol ve Kuşak girişimi 'yüzyılın projesi' olarak nitelendirmiştir. Proje, Çin ekonomisini Asya, Avrupa ve Afrika'nın kalkınmasıyla birleştirmeyi hedeflenmektedir.

Bu araştırmada Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru stratejik, ekonomik ve jeopolitik açıdan değerlendirmektedir. Bu proje Batı Çin'i Basra Körfezi ve Arap Denizi'ne bağlayarak çeşitli stratejik hedeflerine ulaşmaya amaçlanmaktadır. Batı Çin nispeten daha az gelişmiş özellikle Sincan Uygur Özerk Bölgesi siyasi, ekonomik ve demografik yapı nedeniyle ülkenin diğer bölgelerine nazaran daha az istihdam

sağlanmıştır. Bu proje bölgenin istikrarını sağlayacak ve bu bölgeleri ülkenin diğer bölgelerine bağlayarak karşılıklı bağımlılığı artıracaktır. Batı Çin eyaletlerinin ekonomisini istikrarlı hale getirmesine yardımcı olacak ve yeni iş fırsatların yanı sıra endüstriyel gelişme de sağlayacaktır. Böylece Sincan Uygur Özerk Bölgesinde istihdam ve istikrar sağlanacağı bununla bölgedeki siyasi problemler ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Çin-Pakistan Ekonomik koridoru ile İpek yollarını direkt olarak Basra körfezine bağlayarak Çin, Körfez Ülkeleriyle ticaretini daha kolay ve sorunsuz bir şekilde sürdürebilecektir. Bu proje ile oluşacak güzergâh Çin'in daha önce kullandığı Güney Çin denizinden geçen güzergâha göre daha kısa mesafede olmasından dolayı özellikle petrol ve doğal gaz ticareti artacaktır. Malakka boğazı ve Güney Çin denizi uluslararası sorunların olması nedeniyle bu bölgelerden yapılan ticari faaliyetlerde çoğunlukla problemler ile karşılaşilmektedir. Çin-Pakistan ekonomik koridoru bu mesafeyi önemli ölçüde kısaltacak ve ticaretin daha sorunsuz gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Çin'in büyüyen ekonomisi birçok ülkeyi özellikle ABD'yi ciddi derecede rahatsız etmektedir. Ayrıca Çin'in güç kazanması ve yeni CPEC projesinin Çin'e ekonomik, stratejik ve siyasi avantajlar sağlayacağı nedeniyle Çin'in bu yükselişine karşı birçok ülkenin kuşku ile yaklaşmasına neden olmaktadır. Çin'in yükselişinin barışçıl bir yükseliş olup olmadığı çok tartışmalı bir konudur. ÇHC diğer aktörler ile kurmak istediği ilişkileri barışçıl ve uyumlu şekilde oluşturmak istediğini belirtmektedir. Çin'in mevcut dünya siyasi sistemine tehdit oluşturabileceğine dair çeşitli görüşler rastlanabilmektedir.

Bu tez, Çin-Pakistan ekonomik koridorunu liberal çerçevede kazan-kazan ve iş birliği esasına dayanan bir proje olup olmadığı ve yalnız Çin'in değil aynı zamanda "Pakistan'ın da bu proje ile siyasi ve ekonomik faydalar elde edebilecek mi?" sorusuna cevap aranacaktır. Bu soruya yanıt alabilmek için BRI (Kuşak ve Yol Girişimi') kapsamında CPEC (Çin-Pakistan Ekonomik koridoru) girişimi derinlemesine incelenip çıkarımlar aktarılacak. CPEC hem Çin hem de Pakistan için tamamen geo-ekonomik bir projesidir. Bu nedenle Kuşak ve Yol Girişim ile Çin-Pakistan ekonomik koridorunu liberal teori çerçevesinde ele alarak liberal kazan-

kazan temelinde bir projesi olabileceği yönündeki birincil hipotezimizi test edeceğiz. Ayrıca 'Çin-Pakistan ekonomik koridoru' Pakistan için bir borç tuzağı olmadığını hatta iki devletin "ulusal çıkarları" açısından olumlu sonuçlara yol açacağı ispatlamaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Araştırmada kitaplar, dergiler, devlet başkanlarının görüşmeleri, önde gelen Çin ve uluslararası dergilerdeki makaleler, resmî web siteleri ve benzerleri yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Tezim üç ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde teorik tartışmalar yapılmıştır ve liberalizm teorisini tezin konuya bağlanacak şekilde açıklamaya çalışılmıştır. İkinci bölüm Çin ile Pakistan arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimine dayanmaktadır. Pakistan ile Çin arasında devam eden ekonomik, teknik ve askeri iş birliklerine yer verilmektedir. Yine bu bölümde, Çin'in nasıl bir süper güç olarak ortaya çıktığı ve Çin'in dünya siyasetini nasıl görüldüğüne dair açıklamalar yer almaktadır. Üçüncü ve son bölümde bizi sonucumuza götürecek olan liberal kavramlar çerçevesinde Çin-Pakistan ekonomik koridorun Çin ve Pakistan'ın karşılıklı kazanca dayalı bir girişim olduğunu ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu nedenle üçüncü bölümde iki devlet arasındaki farklı projelere ve antlaşmalara yer verilmiştir.

CPEC ekonomik kuşağının ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun Çin ve Pakistan'ın karşılıklı kazanca dayalı birlikteliğinin ve iki devletin çıkarları açısından olumlu sonuçlara yol açacağını bilinmektedir. Pakistan'ın son on yılda en yüksek GSYİH büyümesini göstermesinde Çin-Pakistan Ekonomik koridorun büyük etkisi vardır. Öte yandan Çin, özellikle Ortadoğu'dan petrol ve doğalgaz için alternatif bir ticaret yolu bulmuş durumundadır. Bu projeler Çin'in ekonomisini her geçen gün güçlendirirken diğer yandan Çinli inşaat şirketleri Çin-Pakistan Ekonomik koridoru ile yeni projeler elde etmişlerdir. Kuşak ve Yol girişimi ile Çin'in inşaat şirketleri artık dünyanın en büyük kurumsal şirketleri haline gelmiştir. Çin milyarlarca doları diğer ülkelere göre daha az şartlarla çoğunlukla kredi olarak vermektedir. Bu nedenle zayıf demokrasiye sahip ülkeler için Kuşak ve Yol Girişimin daha kolay bir seçim olması şaşırtıcı değildir. Çin otoriter hükümetlerle, askeri rejimlerle ve yozlaşmış ülkelerle anlaşma imzalamaktan çekinmiyor hatta Afganistan, Ukrayna, Yemen ve Irak gibi

istikrarsız ve çatışma altında olan ülkeler bile yol ve kuşak projesine dahil edilmiştir. Güvenilmez ülkelere kredi veren ÇHC'in yol ve kuşak girişimi, riskli bir ileri dönük projesi olarak görülmektedir. Bu projeye dâhil olan devletlerin çoğu kredileri geri ödeme gücüne sahip olmadığını bildiğine rağmen, Çin hala yatırım yapmaya devam etmektedir. Bu nedenle kritikler, Kuşak ve Yol Girişimin (BRI) sadece ekonomik bir proje olmadığını ileri sürmektedir. Kısa ifade etmek gerekirse Çin "Borç Tuzağı" ile ülkeleri borçlandırıp ödeme yapamamaları sonucunda bu ülkelerde çıkarları doğrultusunda antlaşmalara imza atmaktadır. Örneğin Sri-Lanka Çin'den 1,5 milyar dolar borç aldı ancak ödeme yapamayınca Çin için önemli limanlardan birini Çin'e 99 yılığına kiralamak zorunda kalmıştır. Aynı şekilde Pakistan'da Gawadar Limanını Çin'e 40 yılığına kiralamıştır. Myanmar ve Cibuti'de de aynı faaliyetlerin var olduğu görülmektedir. ÇHC yakın zamanda Cibuti'de bir deniz üssü açmıştır. Çin verdiği yüksek miktarda kredileri devletlerin ödeyememeleri halinde uzun süreli olarak limanlar kiralayıp Hint Okyanusu'nda askeri hedeflerine ulaşmak için bir dizi deniz üssü kurmaya amaçlıyor. Çin'in artan nüfusu ve Kuşak ve Yol girişimin hem bölgesel hem de küresel hedefleri ABD'yi rahatsız etmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi Çin'in ekonomik ilişkiler kurarak ve küresel ticareti kontrol ederek gücünü artırıp küresel lider olma yolunda ilerlemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. LİBERALİZM

Liberalizm, 21. yüzyıl demokrasisinin bir karakteri olarak kabul edilir. Bu nedenle “liberal demokrasi” terimi açıklanırken üç kavramı birlikte dikkate almak gerekir. Bu kavramlar “özgür birey”, “adil seçim süreci” ve “medeni haklar” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak liberalizmi bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak karşımıza çıktığında oldukça farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kurumlar; devlet davranışı, küreselleşme ve karşılıklı etkileşim gibi birçok faktörden oluşmaktadır. Liberal felsefenin ne olduğunu anlamak için dayandığı temel ilkeleri anlamak gereklidir (Meiser,2018:1-4). Liberalizmi tanımlamak istersek; Liberalizm, her bireyin özgürlüğünün genel olarak tanınması gerektiğini savunan, siyasi ve ekonomik sisteme dayanan geniş bir teoridir. Liberalizm, devlet-birey ilişkilerinde ana konu olarak bireyin hak ve özgürlüklerini vurgulayan bir anlayışa sahiptir. Liberal terimi 14. yüzyıldan beri farklı anlamlarda kullanılmaktadır. "*Liber*" kelimesi Latince özgür insanlar topluluğu anlamına gelir. Yine liberal kelimesi sosyal olaylarda görüşleri açıkça ifade edebilmek anlamında da kullanılmıştır (Heywood,2011:47). Liberalizmin kökenlerinde modern aydınlanma döneminden gelen temel yönelimle mevcuttur. Uluslararası ilişkilerde klasik liberalizm John Locke, Adam Smith, James Madison ve Immanuel Kant gibi düşünürlerin çalışmalarıyla dönüşüme uğramıştır. Bu düşünceler Amerika'nın özgürlük savaşında büyük etkiler yaratmıştır. Napolyon'un Fransız Devrimi'nden sonra liberal değerlerin ulus devlet politikası temelinde uygulanmaya başladıktan sonra Avrupa'ya büyük ölçüde yayılmaya başladı ve Jeremy Bentham, Herbert Spencer, Benjamin Constant gibi pek çok liberal görüşe katkı sağlayan düşünür ortaya çıkmıştır (Homes,2016:3).

Liberalizm, bir toplumda özel mülkiyete dayalı olmakla birlikte insan haklarına ve toplum yetkililerin müdahalesine karşı çıkıp özgürlüğüne odaklanan

ideolojidir. 19.yy. de büyüyen burjuvazinin feodalizme karşı mücadelesi sırasında yeni yükselen sınıfın sloganı özgürlük ve eşitlik iken, klasik liberalizm düşüncesi güçlenmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkilerde klasik idealizmin doğal haklar ve sosyal sözleşme teorisine dayanarak liberalizmin ideolojik ve politik platformunu formüle etti ve bireysel özgürlük, özel mülkiyet ve sivil topluma devlet müdahalesi gibi toplumun ilerlemesi ve halkın refahı için önemli olan liberal normlarının önemini vurguladı. Örneğin John Locke 'Yönetim Üzerine İki İnceleme' (Two Treatises of Government) eserinde İnsanların yaşama, özgürlük ve mülkiyet gibi doğal haklara sahip olduğunu savunmuştur.

İlk zamanlarda Liberal görüşte olan partiler toplumun büyük kısmına hitap etmiyordu ve büyük kitleler tarafından desteklenmiyordu. Liberalizm, güçlü bir entelektüel geleneğin yansımasıydı. Pek çok toplum demokratikleşme ve piyasa ekonomisi yolunu seçerken, siyasi partiler çeşitli liberal ilkelerini benimsemeye başlamıştır. Ancak kendilerine Liberal olarak tanımlama baya zaman almıştır. Dolayısıyla liberalizm siyasi bir programdan ziyade ideolojik bir eğilimdir. Liberalizmin kökenleri, her bir bireyin kesin olarak bir kişi olduğu için bazı devredilemez haklara sahip olduğunu öne süren doğal hukuk ilkelerinde aranmalıdır. 17. yüzyılda İngiliz filozof John Locke'un eserlerinde bu tür görüşlere rastlanması mümkündür. Locke'a göre, siyasi düzen insan haklarına uygun olmalıdır. Ancak bu herkesin toplumu yönetme hakkına sahip olması anlamına gelmiyor, Locke hükümetin bir kişinin "doğal haklarını" görmezden gelirse, vatandaşların onu devirme hakkına sahip olduğunu ifade ediyordu. Immanuel Kant, tüm Devletlerin egemen ve eşit olduğunu ileri sürmektedir (Kant,1983: 94-102).

1.2. BİREYSELÇİLİK

Bireycilik, Weber'e göre pek çok farklı anlamlarla açıklanabilmektedir. Tarihsel felsefede bireyselliğin nasıl ele alınacağı sorusu uzun bir pedagojik ve gelişen geleneğe sahiptir (Weber,1967:222). Bu nedenle modern dönemden önce bile bu kavramla çok ilgilendiklerine dair kanıtları vardır. 19. ve 20. yüzyılda sosyolojik teorilere bakarsak zamanla bireyselcilik kavramının evrimini görebiliriz.

Birey kendi bireyselliğinin kaynağıdır yani bireyselcilik kelimesi bile bireyden çıkmıştır. 17. yüzyılda Hristiyanlık bireyselliği tanımlarken çapkınlıkla (bencil ya da tanrıya, şükür etmeyenlerle) ilişkilendirme eğilimindeydi. Zamanla dinin yerini daha duyarlı ve dostane yeni neslin yeni görüşlerin ortaya atmasıyla bireyler, çevre ve dünya ile ilgili yeni fikirler edinmiştir. (Soares,2018:11-34). Her birey ahlaki olarak bağımsız veya özerktir ayrıca eylemlerinden tamamen sorumlu tutulmalıdır. Sadece insanın eşsizliğine ve özerk haklarına saygı duyulduğunda her birey kendi bireysel potansiyelini sonuna kadar elde eder veya geliştirir. (Soares,2018:11-34). Susan Brown bireyciliğin; liberalizm ve anarşizmle derin bağlantılara sahip olduğunu belirterek şöyle yazdı: “Liberalizm ve anarşizm, temelde bireysel özgürlükle ilgilenen ancak birbirinden çok farklı şekillerde farklılık gösteren iki politik felsefedir. Anarşizm liberalizmle bireysel özgürlük konusunda radikal bir bağ paylaşırken liberalizmin rekabetçi mülkiyet ilişkilerini ret etmektedir” (Brown, 1994:73-74). Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ise tüm insanlar eşit yaratılmıştır (her birey); onlara Yaratıcısı tarafından devredilemez belli haklar bahşedilmiştir; bunlar arasında yaşam, özgürlük ve mutluluk arayışı vardır. Bu hakları teminat altına almak için hükümetler kurulmaktadır (Jefferson,1776).

Klasik liberalizm ve özgürlük felsefesi temelinde bireyciliğe dayanmaktadır. Liberallerin bireyciliğe vurgu yapması her insanın başlangıçta rasyonel olduğu önermesiyle yakından bağlantılıdır. Bir kişiye en yüksek değer olarak saygı gösterilir ve bu değer öncelikle bireyin kendi yaşamı için örgütlenme ve sorumluluk üstlenme gibi rasyonel yetenekleriyle belirlenir. İnsanların rasyonelliği, herkes için maksimum

özgürlüğe izin veren bir toplumu en etkili hale getirir. Liberalizmin çeşitli ilkeleri arasında, devletin, özgür insanlar tarafından benimsenen amaç ve hedefleri dikte etmeden bireysel özgürlüğü koruması gerektiği iddiası vardır. Başka bir deyişle liberalizm, ‘rasyonel bireylere’ odaklanan bir toplum yaklaşımıdır (Christman,1991:343-359). Bununla birlikte, burada çeşitli liberal okulların ve düşünürlerin arasındaki anlaşmazlıkları da başlamaktağır çünkü onlar sosyal örgütlenme biçimini farklı şekilde değerlendirmekte ve görüşlerini savunmak için farklı argümanlar kullanmaktadır.

Liberalizme göre insanların egemenliğı, hakları ve özgürlükleri hakkında ifade edilen fikirler modern demokratik bir devletin oluşumunda çok önemli bir rol oynamıştır. Siyasi alanda liberal yaklaşım her şeyden önce tüm yurttaşların hukuk önünde eşitliğini, hukukun üstünlüğünü, temsili bir hükümet biçimini ve parlamentarizmi ifade eder (Bellamy,2002:91-190). Liberaller, esas olarak evrensel mutluluk, bağımsızlık ve 'her bireyin ilerlemesi' arzusunu vurgularken, Marksistler bireyselliğı insanların sosyal sınıf baskısından saptırmanın bir biçimi olarak gördüler. Böylece Marx, insan doğasını doğal ve sabit olmaktan ziyade sosyal ve değışken olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte içine gömüldükleri sosyal ilişkilerden yalıtılmış (izole edilmiş) olarak görülen "soyut" bireyler kavramını reddetmiştir. Marx ve Engels, bireyin tarihsel evrimde bir rol oynamadığını öne sürmektedir (Mises,2018). Liberalizmin hem savunucuları hem de karşıtları Liberalizmin bireysel özgürlüğü ve gelişimi koruyan bir sosyal örgütlenme biçimini desteklediğini kabul etmektedir. Klasik liberalizm tarihindeki en etkili düşünürlerden biri olan John Stuart Mill, 19. yüzyılın sonunda, "Medeni bir topluluğun herhangi bir üyesi üzerinde 'gücün' haklı olarak kullanılması'nın tek amacı, başkalarına zarar verilmesini önlemektir" diye ifade etmiştir (Van-Mill,2011). Temel olarak liberalizm, modernizemin bireycilik ve rasyonalizmin normatif ilkelerini siyaset alanına genişletmiştir (Rhoden,2015:560-578).

1.3. LİBERALİZMDE HÜRRİYET VEYA ÖZGÜRLÜK

Özgürlük, felsefenin varlığı boyunca araştırmacıların en çok ilgilendiği konulardan biridir. Genel anlamda özgürlük, eylemlerimizi etkileyebilecek ve davranışımızı belirleyebilecek herhangi bir kısıtlamanın olmamasıdır mesela ebeveynlerin yasakları, akrabaların görüşleri, üstlerin emirleri, devlet yasaları, ahlaki normlar gibi kısıtlamalar özgürlük anlayışının kısıtlanmasına neden olmaktadır.

Liberal ideoloji egemenliğinin başlangıcından bu yana ekonomik faaliyette insan özgürlüğüne büyük önem verilmektedir. Liberalizmin ana ideologlarından biri olan J. Locke, ilk kez özgürlüğün ve özel mülkiyetin değerini yaşamın değeriyle aynı seviyeye koymuştur. Locke'a göre özel mülkiyet olmadan insanın temel ihtiyaçlarını karşılamak imkânsızdır. Özel mülkiyete sahip olma, her zaman bir kişinin doğasında olduğuna inanıyordu (Locke,1980: 18-30). Liberalizm, toplumsal iş birliğini sağlayan ve tek etkili sistemin “üretim araçlarının” özel mülkiyete tabi olması olduğunu ileri sürer. Liberalizm en temel özelliği maksimum özgürlüğü ve özgürlük davasındaki gelişmeleri temsil etmesidir.

Liberalizm, bireysel özgürlüğün öz değerini savunmaktadır. Gerçek özgürlük, kişinin sermayesini ve yeteneklerini özgürce kullanma hakkıdır ve bu tür bir özgürlük kaçınılmaz olarak risk ve sorumlulukla ilişkilidir. Liberalizm açısından, 'tüm çalışanlar için özgürlük' temelli bir toplum maksimum üretkenliği garanti eder. Liberal ekonomi teorisi, “serbest piyasaların” maksimum üretkenlik sağlayacağı önermesine dayanmaktadır. 20. yüzyılın başlarında, liberalizmin; mülkiyet haklarının garantileri, ticaret özgürlüğü, sivil toplum, hukukun üstünlüğü, demokratik siyasi kurumlar, bireyin hakları ve özgürlükleri gibi ana hükümleri oluşturuldu (Lehto, 2015:6). Sabine göre liberalizmin iki temel önermesi ve üç temel ilkesi vardır;

İki temel önermesi:

- Kolektif girişimlere karşı bireycilik
- Bireyler arasındaki ahlaki ilişkiler

Üç temel ilkesi:

- Serbest girişim
- Sınırlı devlet
- Geniş ve en özgür şekilde sözleşmelerle yapılan düzenlemeler (Sabine &

Thorson 1973: 103-105).

1.4. REFAH DEVLETİ

II. Dünya Savaşı sonrası refah devleti, demokrasi ve sosyal adalet ile etkinliği birleştiren bir sosyal sistem olarak olağanüstü bir başarıyı temsil etmektedir (Özdemi, 2010: 62). Refah devleti eşit fırsat, refahın eşitlikçi dağıtımı ve kamusal sorumluluk doktrinine dayalı olarak halkın ekonomik ve sosyal refahının korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığı bir hükümet modelidir. Refah devlette iyi bir yaşam için haklardan yararlanamayan vatandaşlar devleti sorumlu tutmakta ve halkın temel refah düzeylerini güvence altına almak devletin ana görevi olarak görmektedir (Briggs,1961:221-258). Titmuss'a göre refah devleti “Kurumsal” ve “Kalıntı (residual) bir refah devleti” olarak ikiye ayrılabilir. Refah devleti yalnızca daha ayrıcalıklı belirli bir grup insana değil tüm nüfusa hitap etmelidir. Kalıntı bir refah devleti insanların refah ihtiyaçlarının çoğunu kendilerinin karşılaması gerektiği inancına dayanır. Devletin rolü temelde yoksullar için bir güvenlik ağı sağlamakla sınırlanmalıdır. Kurumsal refah devleti ise tüm nüfusu ele almakta ve refah için kurumsal bir taahhüt içermektedir. Bu da aile, birey veya piyasa/pazar ihtiyaçları karşılamakta başarısız olduğunda devletin sorumluluğunu üstlendiği anlamına gelir (Titmuss,1958:34-56).

"Sosyal / Refah devleti" kavramı ilk olarak on dokuzuncu yüzyılın ortalarında Alman bilim adamı Lorenz von Stein tarafından ortaya atıldı. Devlet fikrinin eşitliği ve özgürlüğü yeniden tesis etmek, alt-dezavantajlı sınıfları zengin ve güçlü düzeyine yükseltmek olduğuna inanıyordu. Birinin gelişmesi diğerinin gelişmesinin bir koşulu ve sonucu olduğundan, devletin tüm üyelerinin ekonomik ve sosyal ilerlemesini

yoksul ve zengin arasında ayırım yapmadan gerçekleştirmesi gerektiğine inanıyordu (J. Sigleman & P. Singleman,1968:431-452). Devletin kendi başına gerçek gücü yoktur. Hegel ve Marx gibi Von Stein de gerçekte devletin toplumdaki yönetici sınıfların çıkarlarına tabi olduğunu kabul eder. Devlet herkesin çıkarlarını destekleme hedefinin aksine gerçekte bazılarının çıkarlarını diğerlerinin çıkarlarına karşı destekler (Uhl,1977:36-39).

1.4.1. Refah Devletinilkeleri

Refah devleti genel ilkeleri dünyanın ekonomik olarak gelişmiş ülkelerinin çoğunda uygulanan bir modeldir. Sonuç olarak sosyal teoride ele alınan ve sistematik hale getirilen çeşitli refah devleti modelleri vardı. İktisatçı ve sosyolog Esping-Andersen'in klasik eserleri refah devleti üzerine derin bir araştırmaya sahiptir. Esping-Andersen, refah Devletin türlerini ortaya koyarken, çeşitli ülkelerdeki sosyal politikanın belirli (i) ilkelere dayandığını varsaydı mesela hükümet müdahalesinin doğası, sosyal grupların tabakalaşması ve pazar dağılımının yerini malların bürokratik bir dağılımına bırakma derecesi. Esping-Andersen ‘Three Worlds of Welfare Capitalism’ adlı eserinde aslında Batı'nın ekonomik olarak gelişmiş ülkelerinde var olan modern sosyal politikanın ana modellerini temsil eden seçilmiş refah Devlet türlerini karakterize etmiştir (Esping-Andersen,1990:9-35).

Esping-Andersen, açıkça  tipik refah durumu tanımlamaktadır; Liberal Anglo-Sakson yoksulluk yardımı devleti, Alman Hıristiyan demokratik devleti ve tüm katmanların tek bir evrensel sigorta sistemin çatısı altında toplandığı İskandinav evrensellik modeli (Ndunda,2016:2-3).

1.4.2. Refah Devletinin Yükseliş

Batı ülkelerindeki refah devleti II. Dünya Savaşı'ndan sonra zirveye ulaştı. Bu dönemin ayırt edici bir özelliği güçlü bir işçi hareketinin yanı sıra "geleneksel" bir seçmen katmanının Sol partilere oy vermesiydi. Bunun nedeni da büyük bir işçi sınıfının varlığıydı. Bu koşullar, Sosyal Demokratların genellikle seçimleri kazanmasına katkıda bulunuyordu. Sol hükümetler, ekonomik büyüme için koşullar yaratan, verimliliği artıran ve aynı zamanda girişimciler ve çalışanlar arasında refah sonuçlarının nispeten adil dağılımını sağlayan politikaları uygulamak için gerçek bir fırsata sahipti (Esping-Andersen,1990: 26-30).

Refah devletin yapısı; değişen sosyal demokratik reformculuk, Hıristiyan sosyalizmi, aydınlanmış muhafazakâr kitlesi, siyasi ve ekonomik elitler ve büyük endüstriyel birlikler gibi çeşitli faktörlerin etkilerinin birleşimi ile ortaya çıkmıştır. İnsanların; Kapsamlı zorunlu sigorta planlarının, işgücü koruma yasalarının, sağlık ve eğitim sistemlerinin, asgari ücretlerin, barınma sağlamada devlet yardımın ve işçi sendikaların meşru ekonomik ve politik temsilcileri olarak tanınması ve uygulanması için savaşıma sonucunda Refah devlet anlayışı meydana gelmiştir (Esping-Andersen,1990: 26-30).

Refah devleti, Keneyesen model ışığında, ekonomi üzerindeki bir yükten çok yerleşik bir ekonomik ve politik istikrar sağlayıcı olarak görülmeye başlandı. Refah Devlet bütün özellikleriyle, heterojen güçler için çekici hale gelmiştir (Offe, 1982: 8).

1.4.3. Refah Devletinin Krizi

1970'lerin sonlarında refah devletleri ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Refah devletin vatandaşlarına sağladığı; aşırı geniş sosyal garantiler, yüksek işsizlik ve yaşlanan nüfus nedeniyle harcamalar sürekli artış göstermekteydi. Fransız araştırmacı P. Rosanvallon, refah devleti modelinin üç büyük kriz yaşadığını

iddia etmektedir. Bunları ideolojik krizi, ekonomik krizi ve felsefi krizi olarak adlandırılmıştır. Bu da Refah devlet kavramının temellerini radikal bir şekilde güncelleme ve modernize etme ihtiyacına yol açtı. Rosanvallon, 1970'lerin sonlarında, refah devletin insanların temel ihtiyaçlarını karşıladığı ve hayatın temel risklerinden korunduğu gibi görüldüğünü (Rosanvallon,2000: 35-65) ancak 1980'lerden beri artan işsizlik ve yeni yoksulluk biçimlerinin ortaya çıkışı, bu varsayımların yanıltıcı olduğunu göstermiştir. Devlet yapısının artan bürokratikleşmesi ve karar almanın kapalı doğası bu dönemde Refah devlet anlayışının yeniden değerlendirilmesine sebep olmuştur. Krizin yeni evresinin başladığı 1990'larda durum daha da şiddetli hale gelmiştir. Sosyal dayanışma ilkelerin ve sosyal haklar kavramının yanı sıra finans ve yönetim sorunları bir kez daha refah devlet modelinin kavramsal ve diğer temellerini sorguladı (Rosanvallon,2000: 35-65).

21. yüzyılın başında refah devleti modelin ulus devlet krizi ve küreselleşmenin zorlukları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu da Refah devlet modelin başarı olup olmadığını konusunda soru işaretleri bırakmaktadır. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde, devletin sosyal faaliyetlerinde sınırlama eğilimi olması 'Refah Devlet döneminin sona ermesi' sorunu gündeme getirmektedir (Abrahamson,2010: 87).

1.5. LİBERALİZM TİPLERİ

Liberal teorinin birçok sınıflandırması vardır ancak burada araştırma konumuzla doğrudan ilişkili olan sadece iki tür liberalizmi tartışacağız.

1.5.1. Ticari Liberalizm

Ticari liberalizmle birlikte barışın ticaret ile sağlanabileceğine dair görüşleri, karşılıklı bağımlılığın önemini daha fazla artırmıştır (Weede,2004:165-168). Araştırmacılar, ticari liberalizminin devletler arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılığın artacağını dolayısıyla güç kullanma teşviklerini azaltacağı varsayımıyla,

Serbest Ticaret fikrini savunmaktalar. Diğer bir deyişle devletler arasında herhangi bir kısıtlama olmaksızın liberal ticaret, barışçıl bir uluslararası sistemin oluşmasında en etkili rol oynayabileceğini inanırlar. Ticari Liberalizm, ekonomik olarak birbirine bağımlı devletler arasında barışçıl ilişkiler olduğunu savunmaktadır (Weede,2004:165-168). Bunun nedeni yüksek ticaret ve yatırım akışlarının yarattığı karşılıklı bağımlılığın, savaşa gitmenin fırsat maliyetlerini artırması ve güç kullanımını nispeten verimsiz bir araç haline getirmesidir (Ripsman & Blanchard,1996(a):4-50).

Devletler ticaret ve yatırım ilişkilerinde birbirine bağlı olduğu için bu ilişkiyi koparmak politik ve ekonomik açıdan çok maliyetli olacaktır (Blanchard & Ripsman,1996(b):225-246). Ekonomik bağımlılık, bu ilişkiler bozulduğunda devletlere ciddi şekilde zarar verebilecek ekonomik ve askeri maliyetler anlamına gelmektedir. Joseph Nye ve Robert Keohane devletlere dayatılan farklı bağımlılık ilişkilerin türlerini, çalışmalarında çok güzel bir şekilde dile getirmişler (Keohane & Nye,1973:158-165). Ticaret ve yatırım ilişkilerindeki değişiklikler, devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık nedeniyle devletleri olumsuz yönde etkileyebilir. Politika değişiklikleri yoluyla uzun vadeli maliyetlerden veya ekonomik zarardan kaçınamayan devletler, politik ve ekonomik olarak çok fazla zarar görülebilir (Ripsman & Blanchard,1996(a):4-50). Liberaller, uluslararası ticaret yoluyla 'ekonomik iş birliğinin' siyasi ve güvenlik konularında iş birliği kurmak için iyi bir başlangıcı olduğunu savunurlar. Bunu da ticaret yoluyla karşılıklı bağımlılığı artırarak yapılabilir. Hirschman'ın, dış ticaret politikasında "iktidar arayışında ticareti bir siyasi baskı aracı olarak kullanma" olasılığını vurgu yapmasının nedeni belki de budur (Hirschman,1945: v, xvi).

Çatışmaya giren devletler ekonomik olarak zarar görmektedir. Bir devlet için ticaretteki düşüş, ticaretten elde edilen kazancın azalması anlamına gelir, bu da devletin yeni ticaret ortakları bulma arayışına girmesine sebebi olur. Çatışmanın maliyeti düşük ticaret seviyeleri ve yeni ticaret ortakları bulma ile ilişkilidir. Bu ticaret ve çatışma arasında öngörülen ters ilişkiye yol açmaktadır ancak ilişkinin boyutu, ticaretin stratejik doğasını etkileyen faktörlere bağlıdır (Polachek vd 1999:405-422).

Ticari liberalizm, ulus ötesi ekonomik değişimin toplumdaki bireylerin ve grupların kazanç ve kayıplarının devlet davranışları üzerindeki etkisini vurgular.

Önce de bahsettiğim gibi ticari liberalizm, devletler arasındaki serbest ticaretle ilgilidir. Serbest ticaret, gümrük vergileri, ücretler ve kota gibi kısıtlamalar olmaksızın ülkeler arasında sınırsız mal ve hizmet alımı ve satımı olarak tanımlanmaktadır. Serbest ticaret bir kazan-kazan modelidir çünkü ulusların ekonomik kazançları en üst düzeye çıkarmaya ve vatandaşları için gelir artışını teşvik etmeye odaklanmaktadır.

1.5.2. Liberal Kurumsalcılık

Liberal Kurumsalcılık, liberal ilkelere dayalı uluslararası kurumların ve kuruluşların devletler arasındaki iş birliğini artırabileceği ve destekleyebileceği savunmaktadır. Pek çok insan Kurumsal liberalizmi, piyasa temelli ekonomik yaklaşımlar nedeniyle Sosyal yapı teorisi ve Neoliberalizm ile ilişkilendirir. John Lock ve Hobbes gibi büyük düşünürler tarafından geliştirilen sosyal sözleşme teorisine göre, yalnızca egemen bir gücün inşasının insanları zulümden ve “doğa durumu” karmaşasından koruyabileceği gerçeğini vurgulamaktadır. Liberal kurumsallığın geliştirilmesinde etkili siyaset bilimci Robert Keohane, fikirlerini kurumsallığın veya rasyonel kurumsallığın bir parçası olarak görmekte ve uluslararası barışı sağlamak için Uluslararası kuruluşlarının önemini vurgulamaktadır (Keohane,1993: 273).

Liberal kurumsallık, diğer uluslararası ilişkiler teorilerinin belirli normlarını ret eden veya kabul edebilen belirli kurallar dizisinin birleşimidir. Bu nedenle Marksizm, Realizm ve Klasik Liberalizmin kavramsal arka planını bilmeden Liberal kurumsallık anlaşılamaz. Bu yüzden bu ilkeleri kısaca tanımlayacağız. Realizm, devletlerin birincil aktörler olduğunu ve hayatta kalmak için devletlerin güç biriktirmesi gerektiğini savunur, Güç ‘sıfır toplamı oyunda’ (zero-sum game) olduğu gibi geçişlidir, Bir devletin güç kazanması, başka bir devletin güç kaybetmesi anlamına gelir. Bu varsayımlar altında realistler, herhangi bir devletler arası iş

birliğini, devletlerin genel rekabet, çatışma ve savaş koşullarından yalnızca geçici bir erteleme olarak görürler. Realistlerin aksine Liberaller sürekli iş birliği için yüksek umutlar algılar. Devletler, benzer-düşünen gruplar oluşturarak, yerel ve uluslararası kurumlar aracılığıyla kendilerini bağlayarak rekabeti, çatışmayı ve savaşı aşabileceğini savunurlar. Ortodoks Marksizm, bu kurumları kapitalist toplumun bir ürünü olarak görür ve sömürü araçları olarak algırlar (Dugger & Sherman,1994:101-127). Realizm, Marksizm ve Klasik Liberalizm, Kurumsalcılık hakkında çeşitli fikirler ortaya koymaktadır. Robert Keohane Liberal kurumsallığı savunarak, "Marksizm ve Realizmin aksine, Liberalizm hırslı ve cimri yapısal teoriye bağlı değildir." demiştir (Keohan,1990:172-173).

Kurumsallığın ortaya çıkışıyla uluslararası örgütler, rejimler ve entegrasyon çalışmalar uluslararası ilişkilerde önem kazanmaya başlamıştır. Bu önem Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyemeyen dramatik olumsuz deneyiminden daha da artmıştır. Yenilen devletlerin politikaları birinci dünya savaşından sonra artan bir gerilim kaynağı haline gelmiştir (Jacobson,2015:9-48).

Dolayısıyla savaş sonrası liberal düşünürler ilk kolektif güvenlik örgütünün II. Dünya Savaşı'nı neden engelleyemediğini anlamaya ve yeni fikirler ve teoriler sunarak uluslararası kurumları daha etkin bir hale getirmenin yollarını bulmaya çalışmaktaydı. Uluslararası ilişkileri daha barışçıl istikrarlı hale getirmek, iş birliğini teşvik etmek ve çatışmaları azaltmak için uluslararası kurumlar inşa etmeye ve geliştirmeye çalıştılar. Liberal düşünürlere göre devlet ve devlet dışı aktörlerin bir karışımıyla ulusal sınırların ötesinde politikalar oluşturmalıdır. Böylece ulus devletler, uluslararası kurumlara daha da fazla yetki devretmek zorunda kalır ve Liberalizm doğrultusunda, bu tür bağlılık çatışma ve savaşı caydırır (Johnson vd 2018:123-134).

Devletler şüphesiz anahtar aktörler, ancak tek önemli aktörler değiller, bu da liberalizme göre kesinlikle mantıklı çünkü liberalizm Bireycilikle başladı (İnaç & Demiray,2004:163-184). Dolayısıyla devletleri uluslararası sistemdeki tek aktör yapan başlıca aktör bireylerdir. Liberal Kurumsalcılık, Bireyler dâhil tüm aktörlerin

rasyonel olduğunu ve devletlerin de rasyonel davrandığını öne sürmektedir. Rasyonel davranan bireyler ve devletler daima her alanda kendi çıkarlarını en iyi şekilde korunmaya çalışırlar. Rasyonel Devlet gardiyan rolüne üstlenmeli ve toplumu kendi akışına bırakılmalıdır (İnaç & Demiray,2004:168). Rasyonel aktörler olarak, liberal kurumsallığın görüşüne göre devletler, diğerlerinin görece kazanımlarıyla gerçekten ilgilenmezler. Aksine, kendileri için mutlak kazançlar isterler. Dolayısıyla liberalizme göre aktörler (devletler ve bireyler) rasyonel davranarak çatışma yerine iş birliğini tercih ederler. Diğer aktörlerin hedefler ve stratejiler hakkında bilgisizlik da iş birliğinin önlenmesine büyük bir rol oynamaktadır. Bu bilgi eksikliği yüzünden ortakların/diğerlerinin gerçek niyetlerini bilinemez ve bu da iş birliğini engeller. İşbirliğinin önündeki ikinci bir engel ise uyumsuzluk veya hile yapmaktır, örneğin taraflardan birinin anlaşmayı yerine getirmemek.

Keohane ve Nye uluslararası kurumların önemini vurgulayarak bu engellerin aslında uluslararası kurumlarla önlenebileceğini söyler (Keohane & Nye, 1973: 158-165). Uluslararası kurumlar bize ortakların/ diğerlerin niyetleri hakkında bilgi toplamaya yardım eder, bu nedenle anlaşmayı yerine getirmeyen devletlere veya aktörlere karşı yaptırımlar uygulamamıza yardımcı olur. Böylece, iş birliğini teşvik eder ve çatışmaları azaltır. Uluslararası kurumlar tarafsız olması gerekmektedir böylece uluslararası iş birliğini ilerletirler ve istikrarlı bir iş birliği ortamı geliştirirler. Robert Keohane uluslararası iş birliği hakkında şu şekilde ifade etmiştir “Uluslararası iş birliği fedakârlığa, idealizme, ortak amaçlara, içselleştirilmiş normlara ya da bir kültürde yerleşik bir dizi değerde paylaşılan inanca bağlı değildir. Çeşitli zamanlarda ve yerlerde bu özelliklerinden herhangi biri uluslararası iş birliği süreçlerinde gerçekten önemli bir rol oynayabilir; ancak iş birliği, bunlardan herhangi birine atıfta bulunulmadan da gerçekleşebilir” (Keohane,1988:380).

Keohane ve Nye uluslararası kurumların çok geniş bir tanımını veriyor, onlara göre kurumlar, organizasyonlar, bürokratik ajansları ve anlaşmaları içerebilir. Uluslararası kuruluşların bir biçimi uluslararası örgütlerdir. Uluslararası örgütler, devletler tarafından yasal olarak bağlayıcı bir anlaşma temelinde kurulan ve tüzükleri

ve sekreterlikleri bulunan devletlerarası yapılardır (Keohane,1988:379-396). Örnek olarak Birleşmiş Milletleri (BM) ele alalım.

BM dünyanın en kapsamlı örgütüdür. 1945'te kurulan ve merkezi New York'ta olan BM'ler 193 üyesi ile dünyadaki en geniş katılımlı örgüt olma özelliğini taşıyor (Smith,1976:311-323). Birleşmiş Milletler barış ve güvenlik, insan hakları, silahsızlanma, iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma, insani ve sağlıkla ilgili acil durumlar, cinsiyet eşitliği, terörizm yönetim, gıda üretimi gibi 21. yüzyılda insanlığın karşı karşıya olduğu konularda harekete geçer. Tüm dünya ülkeleri ve halklarını insani değerler ışığı altında toplama ideali ile kurulduğu iddia edilen bu örgüt dünyadaki sorunları çözerek daha yaşanabilir bir gezegen oluşturma idealindedir. İkinci Dünya Savaşı sonunda kurulan BM teşkilatı savaşın korkunç yıkımını yakında görmüştür. Savaştan sonra bir kez daha sorunları savaşla değil diplomasi ile çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Birleşmiş Milletler çok taraflı diplomasi örneğidir (Smith,1976:311-323). Liberal düşünürlerin BM'nin kurulmasından önemli katkılar vardır ve uluslararası ilişkilerde BM'nin oynadığı rol gerçekten de önemlidir. BM'nin 6 ana organından en önemlisi güvenlik konseyidir. Güvenlik konseyi 15 üyelidir ve uluslararası barış ve güvenliğin kurulmasından birincil sorumlu organdır. 5 daimî 10 geçici üyenin olması güvenlik alanlarının sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. 5 daimî üyelerin kalıcı üyeliği dünya çağında her zaman tartışmaya açık bir konu olmuştur. Özellikle üçüncü Dünya devletleri büyük güçler tarafından kontrol edilen bir Güvenlik Konseyi'ne inanılmaz yetileri veren ve dolayısıyla egemenliklerini tehdit edebilecek pozisyonda olmasından endişelenmektedir. Buna karşılık, büyük güçler, yani Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri, her zaman güçlerin kendi ellerinden tutmak istemişlerdir. (Barnett,1977:526-551). Güvenlik Konseyi'nin bazen bloke olduğu (BM,2018), bu yapı içinde bir çıkmaz olduğu göz önüne alındığında, bazen güç kullanma konularında kararlar Güvenlik Konseyi dışında alınıyor bu da uluslararası hukuku zayıflatıyor. BM'nin ikinci önemli organı Genel Kurul'dur. 1945 yılında kurulan Genel Kuru BM'nin müzakere, politika belirleme ve temsilci organı olarak merkezi bir konuma sahiptir. BM'nin 193 Üyesinin hepsini kapsayan BM Genel kurul, bütün üyelerin bir araya

gelerek, uluslararası meselelerine çözüm bulma amacıyla toplanmaktadır. Uluslararası hukukun yasallaştırılma açısından da BM Genel kurul önleyici bir rol oynamaktadır. Genel Kurulu, her devletin iktidara sahip olmasına izin verir. Her devlet eşit oy ve BM politika oluşturma sürecinde söz hakkı sahibi olmaktadır. Küçük devletler, gerçek çok taraflı dünya düzenine ulaşmak için pazarlık gücüne sahip olmak için gruplar oluşturur. Genel Kurul ise tek devlet, tek oy esasına göre çalışır. Büyüklüğü, gelişmişlik düzeyi, gücü ne olursa olsun her ülkenin söz sahibi olduğu dünyadaki tek organdır (Essays,2018).

Liberal kurumsallığı çok teorisyen tarafından eleştirilmektedir. J. Mearsheimer “Sistemdeki en güçlü devletler, dünya gücü paylarını koruyabilmeleri hatta artırabilmeleri için kurumları yaratır ve şekillendirir. Bu görüşe göre, kurumlar esasen güç mücadelesi alanlarıdır” diyerek liberal kurumsallığı eleştirilmiştir. (Mearsheimer,1994:13). Mearsheimer'e göre, devletler mutlak kazançlarla değil, göreceli kazançlarla hareket ediyorlar. Çünkü göreceli kazançlar, güç dengesini doğrudan etkiler, devletlerin yalnızca diğer katılımcı devletlerden makul olarak daha fazlasını kazanmayı beklerlerse iş birliği yapacaklarıdır. Oysa daha az aldıklarını düşünürlerse iş birliğinden kaçınmayı, hatta çatışmayı tercih ederler (Mearsheimer,1994:12-19). Uluslararası kurumlarını ne kadar eleştirsek ta elbette uluslararası ilişkileri daha istikrarlı ve barışçıl hale getirdiğini inkâr edemeyiz.

1.6. LİBERALİZM VE KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK

Konfüçyüs muhtemelen MÖ 551'de Çin'in Shandong Eyaleti'nde doğdu. Konfüçyüşçülük, Konfüçyüs ve takipçileri tarafından M.Ö. beşinci ve altıncı yüzyıllarda siyaset, eğitim ve etik üzerine kurulmuş bir dünya görüşüdür. Konfüçyüşçülük organize bir din olmasa da öz disipline, insanlık sevgiye, yaşlılara saygıya ve ritüellere uymaya odaklanan düşünme ve yaşama tarzıdır. Bazı tarihçilere göre Zhou hanedanlığı döneminde suç bakanı olarak Konfüçyüs hukuk ve düzen sorunlarının üstesinden gelmede etkili bir rol oynayarak kendini kanıtlamış ve Kralın

gözüne girerek diplomatik görevlerde yerde almaya başlamıştır. Konfüçyüs'ün tavsiyeleri zor bir müzakereyi başarılı bir sonuca götürmesi için önemli sayılmaktaydı (Annping,2020). Çin tarihinde kurumsal bir yolla ilk defa bugünkü deyişle "liberal eğitim" denen bir okul kuran kişi olduğuna inanılıyor. Bazı tarihçilere göre hayatı boyunca 3.000'den fazla öğrencisi vardı ve bunlardan yetmiş iki öğrencisi "altı Sanat" olan "ritüel, müzik, okçuluk, araç kullanma, yazma ve aritmetik "hakkında bilgi sahibi oldular (Ni,2014:54).

Qing hanedanının düşüşünden sonra ülke emperyalizm altında teslim oldu (Liu,2018:106) Pekin içeriden kültürel azınlıkların ayaklanmalarıyla karşı karşıya ve dışarıdan emperyalist güçler tarafından kuşatılıyordu. Mao Zedong'dan sonra Çin, kademeli olarak dış politikalarını değiştirmeye ve diğer ülkelerle özellikle batılı ülkelerle ekonomik ve sosyal olarak iş birliği yapmaya başlamıştır. Modern Çin, Çin'in iç siyaset geleneğinde yer alan Konfüçyüs'çü düşünce tarzını benimsediği açıktır: mesela merkezi yönetimini meşrulaştırmak için bölgesel bir inanç sistemi kurmak (Liu,2018:109). Yol ve kuşak girişimi temelde hegemonya, çatışma ve sıfır toplamı mücadele gibi olasılıklardan uzak durarak Konfüçyüs'çü bir liberalizm türü sunar. Yol ve Kuşak girişimi, bir kazan-kazan stratejisi (Liberal kazan-kazan Perspektifi) ile birçok ülkenin iş birliği içinde olmalarını teşvik eden bir devlet politikasıdır (Liu,2018:109).

Konfüçyüs felsefesinin Çin toplumu üzerinde büyük bir etkisi vardır. Aşırı eylemlerden kaçınarak, etnik ve dini çatışmalara girmeyerek uyum içinde kalmayı öğretir. BRI ve Çin-Pakistan Ekonomik koridorun bir şekilde Konfüçyüs öğretilerine bağlı olmasının nedeni budur (Xiguang,2016:6). Konfüçyüs medeniyet inşası döneminde beş kelimedenden oluşan sloganları "İyilikseverlik", "Adalet", "Nezaket", "Bilgelik" ve "Güven" şeklindedir (Xiguang,2016:6). Başkan Xi'nin adalet, uyum, yararlan ve kazan gibi iş birliği teşvik eden sloganları Konfüçyüs modelinde kolaylıkla bulunabilir.

Çin toplumun üzerindeki Konfüçyüs'ün etkisi Batı toplumunun üzerinde Machiavelli'nin etkisi ile karşılaştırılabilir. Machiavelli ve Konfüçyüs ikisini

memleketlerinden sürgün edilmişlerdi. Machiavelli 'den daha önce gelmesine rağmen Konfüçyüs daha çok sosyal normlar inşa etmek ve insanlar arasında uyumla daha iyi bir toplum inşa etmekle ilgilenmekteydi. Ayrıca toplumun hükümdarla (Monarkla) ilgili olarak toplumu yönetmek için büyük bir felsefi fikir ortaya koymuştur. Ölümünden sonra Han hanedanı (MÖ 206- MS 220) öğretilerinin çoğunu anayasalarına ve imparatorluk bürokrasisine dâhil etmiştir (Kissinger,2011:72).

Konfüçyüsçülük'te bireysel hakların temel kavramı 'Ren'dir. Sosyal ilişkilerinde "insan erdemi" anlamına gelen Ren, bir insanın ne düşünmesi, nasıl davranması ve neye inanması gerektiğini tanımlar (Geping,2011:270). Konfüçyüsçülüğ'e göre ahlaki açıdan üstün olanlar Gökten (tanrıdan) gelen emirlerini gerçekleştirmek ve tamamlamak için hükümet yetkilileri olmaya çalışmalıdır. Bir bireyin sosyal statüsü, siyasi sistemdeki konumuna ve ahlakına bağlı olmalıdır. Öte yandan Liberalizmde hukukun üstünlüğü vardır ve hukuk, bireysel hakkını korumak amacıyla bireysel özgürlüğünü kısıltmaktadır. Devlet yetkililer (gelir olarak değil) ahlaki olarak diğer vatandaşlardan üstün olmamalıdır, herkes (hür, haysiyet ve haklar bakımından) eşit doğarlar ve aynı sosyal statüsüne sahiptir. (Geping,2011:270-271).

Liberal değerler ve Konfüçyüs değerleri ikisi büyük ölçüde eleştirilmektedir. Liberalizmin Konfüçyüsçülüğ'e kıyasla yeni bir ideoloji olduğunu biliyoruz. Locke, Nozick ve Rawls gibi büyük düşünürler dahil liberalizm temelde insan haklarına odaklanmıştır. Liberalizm özellikle adalet ve özgürlük hakkında önemli felsefeler öne sürmüştür. Ancak canlıları büyük ölçüde etkileyen en önemli faktör olan çevre veya ekoloji hakkında geniş bir çalışma yapmadılar. Konfüçyüsçülük doğa ve canlılar (hayvan ya da insan) hakkında çeşitli görüşler ortaya koymaktadır. 17. yüzyıl Konfüçyüsçüsü Wang Gen, insanların gökten indiğini (Tanrı tarafından olduğu gibi) ya da bir dönüşüm süreciyle (Darwin'in Evrimi gibi) veya her iki durumda da fiziksel formda doğduğunu düşünürsek cennet ve yeryüzü ebeveynlerimizdir demiştir (Wei, 2002: 1-20). Xun Zi'ye göre her şeyin enerjisi vardır (qi ~) ancak sadece bitkiler yaşama sahiptir, sadece hayvanlar farkındalığa sahiptir ve sadece insanlar doğruluk sahibidir demiştir (Xunzi,1996: ch:9) . Neo-Konfüçyüs'çü Zhang Zai, ünlü Batı Yazıtlarının en başında "Cennet babamdır ve Dünya benim annemdir ve hatta

aralarında küçük bir yer kapsayan yaratık bile bedenim bir parçasıdır. Bütün insanlar benim erkek ve kız kardeşlerimdir ve evrendeki her şey benim yoldaşımdır” der (Chan,1963: 497).

Yöneticilerin insanlara dikte etme hakları yoktur, bunun yerine insanların; güvenliklerini ve temel yaşam ihtiyaçlarını talep etme hakları vardır. Konfüçyüs felsefesinde güçsüzlerin hükümdarlardan temel haklarını isteme hakları vardır. Bu fikirlerle liberalizm ve Konfüçyüsçülük arasındaki bağlantıyı görebiliriz. Özünde hem Liberalizm hem de Konfüçyüsçülük, bireyin sosyal statüsünün çoğunlukla doğumunda kararlaştırılan feodalizmin meşruiyetini reddetmektedir. Liberalizm toplumda herkesin eşit haklara sahip olduğunu söyler. Benzer şekilde Konfüçyüs, "öğretimde sınıf ayrımı olmamalı" der (Yu-Lan & Bodde,1939:49). İkincisi, Konfüçyüsçülük ve Liberalizm ikisi hükümetin insanların yaşamının bazı temel haklarını temin etmesi gerektiğine savunmaktadır (Geping,2011:272). Halkın ekonomik refahı, Konfüçyüs'çülüğün temel bir endişesidir ve toprağın insanlara eşit olarak bölünmesi gerektiğini söyler. Üçüncüsü, her ikisi de iyi yönetişimi savunmaktadır. Konfüçyüsçülük kralın halk adına yönetmesi gerektiğini ve halkın kalbini kaybeden diktatörler memleketi yönetme hakkını kaybedeceğine inanır öte yandan Liberalizm, halkın demokrasi ile yönetilmesi gerektiğini ve vatandaşların seçtiği, devletin başı (Başbakan) halkı temsil etmesi gerektiğini vurgular (Geping,2011:273).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KONU İNCELEMESİ: KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİN ANAHTAR PROJESİ OLARAK ÇİN PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU

2.1. TARİHİ BAKIŞ: İPEK YOLUNUN TARİHSEL ROLÜ

Çin, ekonomik bir güç olarak yükselmektedir ve kültürel etki bu büyümenin temel unsurlarındandır. İpek Yolu muazzam bir tarihe sahiptir. Güçlü imparatorlukların yükselen ve düşen büyük tarihsel olaylarına tanıklık etmiştir. Örneğin, Büyük İskender İpek Yolu'nu kullanarak Makedonya, Hindistan ve Afganistan yönetiminde dünyaya hükmetmiştir. İpek Yolu çevresinde inşa edilen her imparatorluğun kendi kimliği ve kültürel değerleri vardı. Yedinci yüzyılın başlarında, döneminin büyük gücü olarak ortaya çıkan Çin'in Tang Hanedanı, Budizm ve Çin kültürünü İpek Yolu ile Asya'ya yayarak eğitim, din ve kültür açısından önemli bir rol oynamıştır.

Çin'in rolü dünyada her alanda giderek artmaktadır. Özellikle dünya ekonomisi gittikçe Çin'e bağlanmaktadır. Otuz yıl içinde, bir tarım (ürünleri) devletinden hızla dünyanın ikinci büyük ekonomisine dönüşmesi büyük güçlerini tedirgin etmektedir. (Mahesar, 2016: 14). Yol ve Kuşak Girişimi, Çin yetkililerin iddiasına göre kazan-kazan stratejisiyle barış içinde bir arada yaşamak için ortak devletler arasındaki iş birliğidir. Tarihten beri İpek yolu farklı milletler ve medeniyetler için ortak ticaret yolu olarak bilinir ve bu farklı milletler barış içinde ticaretlerini sürdürmeye devam etmiştir. Tarih boyunca çeşitli hükümdarlar tarafından, Şam, Bulkh, İstanbul ve Kaşgar gibi uzak yerlerden İpek Yolu'na gelen kervanlara ve tüccar gruplarına koruma sağlamıştır. İpek Yolu'nun çöküşü sadece Okyanus veya deniz yolları gelişmesiyle değil, daha çok Batılı güçler ile Rusya arasındaki siyasi rekabetten kaynaklanmıştır. 19. yüzyılda İngiltere, bölgedeki Rus nüfuzunu önlemek istediğinden Wakhan sınır koridorunu kapatmıştır, Wakhan koridoru günümüzdeki Pakistan, Afganistan, Tacikistan ve Hindistan'a giden ana

ticaret yoluydu. Kuşak ve Yol Girişimi ile Çin, ortak çıkarları ve kaderleri olan devletler arasında 'uyumlu bir bağımlılık' yaratmak istiyor. Konfüçyüs felsefesinin Çin toplumu üzerinde büyük etkisi vardır. Etnik ve dini çatışmalara girmeden aşırı eylemlerden kaçınarak uyum içinde kalmayı öğretir. Bu yüzden BRI ve CPEC'in felsefesi bir şekilde Konfüçyüs öğretilerinin etrafında dönmekte olduğunu söyleyebiliriz (Xiguang, 2016:6-10). Konfüçyüs medeniyeti inşa döneminde beş kelimelik “Yardımseverlik”, “Adalet”, “Nezaket”, “Bilgelik” ve “Güven” sloganı vardır (Xiguang, 2016:6-11). Başkan Xi'nin Adalet, Uyum, yarar ve kazan-kazan iş birliği sloganları Konfüçyüs modelinde kolayca bulunabilir.

İpek yolu ile şimdiki Pakistan, Afganistan ve Hindistan topraklarına doğru giden Himalayalar ve Karakurum dağlarını geçerek Wakhan sınırından geçit sağlamaktaydılar. İpek Yolu'nun, Indus vadisi medeniyeti (Indus River, Civilization) üzerinde büyük etkisi vardır (Xiguang, 2016:6-7). Bu nedenle Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, antik İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması olarak da adlandırılmaktadır; çünkü CPEC Pakistan'da bulunan üç dağın Himalaya, Karakurum ve Hindukuş'un kesiştiği bir vadi olan 'Gilgit Baltistan' bölgesinden geçmektedir. Gilgit Baltistan, Hindistan, Çin ve Afganistan sınırı ile Pakistan'ın Kuzey Bölgelerinde yer almaktadır. Güneyde Batı Himalaya, Kuzey Pamir ve Kuzeydoğu Hindukuş'tan Karakurum'a kadar uzanmaktadır (Zain,2010: 181-182). Tang hanedanlığı sırasında Çinli Budist öğrenciler, öğretileri için Wakhan Koridoru'nu geçiş olarak kullanmaktaydılar.

Kuşak ve Yol Girişimi ile Çin yalnız komşu ülkelerle değil aynı zamanda batı ile de ilişkileri geliştirmeye başlamıştır. Mao'nun Yüzyıllık devrimden sonra Çin, şimdi kapalı bir ekonomiden açık bir ekonomiye dönüşmektedir; yeni ekonomik ve politik gelişmeleriyle yeni dünyayı şekillendirmeye çalışmaktadır. Çin'e göre BRI müttefikleriyle; jeopolitik ve jeoekonomik olarak ortak bir kaderi ve ilgiyi paylaşmaktadır (Xiguang, 2016:6-7). Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru aracılığıyla Çin, Hint Okyanusu'na ve Arap Denizi'ne '21. Yüzyıl deniz yolu' ile, Orta Asya'ya ise '21. Yüzyıl ekonomik kuşağı' ile bağlantı kurmaya çalışmaktadır.

2.2. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ

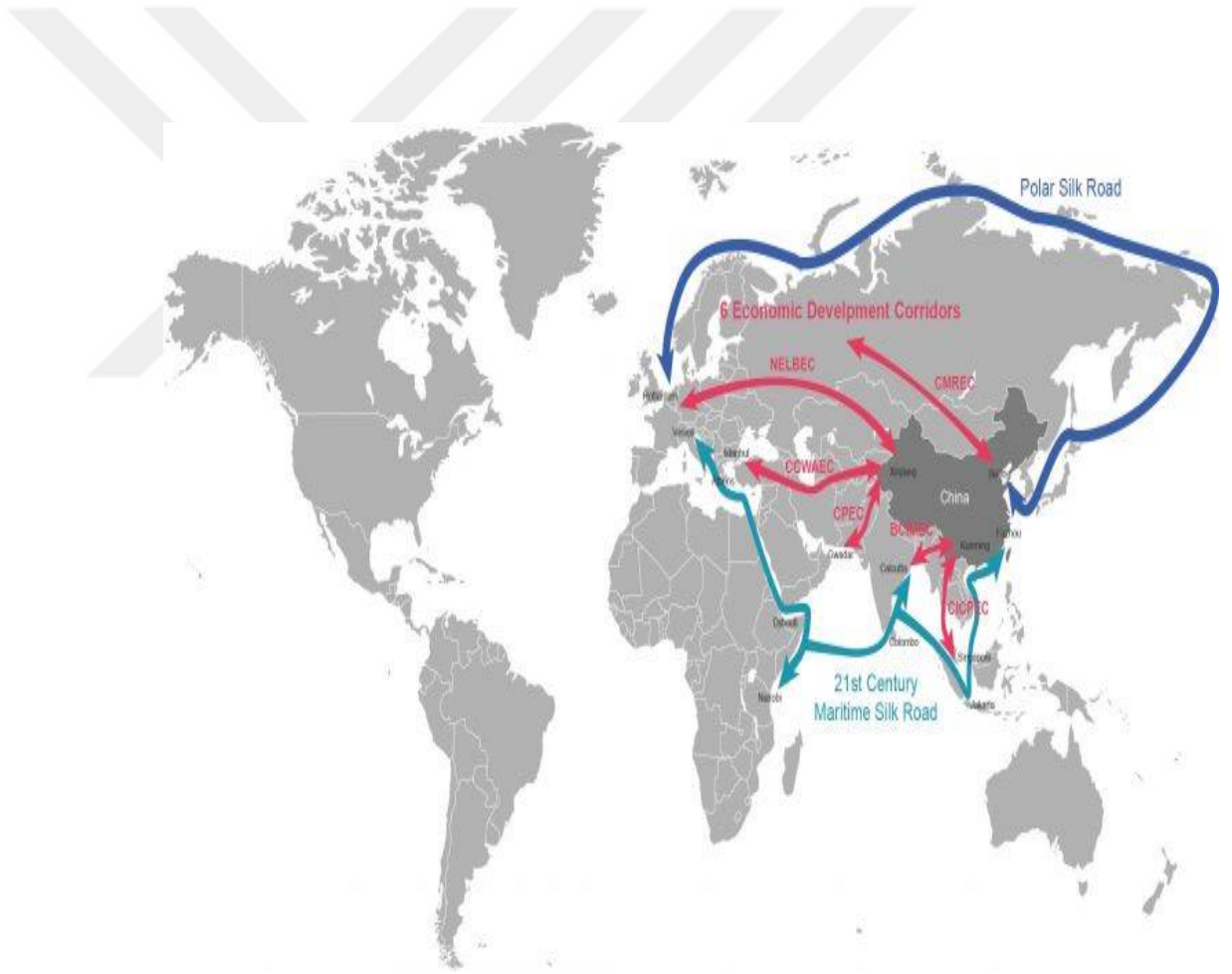
Eylül 2013'te Çin Cumhurbaşkanı XI Jinping, Kazakistan'ın Nazarbayev Üniversitesi'ndeki konferansında, Çin'i Avrasya, Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleriyle birleştiren eski ipek yolunun bir canlanması olarak İpek Yolu Ekonomik Kuşağı inisiyatifini önerdi. Gerçekleştirdiği konuşmada *“Avrasya bölgesindeki bütün ülkeler arasındaki ekonomik bağlantıları daha da yoğunlaştırmak, karşılıklı iş birliğini daha da derinleştirmek ve gelişme için daha geniş bir ufuk açmak, yaratıcı bir ruhla ülkelerarası iş birliği modelini geliştirerek İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın ortaklaşa oluşturulabileceğini”* ifade etti (Xi,2013(a)). Ekim 2013'te Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Endonezya Parlamentosu'na yaptığı konuşmada, 21. yüzyıl Deniz ipek yolu kavramını eski Deniz ipek yolunun bir canlanması olarak ortaya koydu ve şöyle ifade etti: *“Güneydoğu Asya, eski deniz İpek Yolu zamanından beri önemli bir merkez olmuştur. Çin, Çin hükümeti tarafından kurulan China-ASEAN Denizcilik İş birliği Fonu'ndan faydalanmak için ASEAN ülkeleriyle deniz iş birliğini güçlendirecek ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nu inşa etmek amacıyla ortaklaşa bir deniz ortaklığı geliştirecek”* (Xi,2013(b)). Ayrıca Xi, Çin'in (Tang hanedanının zamanında) altı asır önce Çin Generali Zheng'in seferi sırasında bu bölgeyle olan dostane ilişkilerini de vurguladı.

Kuşak ve yol girişimi, kara ve deniz gibi geniş alanlar üzerinden Çin'i Avrupa ülkeleriyle de birleştirmek amacıyla tasarlanmıştır. Kuşak ve Yol Girişimi Çin dış politikasının ve dış ekonomik stratejisinin en önemli parçasıdır. Kuşak ve yol girişimi, Xi Jingpin'in 2012'den beri bahsettiği "Çin rüyasını" (Çin'in yeniden büyük doğuşunu) gerçekleştirme gibi anahtar amacına katkıda bulunacaktır. Bu kısacası Çin'in bir dünya gücü olarak yeniden doğuşunu, eski gücünü yeniden telafi etmesi ve meşrulaştırma rüyasıdır, ki bunu da "yüzyılın hedefleri" olarak adlandırılan Kuşak ve Yol Girişimiyle gerçekleştirmeye amaçlamaktadır (Xing,2019:7).

İpek yolu ekonomik kuşağı, ülkeler arasında daha yakın ekonomik bağlar kurarak ekonomik bir iş birliği alanı yaratmayı amaçlıyor. 2015 yılında, İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın ana yolları şu şekilde belirlenmiştir:

- Çin- Orta Asya- Rusya- Avrupa
- Çin- Orta Asya- Batı Asya- Basra Körfez- Akdeniz
- Çin- Güneydoğu Asya- Güney Asya- Hint okyanus

Deniz ipek yolu ise iki hat olarak tasarlanmıştır: Çin'in limanlarından Hint okyanusuna, Güney Çin denizinden Güney Pasifik'e, daha sonra Avrupa'ya (bkz. Resim 1).

Resim 1: Kuşak ve Yol Girişimi (BRI Official,2020)

Kuşak ve Yol girişiminin önemli bir bileşeni de liman, demiryolu ve otomobil altyapısının oluşturulması olup ekonomik iş birliğini ve ticaretini arttırmaktır. Deniz ipek yolun uygulanması hem liman altyapısının inşasını hem de mevcut altyapıların modernizasyonunu kolaylaştıracak, kıyı ve iç bölgeler arasındaki lojistiği geliştirecek ticareti ve yatırımı artırmak için serbest ekonomik bölgeler oluşturacaktır. Kuşak ve Yol girişiminin bir amacı da ÇHC'in barışçıl bir şekilde gelişmekte olan bir ülke imajını yaratmak ve bölgesel çatışmaları kışkırtmak yerine ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda Çinin liderliği tüm stratejik ortakları için ortak gelişme ve kazan-kazan durumuna dayanmaktadır. Kuşak ve Yol girişimi bölgede üretimin artmasını kolaylaştırır ve uzak yerlerin gelişimini de hızlandırır. Girişim; ekonomik koridorları, sanayi parkları, teknoloji zincirleri ve turizmin geliştirerek insani iş birliğini ve uluslararası iş birliğini güçlendirecektir. Kuşak ve Yol girişimi, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayarak ticareti artıracak ve böylece geri kalmış Asya ülkeleri de gelişmeye başlayacaktır. Girişim Asya'da "bir kader topluluğu" yaratmayı amaçlamaktadır (Chaturvedy, 2014:3).

Kuşak ve Yol Girişimi giderek ÇHC'in ekonomik ve dış politika planlamasının merkezinde yer almaya başlamıştır. 2016'dan itibaren Ulusal Halk Kongresi oturumunda 13. beş yıllık planın hedeflerinde önemli bir unsur olarak tanıtıldı ve tüm kilit departman başkanlarının katılımıyla uygulanması için bir yönlendirme grubu kuruldu. 2015 yılının Nisan ayında Ulaştırma bakanlığı sözcüsü, Bakanlığın Kuşak ve Yol Girişimi ile üç açıdan uyum sağlayacağını belirtti:

- (1) Büyük uluslararası yolların yapımını ortaklaşa ilerletmek
- (2) Uluslararası ana yollar oluşturmak için ulaşım altyapısının hazırlamak.
- (3) Ulaşım şirketlerini küreselleşmeye teşvik etmek.¹

Aynı zamanda Kuşak ve Yol başarılı bir şekilde uygulanırsa, girişim dünya GSYİH' sının %67'sini üreten 65 ülkesini birbirine bağlayacak, dünya nüfusunun

¹ CHÇ Ulaştırma Bakanı sözcüsü Nisan 16 2015'te BRI hakkındaki konuşmalardan alınmıştır.

%70'ini ve kanıtlanmış enerji kaynaklarının %75'ini oluşturacaktır (Solmecke,2016:9). Mayıs 2017'de gerçekleşen Road Forum (yol forumu), 30 devlet başkanı dahil olmak üzere 100'den fazla Devlet temsilcisinin katıldığı önemli bir dış politika etkinliğiydi. Etkinlikte 'Kuşak ve Yol Girişimi' çerçevesinde 113 milyar dolarlık devam eden projeler hakkında bilgiler ortaya konulmuştur.

2.3. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİN AMAÇLARI VE MOTİFLERİ

Kuşak ve Yol Girişimi Çin'in ekonomi, dış ekonomi, dış politik ve jeopolitik hedeflerinin uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Kuşak ve Yol hem ticareti ve yatırımı kolaylaştırmak hem de komşu ülkelerin kalkınmasına odaklanmaktadır ayrıca komşularıyla bölgesel bir liderlik rolü üstlenerek stratejik olarak kendi enerji, kaynak ve gıda güvenliğini korunmaktadır (OECD,2018: 10). Kuşak ve Yol Girişimi ile teknoloji sektöründe de yatırımlar yapılarak, kapsamlı bir yüksek teknoloji geliştirme modeline geçiş önemli bir hedeftir ancak geliştirme modelinin yapısal olarak ayarlanması uzun bir süreçtir (Ramachandran,2015:1-3). Bu bağlamda, Çin'in ekonomik kalkınmasına yeni bir ivme kazandırmak için yoğun kalkınma modeline geçişi önemlidir. Çin ihracat artışının yanında iç tüketim ve hizmetlerin gelişimine de önem vererek daha dengeli bir ekonomik kalkınma modeline geçmeyi hedefliyor. Bu hedefin uygulanmasının uzun zaman alacağı açıktır ve ekonomik büyümeyi desteklemek için ek kaynaklar bulunmalıdır ki bu da Kuşak ve Yol Girişimiyle gerçekleştirilebilir.

Kuşak ve Yol girişimiyle ÇHC, altyapı inşaatında (dünyanın en büyük barajı, en yüksek hızlı demiryolu, Maglev yolu, en yüksek köprü, en yüksek rakımda demiryolu) önemli başarılar elde etmiştir ve bölge ülkelerine oldukça düşük fiyatlarla hizmetlerini sunarak istihdamı artmaktadır (Zhao,2015:4-5). 2003 yılında, merkezi hükümet "dışarıya açılma" (Going Global) stratejisini ortaya koydu (Zou,2018:96). Dışarıya açılma politikasının uygulanmasıyla ÇHC artık dünyanın en büyük yatırımcılarından biri haline geldi. "Kuşak ve Yol Girişimin" önemli bir hedefi de

Çin'in daha az gelişmiş bölgeleri ekonomik olarak kalkındırarak, Çin ekonomisini yeniden dengelemektir. Çin'in liman bölgeler Japonya ve Doğu Asya'nın yeni sanayileşmiş ekonomileriyle rekabet ediyorken, diğer iller ve bölgeler sanayileşmemiş ve gelişmemiştir (Xing, 2019:35). Çin'in Batı bölgelerindeki, özellikle de Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki gelişme, diğer illerle ve komşu Müslüman ülkelerle bağları güçlendirebilir. Bu da bölgedeki çatışma ve istikrarsızlığın şiddetini azaltabilir. Gelişmemiş bölgelerin kalkınması için Kuşak ve Yol girişiminin çerçevesi altında çeşitli projeler hazırlanmıştır; Güneydoğu Çin'de 'Yunnan' bölgesinde 'TRANS – Asya demiryolu' inşaatı için farklı projeler başlatılmıştır. Yunan denize kıyısı olmayan ve Çin'in en geri bölgelerinden biridir (Passi, 2019:181-183). Demiryolu hattı, başkenti (Kunming'i) diğer Asya başkentlerine bağlamak için tasarlanmıştır. Bunlardan bazıları; Vientian (Laos), Bangkok (Tayland), Hanoi (Vietnam), Ho Chi Minh şehri (Vietnam), Kuala Lumpur (Malezya) ve Singapur gibi büyük şehirlerdir. 'Bangladeş- Çin- Hindistan- Myanmar ekonomik koridoru' ile Yunnan eyaletini Myanmar'dan Bengal Körfezi'ne bağlayacaktır. Bu da Yunnan'ın kalkınmanın merkezi olmasını sağlayacaktır (Arase,2015:36-37).

Kuşak ve Yol Girişim aynı zamanda yeni ulaşım koridorları oluşturmayı, Çin'in ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarına erişimi ve ABD kontrollü deniz iletişim hatlarını atlamayı hedefliyor. Özellikle, alternatif ulaşım yollarının geliştirilmesiyle, ÇHC potansiyel olarak Malakka boğazı sorunlarını atlamış olmaktadır. Malakka Boğazı'ndan geçişin müttefikleriyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri tarafından engelleme olasılığını açıklayan önceki Çin Başkanı, Hu Jintao bunu en büyük tehditlerden biri olarak görmüştür. Malakka boğazından ÇHC %85'den fazla petrol ve petrol ürünleri tedarik edilmektedir, bununla birlikte önemli bir ticaret hacmi de buradan gerçekleştirilmektedir. Çin'in enerji arzını nasıl güvenlikleştirmeye çalıştığını anlamak için Gawadar örneğini ele almak gerekir. Gawadar, Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun önemli bir stratejik nokta olmasının yanında, Basra körfezin yakınlarda olan bir Hint Okyanusu limanıdır. Batı ve güney Çin'e, Malakka İkileminden kaçınmak için yardımcı olacak kara bağlantıları vardır. Lojistik ve enerji

güvenliği açısında Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, jeopolitik düzeyde karayolları, demiryolları, doğal gaz ve petrol boru hatlarını inşa edilecektir. (Duarte, 2019:156).

2.3.1. Kuşak ve Yol Girişimi'n Önem

Kuşak ve Yol Girişimi ticareti artırmak, ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve bölgesel entegrasyonu sağlamak amacıyla Asya'yı Afrika ve Avrupa'ya bağlanacak TRANS-bölgesel bir projesidir. Kuşak ve Yol Girişimi'n uygulanması, daha önce tamamen bağlanmamış olan Doğu, Güney Asya, Avrasya, Orta Doğu, Afrika ve Avrupa'nın birbirine bağlanmasını güçlendirme potansiyeline sahiptir. Artan bağımlılık, ülkelerin ekonomileri ile birlikte kültürel etkileşimi de güçlendirecek olup refah seviyelerini artmasına neden olacaktır. Girişimin açıklanmasından bu yana hatırı sayılır sayıda proje hayata geçirilmiştir. Çin-Pakistan ekonomik koridoru bu girişimlerden biridir. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Çin'in az gelişmiş ve kuzeybatı Xinjiang bölgesinin gelişimi birbirine bağlıdır dolayısıyla Girişimin ana projesi olarak Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun (CPEC) önemi CHÇ için çok fazladır.

Kuşak ve Yol Girişimin başarılı olup olmayacağından emin olmak şimdilik zordur, bunun başlıca nedenleri; girişimin geniş çaplı olması, organların koordinasyon sorunu, Çin'in tek başına projeleri finans edip edemeyeceğini, yatırımların ne kadar karlı olacağını ve yatırımlar için yeterli finans bulup bulmayacağı olarak sayabiliriz. Kuşak ve Yol Girişimi öncelikle ekonomik nitelikte olduğundan, girişimin uygulanması yalnızca Çin'de değil Orta Asya, ASEAN ve Güney Asya ekonomilerinde de yatırım için uygun bir platform sağlayacaktır. Çin'in Asya ülkelerindeki yatırımları Çin'e, bölgede süper güç imajını vermektedir. Böylece Çin, "Asya kaderi topluluğunun" (Community of Asian Destiny) merkezi olarak ortaya çıkacaktır. Asya kaderi topluluğu, Çin'in diplomasisinde yeni bir kavramdır ve Çin hükümeti, özellikle de Cumhurbaşkanı Xi Jinping tarafından uluslararası ortamlarda zamanla daha fazla kullanılmaktadır (Liu,2019:168). Karşılıklı kazan-kazan stratejisi,

bölgedeki merkez ve çevre ilişkilerini yeniden şekillendirecek: eğer diğer ülkeler Çin ile iş birliği yaparsa, Çin bu ülkelere yatırım yapacak ve bu ülkeler ekonomik kazançlar elde edecek. Aksi takdirde Çin'e engel olmaya kalkarsa, Çin onları "cezalandırma" fırsatı arayacaktır. Örnekler arasında Filipinler ve Vietnam'ı gösterebiliriz.

Buna ek olarak, Kuşak ve Yol Girişiminin uygulanması, Çin'in bölgedeki deniz varlığının artırmasına olanak tanıyacağından, önemli stratejik sonuçlara sahip olacaktır. Aynı zamanda ÇHC'nin Doğu Çin ve Güney Çin denizlerindeki adalara yönelik iddialarını desteklemek için esas olarak sivil ve devriye gemilerini kullandığı belirtilmelidir. Çin, deniz yollarını korumak için bu tür gemilerin varlığını artırabilir ve bu da ÇHC'nin bölgedeki konumunu önemli ölçüde güçlendirecektir. Lin'in dediği gibi, Çin donanması Aden Körfezi'nde düzenli "bayrak gösterisi" ile uzak denizlerde aktif diplomasi başlattı (Lin,2011:12). Hindistan Ulusal Denizcilik Vakfı'nın İcra Direktörü olarak görev yapan Hintli araştırmacı Gurpreet S Kurana göre Çin, Hint Pasifik bölgesindeki ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek ve kendisi için daha elverişli bir jeopolitik ortam yaratmak amacıyla Kuşak ve Yol Girişimini ekonomik bir proje olarak gündeme yansıtmaya çalışıyor (Kuo,2018). Çin, Amerika Birleşik Devletleri'nin yerini alarak Hint-Pasifik bölgesinde baskın bir etki yaratmaya çalışıyor ve gelecekte bu bölgeyi hakimiyet altına almaya çalışabilir. Çin, artan askeri gücü ve daha sert politikalarıyla bölgeyi kontrol etmeye ve Deniz İpek Yolu girişimi altında ülkeleri ekonomik katılıma itmeye çalışmaktadır. Silah ihracatının genişlemesi, bölgenin güvenlik alanında Çin'e bağımlılığının yaratılması amacına hizmet etmektedir (Khurana,2016:3-7).

2.3.2. Kuşak ve Yol Yapısı

Kuşak ve Yol Girişimiyle ortak devletler, halk arasında kültürel, sosyal ve karşılıklı öğrenmeyi geliştirir aynı şekilde karşılıklı siyasi güven, ekonomik entegrasyon ve kültürel katılımı içeren ortak çıkarlar ve sorumluluklar topluluğu

yaratır. (Lei,2018:160). Çin, başta sağlam sanayi temeli, kilit coğrafi konumu ve girişimin ortak olma isteği olan ülkelerle iş birliğine öncelik vermiştir. Bu standart uyarınca Kazakistan, Endonezya, Pakistan ve Rusya; Çin'in daha fazla çalışması gereken potansiyel ortaklardır (Lei,2018:163). Kuşak ve Yol Girişimi Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları birleştirerek sadece gelişmiş ülkeleri değil aynı zamanda geniş sayılı gelişmekte olan ülkeleri de kapsıyor (Lei,2018:160-163).

21. yüzyıl Deniz İpek Yolu, sırasıyla (1) Çin kıyılarından Avrupa'ya Güney-Çin Denizi ve Hint Okyanusu üzerinden ulaşım sağlar (2) Çin'in kıyısından Güney Çin Denizi'nden Güney Pasifik'e kadar uzanır. Deniz ipek yolu iki ana güzergâh olarak tasarlanmıştır.

21. yüzyıl İpek Yolu Ekonomik Kuşak altı ana ekonomik koridoru ile oluşur:

- (1) Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC)
- (2) Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru (CMREC)
- (3) Yeni Avrasya Kara Köprüsü (NELB)
- (4) Bangladeş-Çin-Myanmar Ekonomik Koridoru (BCIM)
- (5) Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru (CCAWEK)
- (6) Çin-hindi Çini Yarımadası Ekonomik Koridoru (CICPEC)

Çin-Pakistan ekonomik Koridoru, Çin'in kuzey ucundaki Sincan'ın Kaşgar bölgesi ile güney ucundaki Pakistan'ın, Gawadar bölgesini birleştiriyor. Bu yol platolar, vadiler, dağlar ve çöller dahil olmak üzere 3.000 km'den fazla bir mesafeden oluşuyor. Çin-Pakistan ekonomik koridoru Pakistan için 'oyunu bozan' (Game Changer) ile adlandırılan geniş çaplı yatırım projesidir. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru yalnız Pakistan'ın kaderi değiştirmeyecek aynı zamanda İran, Afganistan, Hindistan, Tacikistan ve tüm bölge üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olacaktır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru farklı bölgelerini birbiriyle bağlayarak herkes için barış, kalkınma ve kazan-kazan modeli oluşturmaya amaçlanmaktadır (Jaleel vd 2019: 21).

“Moğolistan-Çin-Rus ekonomik koridoru”, Moğolistan üzerinden iki rotadan oluşup yolcu ve mal taşımak için Asya'dan Avrupa'ya en kısa yoldur (Otgonsuren,2015:3-5). Biri Pekin'den başlayarak Kuzey Çin'deki Hohhot'tan Moğolistan ve Rusya'ya; Diğeri Dalian ve Harbin'den Kuzeydoğu Çin'deki Manzhouli'ye ve daha sonra Rusya'daki Chita'ya kadar uzanıyor. Hem Moğolistan hem de Rusya, istikrarlı siyasi ortamla birlikte bol mineral, petrol ve gaz kaynakları ile gelişmekte olan pazarlar vaat ediyor. Çin'in endüstrileri için büyük bir tamamlayıcı rolü oynayabilir (Lei,2018:163).

Avrasya Kıta Köprüsü olarak da adlandırılan Yeni Avrasya Kara Köprüsü, Çin'in liman kentleri Lianyungang ve Rizhao'dan, Longhai Demiryolu ve Lanzhou-Sincan (Xinxiang) Demiryolu ile Kazakistan'a geçiyor oradan Rusya, Belarus, Polonya ve Almanya'dan geçerek Hollanda'ya ve Belçika'ya ulaşıyor.

Çin, Myanmar, Bangladeş ve Hindistan gibi dört büyük ülkeyi birbirine bağlayan koridor, Güneybatı Çin'in toprak kilitli (denizle kıyısı olmayan) bölgelerinden, özellikle Yunnan'ın Doğusunda Hint şehirleri olan Dakka ve Kalküta'yı birleştiriyor, en az gelişmiş birleşik ülkeler Bangladeş, Myanmar ve Hindistan'ın kuzeydoğu bölgesini kapsıyor (Uberoi,2013:2-5). Dört ülke ilki Aralık 2013'te Çin'de, diğeri Aralık 2014'te Bangladeş'te düzenlenen 'Bangladeş – Çin – Hindistan–Myanmar Ekonomik Koridoru' için Ortak Çalışma Grubu kurdu. Ancak Çin'in Hindistan'la geniş çaplı güç mücadelesi koridoruyla ilgili bazı sorunlara neden olmaktadır.

'Çin–Orta Asya–Batı Asya Ekonomik Koridoru' Sincan'dan Orta Asya ülkelerine, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan'a, oradan İran, Irak, Suudi Arabistan ve Türkiye'yi geçerek Basra Körfezi ve Akdeniz kıyılarına kadar uzanır. Koridor zengin kaynakları ve enerji rezervleri, büyük İslam nüfusu, karmaşık etnik ve dini meseleler nispeten geriye dönük altyapı ile ilişkilendirilen çok sayıda ülkeyi barındırıyor. Koridorun inşası, ekonomik kalkınma ve uluslararası iş birliği için parlak bir beklentiyle, önemli zorluk ve kısıtlamalarla karşı karşıya kalacaktır (Lei,2018:165-167).

'Çin-Hindini Yarımadası Ekonomik Koridoru' 'GuangxiZhuang Özerk Bölgesi'ndeki Nanning ve Yunnan Eyaletinde Kunming gibi merkez şehirlerden başlıyor ve Vietnam, Laos, Kamboçya, Tayland, Malezya, Singapur ve daha sonra Endonezya'ya kadar uzanıyor. Uluslararası bir bakış açısıyla, Yangon, Kuala Lumpur, Bangkok, Hanoi, Singapur ve Guangzhou, bu koridor boyunca anahtar bölgeleridir (Derudder vd 2018:40).

2.4. ÇİN PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU

2.4.1. Demir Kardeşler

Demir kardeşler Pakistan ve Çin uzun süren siyasi ve diplomatik ilişkileri başarıyla sürdürmeye başarmıştır. Pakistan Eski Başbakanı Nawaz Sharif “Çin ile Pakistan arasındaki ilişkinin baldan daha tatlı, denizden daha derin ve Himalayalardan daha yüksek” olduğunu söylemiştir (Mahesar vd 2016:14). Pakistan ve Çin iki farklı ülke olmasına rağmen dostane bir ilişki kurmayı başarmıştır. Pakistan’ın ulus kimliği dine (İslam’a) dayanırken, Çin Sosyalist ideolojisine sahip bir devlettir.

İki devlet arasındaki ilişkilerin daima başarılı olduğunu söylemek zor olsa bile, 1970'lerden sonra ilişkiler sorunsuz geçmektedir. Aralarındaki sorunları çözdükten sonra iyi ve kötü zamanlarda birbirlerini farklı platformlarda desteklemeye başlamışlardır. Kapitalist bir devletten Çin'e ilk Uluslararası Uçuş da Pakistan'dan yapıldı, Pakistan Uluslararası Havayolları (PIA) Pekin'e uçuşlarına başladı ve Pekin'den uçan ve komünist olmayan ilk ülke havayolu oldu (Awan,2020). Çin tarih boyunca Pakistan'a askeri ve ekonomik olarak yardım etmiştir (Hussain,2017:13). 1970 yılında Pakistan Cumhurbaşkanı Ayub Khan, ABD ve ÇHC devletleri arasında ziyaretler düzenleyerek ABD Başkanı Nixon'un Çin ile ilişkisini normalleştirmesini sağlamıştır. Henry Kissinger ‘On China’ adlı kitabında ABD’nin Çin ile müzakereler için seçtiği ülkeler hakkında şunları yazdı:

“Beyaz Saray Çin'in bağımsız bir arkadaşını (Pakistan), Moskova'dan bağımsızlık arayışı ile bilinen Varşova Paktı üyesi (Romanya) ve NATO üyelerinden biri olan (Fransa'yı) seçti” (Kissinger,2011:240-245).

Kissinger hatıralarına göre Çin, Fransa'nın müzakereler için uygun bir üye olmadığı gerekçesiyle sıcak yaklaşmadı. Çin, Paris yoluyla doğrudan teması görmezden geldi ancak sonunda Romanya ve Pakistan üzerinden gerçekleşen sorunlara yanıt verdi (Kissinger,2011:240-245). Buradan Pakistan'ın ABD ve Çin ilişkilerini normalleştirmedeki önemini anlayabiliriz. Ayrıca 8 Aralık 1970'de Zhou Enlai'den Beyaz Saray'a bir mesaj iletildi. İslamabat'tan getirilen ve el yazısıyla yazılan bu mektup, Pakistan büyükelçisi tarafından teslim edildi. Pekin'in mektubu resmi olarak ABD tarafından kabul edildi ve ABD'nin Sovyetler Birliği ile müzakerelerinde Çin'e karşı politikalarına katılmayacağı ve Çin'e elçi göndermeye hazır olacağı sonucuna varıldı (Kissinger,2011:245-250).

2.4.2. Siyasi İlişkiler

Pakistan, Çin Halk Cumhuriyeti'ni resmen tanıyan ilk ülkeler arasında yer almaktadır (Kataria & Naveed,2014:399). Çin ve Pakistan arasındaki diplomatik ilişkiler kurulduktan sonra kademeli olarak güçlendirmeye başlamıştır. Pakistan, 1950 yılında BM genel kurulunda (UNGA) Çin Halk Cumhuriyeti'nin lehine oy kullanmıştır. Bu oylamada Çin Halk Cumhuriyeti, “Çin Cumhuriyeti” in yerini alacaktır. 1953'te iki devlet ekonomik tabanlı bir ticaret anlaşması imzaladılar ancak ticari ilişkileri iki yıl öncesinde başlamıştı. Birçok Amerikan müttefiki gibi Pakistan da Birleşmiş Milletler güvenlik konseyini (UNSC) Çin'in 'kalıcı üyeliğini' desteklemekteydi. 1954'te Pakistan Güney Doğu Asya Antlaşması Örgütü'nü (SEATO) imzaladı ve buna benzeyen bazı anlaşmalara da taraf oldu. Çin-Pakistan'ın bu antlaşmalara taraf olmasını pek hoş karşılamadı. Bunun nedeni bu anlaşmaların komünist ideolojisi yüzünden Çin Halk Cumhuriyeti'nin kendisine karşı tehdit olarak görülmesiydi. Buna rağmen Çin, Pakistan'ı stratejik bir müttefik olarak görmeye

devam etti. Chou En-lai gazetecilere "Pakistan SEATO üyesi olmasına rağmen hükümeti ve halkı, Çin için dostluk ifade ettiklerinden, Çin'in Pakistan'a dostça davranmamasının bir nedeni yoktur." İfadesini kullanmıştır (Khan,1961:222). Pakistan zamanla Çin'i Pakistan'la diyalogun ulusal çıkarında olduğuna ve Hindistan ile ortak düşman olduklarını ikna etmeye başarmıştır (Ramay,2016:2).

1959'da Pakistan İslam Cumhuriyeti eski cumhurbaşkanı, Çin'in Tibet'i işgal ederek ve Afganistan'da yol yatırımları yaparak bir tehdit haline geldiğini söyledi (Ramay,2016:2). O zamanki ikili ilişkiler şu ana kadar geniş kapsamlı değildi ancak Dışişleri Bakanı Zülfikar El Butto konuyu diplomasi ile çözüyor ve ortaya çıkan gerilimi soğutmayı başarıyor (Ramay,2016:2). 1961 yılında John F Kennedy hükümeti Hindistan'a ekonomik yardım tasarısında yaklaşık 545 milyon dolar bütçe ayrılırken, 1947'den beri müttefiki olan Pakistan'a sadece 150 milyon dolar bütçe ayrılmıştır (U.S. Department of State,1996). Pakistan, ABD hükümetinden aldıkları miktardan memnundu ancak Hindistan'ın aldığı miktarla karşılaştırıldığında bir memnuniyetsizlik ortaya çıktığı açıktı. ABD'nin küresel çapta kendi çıkarlarına göre hareket ettiğini gören Pakistan, bölgede güçlü bir müttefik olmasının önemini anladı aynı zamanda Hindistan gibi güçlü bir düşmanı olması, Pakistan'ın tekrar Çin'e doğru ilişkilerini geliştirmeye yöneltti. 1962 Hint-Çin savaşında Pakistan Çin'i desteklemekteydi. BM'de Pakistan, haklı üyelik iddiası için Çin lehine oy kullandı. Öte yandan Çin-Pakistan arasındaki sınır anlaşmazlığını çözmek için bir müzakere başlatıldı, Pakistan'ın Gilgit Baltistan (BM sorunlu bölge) bölgesini Sincan (Xnxiang) eyaletine bağlayan sınır, Her iki ülke de 1963'te sınır yerleşimleri konusunda anlaşmaya vardı (Lamb,1964:299-303). Pakistan Çin'e Shaksgam vadisini vererek, bu anlaşmayı tartışmalı hale getirdi çünkü Shaksgam vadisi Uluslararası sorunlu bölge olan Gilgit Baltistan'ın bir parçasıydı ve UNCIP'in (Birleşmiş Milletler Hindistan ve Pakistan Komisyonu) Keşmir sorunu altında tartışmalı bir alan olarak bilinmekteydi (Lamb,1964:304). Çin ve Pakistan sınır sorununu geçici olarak çözdüler ve tartışmalı Keşmir sorunu çözülene kadar bu geçici anlaşmaya uymaya karar verdiler. 1963 yılında Çin, Cemma ve Keşmir'deki referandumu destekleyerek Pakistan'ı Keşmir anlaşmazlığında desteklemeye başladı (Javaid & Javaid, 2016:126). Ancak Keşmir'in

kurtuluş mücadelesinde Pakistan ile asla açıkça iş birliği yapmadı. Bu yüzden Pakistan-Çin ilişkileri, eleştirmenler tarafından şu şekilde özetlenmektedir:

- Keşmir üzerindeki Çin tarafsızlığı;
- Çin-Hindistan'ın ekonomik ve askeri bağlarının artırılması;
- Çin eyaleti Sincan'da aşırılık ve terör sorunu;
- Çin'in Pakistan'dan ithalat yerine daha fazla ihracat yapması (Mahesar vd 2016:15).

Çinliler Pakistan'a askeri, ekonomik ve teknik açıdan yardımcı oldu. Bu konuyu daha sonra ayrıntılı olarak tartışacağız. 1965'de cereyan eden Pakistan ve Hindistan arasındaki savaşta Çin, Pakistan'a siyasi olarak yardım eden başlıca ülkelerden biriydi (Javaid & Javaid, 2016:126). Batılı müttefikler özellikle ABD Pakistan'a askeri silah yaptırımları uyguladığında, Çin açık bir şekilde olmasa da yardımlarını kesmemiştir (Javaid & Javaid, 2016:125). Pakistan, Güney Asya'da ABD'nin ana müttefiki idi ancak ihtiyaç duydukları zaman ABD, Pakistan'a sırt çevirmekten çekinmiyordu. Bahsedilen olaylar yaşanırken Hindistan, SSCB'den silah ve askeri kol desteği almaya devam etti. 1978'de büyük 'Karakurum karayolu' adlı geniş çaplı proje, Pakistan ve Çin arasındaki ilişkinin olgunlaşmasından önemli rol oynadı. Bu yol Himalaya ve Karakurum dağların üzerinden ve Indus nehrinin etrafından geçerek Batı Çin ile Pakistan'ı birleştiriyordu. Bu projeye sekizinci dünya harikası denmekteydi (Wang vd 2012.1452). Bu projenin tamamlanması sırasında 1000 işçi hayatını kaybetmiştir. Kayıpların yüzde 80'i Pakistan, yüzde 20'si ÇHC vatandaşıydı. KKH (Karakurum kara yolu), Gilgit Baltistan'ın Hunza bölgesini Sincan'a (Xinxiang'a) bağladı (Kreutzmann,1991:722-725).

Pakistan'ın askeri yetkilileri düzenli olarak Çin'i ziyaret etmiştir. 1968 askeri ilişkilerin güçlendiği bir yıl olmuş ve Pakistan Çin'den Ağır Mekanik Kompleksi için 15 milyon rupi değerinde donanım ve makine almıştır. 1965-71 döneminde ÇHC Pakistan'a yaklaşık 445 milyon dolarlık dış destek sağladı. 1970'lerde Doğu Pakistan krizleri sırasında Pakistan çok tehlikeli bir noktaya geldi (Javaid & Jahangir,2015:169). Ülke için içeriden ve dışarıdan tehditler artıyordu; 1971 Doğu

Pakistan Batı Pakistan'dan ayrıldı ve Bangladeş adında yeni bir devlet ortaya çıktı. 1971 Pakistan-Hindistan savaşında Çin, Vietnam Savaşı nedeniyle Pakistan'ı destekleyemedi (Ali,1972:53-55). Diğer sebeplerden biri de savaş sırasında Hindistan'ı destekleyen Rusya'ydı. SSCB Çin'e, Pakistan'a yardım etmeye veya Hindistan'a karşı herhangi bir eylemin ciddi sonuçlar olacağına dair tehditler yağdırıyordu. Çin-SSCB ilişkileri o günlerde kötüye gitmekteydi, bu yüzden Çin'in 1971 Pak-Hint savaşı sırasında Pakistan'a çok yardım edemedi ancak Pakistan'ın egemenliğine saygı göstermediği için Hindistan eylemini sürekli kınadı. Doğu Pakistan'daki (1971'de Bangladeş) büyük ölçekli soykırım sırasında Çin'in uluslararası arenada Pakistan'a diplomatik desteğini vermesi büyük yankılar uyandırdı (Blood,1995:248). Bu arada ABD, Vietnam Savaşında Çin ile SSCB arasında yaratılan sürtüşmeden faydalanarak 1970'de Çin ile ilişkiler kurmaya başladı. Pakistan'ın hem Çin hem de ABD ile ilişkileri iyiydi ve ABD Ulusal Güvenlik Danışmanının (Henry Kissinger'in) Çin'e meşhur ve gizli olan ziyaretinin gerçekleşmesinde Pakistan kilit rol oynadı. Böylece ABD'yi ve Çin'i daha yakınlaştırmak yıllarca süren düşmanlığı sona erdirdi. Kissinger, Pekin'i, ABD'nin müttefiki olan Pakistan'ı çeşitli şekillerde desteklemesi için teşvik etmiştir (Goh ,2005:481).

1970'lerde Afganistan'da komünist partisi iktidara geldi ama güçlerini kaybetmeye başladığında SSCB Afganistan'ı istila etmeye başladı. 1979 yılında Afganistan SSCB tarafından işgal edildi. Çin-Rus ilişkileri çok gergin bir hal aldı ve SSCB Çin sınırına yaklaşık 1 milyon asker koydu. Pakistan, Çin ve ABD hepsi Rusların Güney Asya'da artan nüfuzunu durdurmak istemekteydi. Bunlardan biri Rusya için jeopolitik önemi taşıyan sıcak denize inme politikasıydı. Afganistan denize kıyısı olmayan bir ülkeydi o sebeple Hint Okyanusu'na ve Arap Denizi'ne inmek için bir sonraki hedef Pakistan oluyordu. ABD'nin askeri ve ekonomik yardımıyla Pakistan'da mücahit adı verilen Cihatçı grupları örgütlemeye başladı. Bu grupları kurarken mali yardımın Çin, Mısır, Suudi Arabistan, Fransa, İngiltere ve hatta İsrail'den geldiği söylenir (Hauner,1991:144) ancak ana katkıda bulunan Amerika Birleşik Devletleri'ydi. Sovyetler savaşa yenildi ve geri çekilmeye başladı, fakat bu

sefer Mücahit gruplar birbirleriyle savaşmaya başladı. SSCB'nin Afganistan'dan çıkışından sonra ABD, Pakistan'ı bölgede sorunlarla başa baş bıraktı ve böylece Pakistan, Afganistan sorunuyla yalnız mücadele etmek zorunda kaldı. Pakistan'da nükleer silah krizinin başlamasından sonra ABD, Pakistan'a 'Pressler Değişiklik Yaptırımı' adı verilen yaptırımlar uygulamaya başladı (Javaid & Jahangir,2015:173). Pakistan, askeri ve ekonomik açıdan zor zamanlarla karşı karşıya kaldı.

Mao dünya politikasında önemli bir oyuncu olarak ortaya çıktıktan sonra Çin, Pakistan'a yardım etmeyi hiç bırakmadı ve Pakistan ile çok derin bir ilişki kurdu. 1992'de Çin, Pakistan'daki 'Chasma nükleer santral' projesine yardımcı oldu. 300 MW' tan fazla elektrik üreten proje (Ramay,2016:2) sonra daha da genişletildi. Devletler arasındaki diplomatik ilişkiler sorunsuz ilerlemeye devam etti. Pakistan Cumhurbaşkanlarının neredeyse hepsi Çin'i ziyaret etmiştir (Ramay,2016:5) ve Çin heyetleri de sık sık Pakistan'ı ziyaret etmeye devam etmektedir. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile ekonomik ilişkiler kesin olarak güçlenecektir.

2.4.3. Pakistan ve Çin Arasındaki Diplomatik İlişkiler

İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 21 Mayıs 1951'de kuruldu. Pakistan, komünist Çin'i tanıyan ilk Müslüman ülke oldu ve Pakistan hava yolları (Pakistan International Airlines), kapitalist bir devletten Çin'e yolcu götüren ilk ulusal taşıyıcı oldu. Buna rağmen, Pakistan-Çin ticaret ve ekonomik ilişkileri Ocak 1963'te aktif olarak gelişmeye başladı. 1970'lerde Pakistan ve Çin arasındaki askeri-teknik iş birliğinin genişletilmesi de dahil olmak üzere bağlar güçlendirildi.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, iki devlet arasında ilişkiler gelişmeye başladı. Başkan Jiang Zemin, 1996'da Çin'in Pakistan'a ilk devlet düzeyinde ziyaretini gerçekleştirdi ve "her yerde kooperatif ortaklığı" kurulduğunu duyurdu. İkili ilişkiler 2005 yılında Başkan Wen Jiabao'nun ziyaretiyle derinleşmiş olup; Çin ve Pakistan Dostluk, İş birliği ve İyi Komşuluk İlişkileri Antlaşması'nı imzaladığını ayrıca serbest ticaret anlaşması için müzakerelerin başladığıını açıkladı. Başkan Xi Jinping, Nisan

2015'te Pakistan'a ziyareti gerçekleştirdiğinde, 51 (Memorandums of Understanding) Mutabakat Zaptının ilki imzalandı (South China Morning Post, 2016). Bu üst düzey ikili ilişkiler, Ağustos 2016'da İslamabat'ta yapılan CPEC Zirvesi ile olduğu gibi, CPEC içinde koordinasyonunu geliştirmek için fırsatlar sunmaktadır. İkili ilişkilere ek olarak, Pakistan'ın özellikle Şanghay İş birliği Örgütü gibi çok taraflı örgütlere katılımı zirvelere ulaşmıştır. Pakistan; Şanghay İş birliği Örgütünde Haziran 2005'ten, 2017'ye kadar gözlemci devlet statüsüne sahipti ve tam üyelik talebi Haziran 2016'da Özbekistan'ın Taşkent kentindeki Şanghay İş birliği Örgütü, Devlet Başkanları Zirvesi'nde kabul edildi (Korzun,2016). Pakistan, 9 Haziran 2017'de Kazakistan'ın Astana şehrinde düzenlenen bir zirvede Şanghay İş birliği Örgüte tam üye olarak katıldı. Şanghay İş birliği Örgütü'n üyelik statüsü, hükümetler arası iş birliğini daha da teşvik edecek, ortak çıkarları genişletecek ve siyasi güveni artıracaktır (Fulton,2016:45).

2.5. ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU NEDİR

Asya, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika ile bağlantı kurmayı amaçlayan Çin-Pakistan-Ekonomik-Koridoru, multi-milyar dolarlık (62 Milyar dolar)² altyapı geliştirme projesidir. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Çin'in kuzeybatıda az gelişmiş bölgesi Sincan'ın (Xinxiang'ın) Arap Denizi'nde Pakistan'ın Gawadar limanına bağlanması için karayolları, demiryolları, petrol-doğal gaz boru hatları ve fiber optik kablo yapımını içeren kapsayıcı ve geniş katmanlı bir kalkınma girişimidir. Bu, Pekin tarafından Kuşak ve Yol Girişimi'nin (BRI) bir parçası olarak başlatılan bir gelişme projesidir (Wolf,2019:3).

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, sert ve yumuşak altyapının geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun katı altyapısı üç kısımda düşünülebilir. İlk kısım, Sincan Kaşgar'dan Belucistan, Gawadar'a 2700 km'lik bir

² 2020 yılındaki verilerine dayanarak CPEC çerçeve altında Çin Pakistan da 62 Milyar dolar yatırım yapmıştır.

karayolu içermektedir. Karakurum Otoyolunun (KKH) yeniden inşası, Çin'in Batı Sincan eyaleti ticarete ve bölgesel entegrasyon için önemli bir adımdır. (Wolf,2019:13). İkinci parça, yükü tedarik noktalarından pazarlara taşıyan bir demiryolu hattıdır. Bu amaçla, ekonomik koridorun yanı sıra çeşitli noktalarda yük terminalleri inşa edilecektir. Pakistan topraklarında 662 km uzunluğunda bir rota, Pencap bölgesinden Khunjerab Sınır Geçidi olan Gilgit şehrini geçerek bağlayacak, Çin toprakları içindeki 415 Km'lik bir başka rota da Khunjerab'dan Kaşgar'a kadar uzanıp oradan da Çin'in farklı eyaletlerine ulaşacaktır. (Wolf,2019:137). Üçüncü bölüm, petrolün zengin Afrika ve Batı Asya ülkelerinden enerji eksikliği olan Çin'e veya diğer ilgili ülkelere nakledilmesi için enerji ve gaz boru hatları ağını içermektedir. İthal ham petrolün rafine edilmesi için Gawadar limanının yakınında bir petrol rafinerisi de kurulma aşamasındadır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun Pakistan'da üç planlanmış güzergahı vardır: Bunlar batı, orta ve doğu olarak ayrılmaktadır. Batı yolu, Gawadar'a ulaşmadan önce Karakurum karayolunun Gilgit-Baltistan-Sincan sınırındaki Khunjerab geçişinden İslamabat, Khyber Pakhtun khwa ve Balucistan bölgelerinden geçecektir. Orta güzergâh Dera Ismail Khan'dan geçecek ve iç Sindh bölgeleri ve güney Pencap üzerinden Baluchistan'ın Basima kasabasına ulaşacaktır. Doğu yolu, güney ve merkezi Pencap bölgelerini kapsayacaktır (International Crisis Group.2018:15). Çin, Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun aracılığıyla enerjinin 'enerji zengininin' 'enerjinin yetersiz olduğu' bölgelere taşınması için en kısa yolu kurmayı hedeflemektedir. Koridor güzergâhının yanında Özel Ekonomik Bölgeler (SEZ) ve sanayi parkları inşa edilecektir. Özel Ekonomik Bölgeler veya 'serbest ticaret bölgeleri' (FTZ), sanayi parkları, ihracat işleme bölgeleri, ekonomik ve teknoloji geliştirme bölgeleri, yüksek teknoloji bölgeleri, bilim ve yenilik parkları, serbest limanlar ve işletme bölgeleri kapsamaktadır. Bu bölgelerin amacı, bölgedeki uluslararası ve yerel yatırımları kolaylaştırmak ve teşvik etmektir. Bu yatırımlar, koridorun başarılı bir proje olarak sayılmasına yol açacaktır.

CPEC çerçevesinde Peşaver'den Torkham'a da bir ek hat inşa edilmektedir, bu hat Peşaver'i, Afganistan'ın en önemli şehirlerden biri olan Celalabat'a bağlayacaktır. Havelian'dan herkes için ortak bir kuzey yolu, Kaşgar'ı Karakurum

Karayolu üzerinden bağlar (Markey,2016:4). Bu üç güzergâh arasında Doğu yolu daha gelişmiş ve huzurlu bölgelerden geçmektedir. Karaçi-Peşaver inşaatı gibi ana yol projeleri üzerinde çalışmalar 2016 yılında tamamlanmıştır. CPEC çerçevesine ‘İran-Pakistan Gaz Boru Battı’ adlı bir proje de başlatılmıştır.

İkinci (Orta) güzergâh Dera Ismail Khan'dan Dera Ghazi Khan'a ve daha sonra Dera Murad Jamali, Khuzdar, Pencap, Turbetten geçerek Gawadara uzanmaktadır (Esteban,2016:36). Batı yolu çoğunlukla Khyber Pakhtun khwa ve Baluchistan'ın güvenlik açısından problemlili olan bölgelerden geçiyor ve nispeten daha kısa. Muhtemelen Gawadar ile bağlantı kurmak için Dera Ismail Khan ve Fort'tan Makran sahiline geçecek (Zingel & Guruswamy,2015:14-24).

Pakistan Hükümeti 39 sanayi parkı, 21 maden bölgesi kurulması ve 27 bölgeye SEZ statüsü verilmesini planlanmaktadır. Bu girişimlerin, Pakistan ihracatında büyük artışlar yapacağını ön görmektedir (The Nations,2018).

2.5.1. Koridorun Kurulma Nedenleri

Son birkaç yıldır ÇHC yönetimi, Pakistan dahil olmak üzere birçok büyük altyapı projesinin uygulanması yoluyla, Amerikan ekonomik şantajını aşmak için özel çaba sarf etmektedir. Bu nedenle iki devlet arasındaki karayolu ve demiryolu bağlantılarını ve güneyden petrol ve gaz taşımak için bir boru hattı ağını birleştirecek olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) hem Çin hem de Pakistan için çok önemli rol oynamaktadır. Bu proje, Pakistan'ın Gawadar limanı ile Çin'in Uygur özerk bölgesinde olan Kaşgar şehrini birleştirir. Uygurlar, Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde (XUAR) ikamet eden Müslüman bir Türk etnik grubudur. Bölge, siyasi ve ekonomik açıdan Çin'in tanınan 55 etnik azınlığından biri olan yaklaşık 8 milyon Uygur nüfusunun yaşadığı, geri kalmış bir bölge olarak kabul edilmektedir (Curtis, & Scissors,2012Ş14-16). Modern Çin için Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Yeni İpek Yolu'nun bir tür güvenlik seçeneğidir, dünya pazarında artan rekabet ve meydana

gelen ekonomik krizler karşısında Çin'in ekonomik açıdan büyümesini sağlamak ve gerekli koşulları yaratmayı amaçlayan bir stratejidir.

ÇPEC den önce, Pakistan'ın ekonomik durumu gittikçe kötüleşmekteydi. Bu sebepler ışığında, Pekin'in CPEC oluşturma konusundaki resmi önerisi Pakistan için bir müjdeydi. 2015 yılında Belucistan, en yüksek yoksulluk oranına (yüzde 42,2) sahipti, bu da oran olarak Pencap ve Khayber pakhtun khwa eyaletlerindeki (Redaelli,2019:5) iki katı kadar yüksekti. Hükümet karşıtı güçlerin ve terörist grupların güçlenmesin de artış göstermekteydi. Bu arada, Çin'in XUAR bölgesinde de benzer sorunlar gözlenmekteydi. Sincan (Xingxiang) bölgesinde radikalizm her zaman Çin tarafından bir tehdit olarak görülmüştür. Uygur militanları, ABD tarafından 'Radikal Ayrılıkçı Grup' ve terör örgütü olarak etiketlenen Doğu Türkistan İslami Hareketi (ETIM) adlı bir şemsiye altında örgütlenmiştir (Wolf,2019:3). Bu nedenle Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru Belucistan ve Xuar gibi yerlere yatırım yaparak barışı sağlamayı amaçlanmaktadır. Pekin'deki Çin Reform Forumu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin genel müdür yardımcısı MaJiali, konuyla ilgili yorum yaparak “Pakistan'ın ulaşım altyapısının geliştirilmesi, XUAR'ın gelişimini hızlandıracak, ek işler yaratacak ve buna bağlı olarak ayrılıkçı ve terörist örgütlere katılmak isteyen vatandaşların sayısını azaltacaktır” demiştir (Craig & Simon,2015).

2.5.2. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun Projeleri

Çinli ve Pakistanlı ortakların CPEC bölgelerinde serbest ekonomik bölgelerin (SEZ'ler) oluşturulması konusunda hali hazırda anlaşmaya varmaları dikkat çekicidir. Serbest Ekonomik Bölgeler; ticareti, istihdamı ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için verimli bir stratejidir (Khan vd 2016:203). Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun kapsamlı projelerini destekleyen bir kredi kurumu olan İhracat-İthalat Bankası (Export-Import Bank of China); devlet tarafından finanse edilmektedir. BRI katkıda bulunanları üç ana bankası vardır.

- Çin Kalkınma Bankası (CDP)
- Çin Tarımsal Kalkınma Bankası (ADBC)
- Çin İhracat-İthalat Bankasıdır (EXIM)

Temel olarak bu mali kurumlar devlet tarafından yaptırılan projelerin finansmanından sorumludur ve ülkenin ekonomik ve ticari kalkınma politikalarının "motorları" olarak işlev görür. Mali Kurumlar dışında ticari bankalarla da finans konusunda iş birliği yapmaktadır (Wolf,2019:183).

Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun temeli, bir karayolu ve demiryolları ağıdır ve bu iki ana projenin değeri 13 milyar ABD dolarıdır. Pakistan'ın Gawadar şehri ve limanı, Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun önemli bir noktasıdır. Liman, Çin için deniz ticareti zorluklarının üstesinden gelmek, Batı Çin'i bölgesel ve ekonomik bağlantıyla dünyaya bağlamak için çok caziptir (Shaikh vd 2016:253-263). Gawadar'da petrol ve gaz boru hatları inşa edilmesi ile altı şeritli bir otoyol ve demiryolu hattı yapılması planlanmaktadır. 2016 yılında, 11 Eylül 2015 tarihinden itibaren 43 yıllığına Çin Yurtdışı Limanlar Holding Limited Şirketine (China Overseas Ports Holding Company Limited) kiralanın Gawadar limanının modernizasyonunun ikinci aşaması tamamlanmıştır (Iftikhar vd 2019:1-2). Aynı zamanda Pakistan tarafı, "Gawadar limanının ekonomik bölgesi" alanında faaliyet gösteren diğer tüzel kişilere 20 yıl süreyle "sıfır vergilendirme ve sıfır gümrüklendirme" kolaylığını sağlamayı kabul etmiştir (Iftikhar vd 2019:58). Gawadar limanının coğrafi konumu göz önüne alındığında, onu gelecekte İran Chabahar ve BAE'deki Dubai limanına bağlayacak bir ulaşım hattının kurulması muhtemel görünüyor.

Büyük Sincan eyaletinin güney ucu, doğu kıyısında bulunan Çin limanlarından 4,500 kilometre, ancak Gawadar limanından sadece 2,500 kilometre uzaklıktadır (Aftab,2002). 1240 km uzunluğundaki Lahor- Karaçi karayolu planlanmaktadır. 2395 km uzunluğunda ve tahmini maliyeti 18 milyar dolar olan yeni Gawadar-Kaşgar otoyolunun inşasının bir parçası olarak, Kaşgar'dan Rawalpindi'ye yeni bir fiber optik iletişim hattı (maliyeti 44 milyon dolar) da döşenecektir. Aynı

zamanda Lahor, Rawalpindi, Karaçi gibi şehirlerde metro hatlarının inşası ve ulaşım altyapısının iyileştirilmesi de girişimin bir parçasıdır.

Bu kadar büyük ölçekli bir projenin temeli, ÇHC ile Pakistan arasında Nisan 2015'te ÇHC Başkanı Xi Jinping 'in İslamabad ziyareti sırasında imzalanan anlaşmasıdır. Çin medyasına göre, Pakistanlı müteahhitler inşaat işleri için yaklaşık 10.000 kişiyi çalıştıracak. Çinli şirketler de Pakistan demiryollarının kapasitesinin geliştirilmesinde aktif olarak yer alıyor. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile eski Karakorum kara yolunu yeniden inşa edilmekte olup aynı zamanda Çin ve Pakistan arasında bir demiryolu kurulmasına öngörülmektedir. Pakistan tarafında, 662 km uzunluğundaki bir rota, Haveli'yi Gilgit üzerinden Khunjerab Sınır Geçidi'ne bağlayacak, 415 km uzunluğundaki başka bir rota da Khunjerab'dan Kaşgar'a uzanacak (Wolf,2019:137-145). Bu kapsamda 500 köprü güçlendirilecek, 438 km yeni parkur döşenecek ve 11 tünel açılacaktır. Tüm çalışmalar, Pakistan demiryollarındaki hızı 85-105 km / s'den 120 km / s'ye yükseltecek (Wolf,2019:137-145). Pakistan'ın ulaşım altyapısının Çinli şirketler için önemi, doğal kaynakların Afganistan'da çıkarılacak olmasıdır.

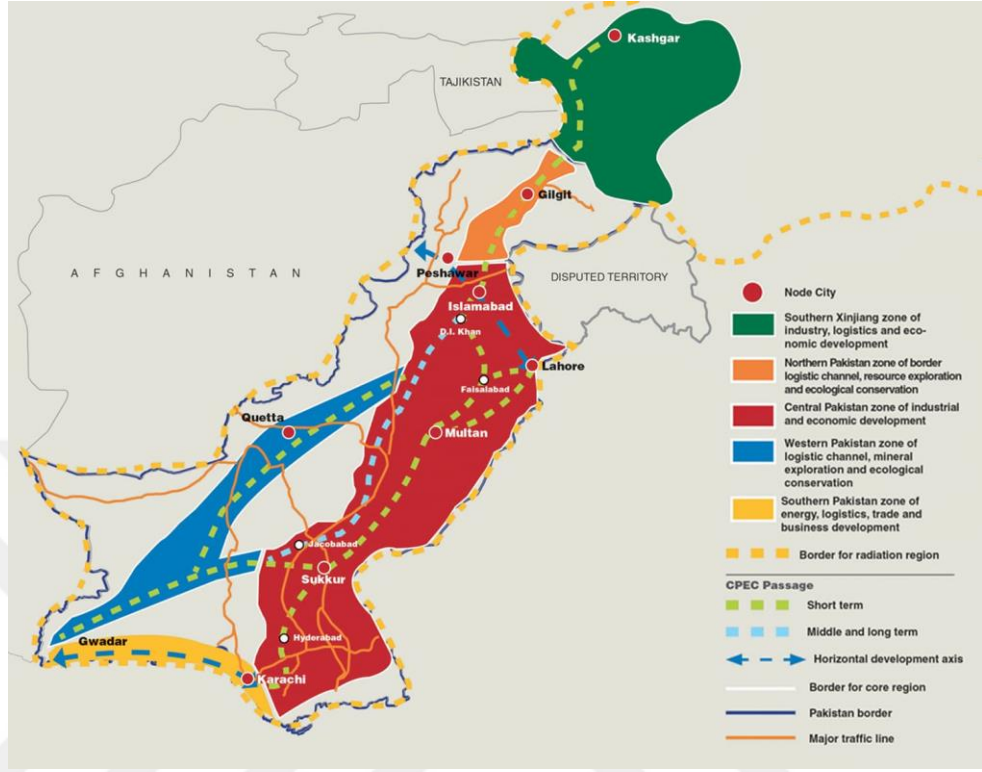
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KUŞAK-YOL GİRİŞİMİ VE ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU ÇERÇEVESİNDE KAZAN-KAZAN MODELİ

3.1. ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORUN PAKİSTAN İÇİN ÖNEMİ: EKONOMİK YÖNLERİ

3.1.1. Olumlu Yönleri

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, her iki ülkenin jeo-stratejik ve jeo-ekonomik önemi zaman içinde gelişen finansal ve diplomatik ilişkilerle birleştiren hem Pakistan hem de Çin için birçok yönden avantajlıdır (Raza vd 2018:2). Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, her iki ülkenin ekonomik çıkarları karşılanırken, ortak ve faydalı altyapının geliştirilmesine devam edilecektir. Stratejik bağlamda CPEC, Pakistan'ın güvenliğiyle geniş ölçüde bağlıdır ve stratejik düzeyde ortaklığın geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. (Ali vd 2017:206-208). Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Gawadar, büyük bir arz ve talep pazarının kesişme noktası haline gelmiştir, Çin ve Orta Asya'yı, Arap denizine bağlayan Gawadar Limanı'nın, Pakistan'ı yeniden inşa etmek için hayati bir rol oynayacağı söylenebilir. Ayrıca Liman, Gilgit Baltistan ve Belucistan gibi fakir eyaletlerin gelişmesi için mükemmel bir fırsat sunmaktadır (Makhdom vd 2018) (Bkz. Resim 2).

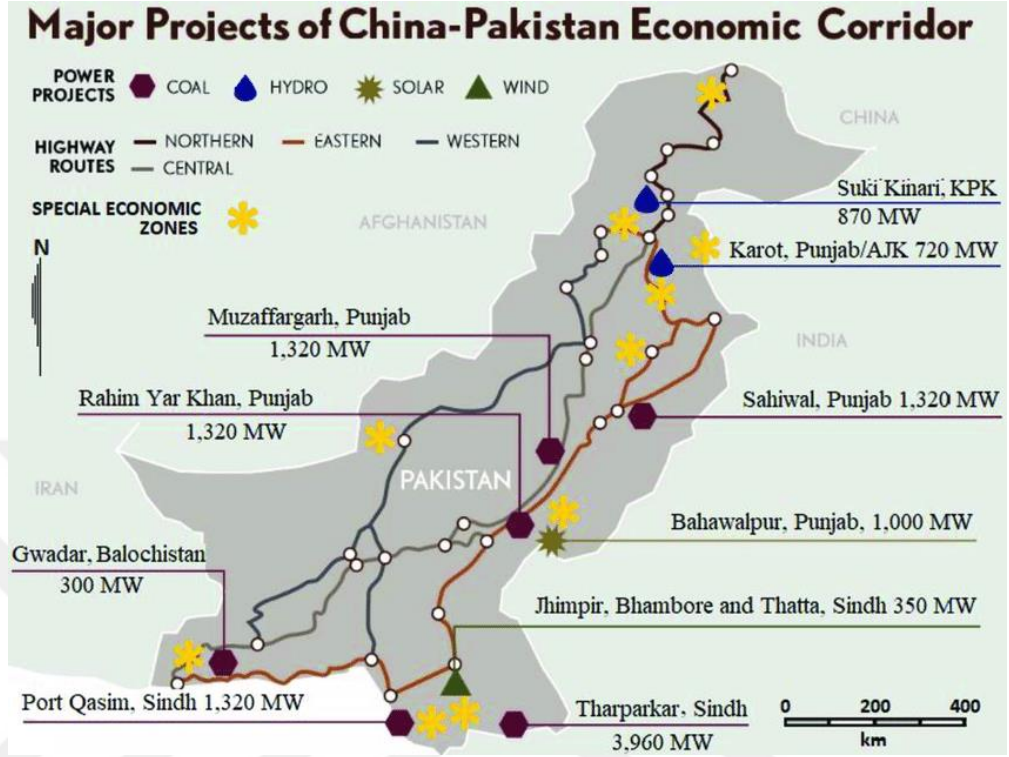
Resim 2: Çin Pakistan Ekonomik koridorun geçiş noktaları (Husain,2017)

Pakistan, gerekli altyapıyı geliştirmek ve enerji üretim kapasitesini artırmak için Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile gelen Çin sermayesini kullanmaktadır. Bu, Pakistan'ın büyük bir gelir akışı ve iş fırsatları ile bir ticaret merkezi haline gelmesine yardımcı olacaktır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, on binlerce iş ve uzun vadeli yıllık gelir akışı yaratır. Pakistan deniz ticaretini büyük ölçüde Karaçi ve Bin Qasim limanlarını kullanarak yapmaktayken, Gwadar'ın geliştirilmesi ve erişilebilirliği Pakistan'ın deniz ticaretini destekleyerek Karaçi ve Bin Qasim limanlarındaki yoğunluğu önemli ölçüde azaltmaktadır. Koridorlar aynı zamanda sermaye, ticaret, sanayi ve enerji açısından çok sektörlü ekonomik iş birliğine teşvik etmektedir (Irshad,2015).

3.1.2. Olumsuz Yönleri

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Çinli ihracatçılar, daha iyi hizmetler ve ucuz mallar sunarak Pakistan'ın orta doğu ve körfez ülkelerindeki ihracatını ve Pakistan'ın GSYİH'sini olumsuz etkileyebilir. Pakistan'ın yerel şirketlerde Çin'den Pakistan'a akan doğrudan yatırım nedeniyle olumsuz etkilenebilir. Çin-Pakistan ekonomik koridorun geniş çaplı projeleri tamamlanması için petrol ve doğal gaz gibi kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır, ancak Pakistan pazarı, bu projeler için ihtiyaç duyulan kaynaklarına yönelik artan talebe uyum sağlayamamaktadır. Çin şirketleri çoğu zaman Çinli işçilerini de getirmektedir bu da Pakistan'a giden Çinlilerin sayısını artıracak ve nihayetinde Pakistan halkının iş fırsatlarını en aza indirecektir. (Bhattacharya,2015). Çin-Pakistan ekonomik koridoru 2015'te 51 anlaşma ile 46 milyar dolar sunarak Pakistan'a önemli bir avantaj sağlamıştır. Bu bağlamda, Gawadar'ın geliştirilmesi için sadece 6 milyar dolar tahsis edilmiştir. Lahor metrosuna ve Karaçi-Peşaver demiryolu hattı inşasına 5 milyar dolar ayırmıştır. Pakistan'daki olağan üstü enerji kriz durumuna yanıt olarak (Ali ve diğerleri, 2018), sürdürülebilir enerji üretimi için yaklaşık 33,8 milyar dolarlık bir bütçe hazırlamıştır (bkz. Resim 3), ancak Çin güvenlik nedenlerden dolayı bu taahhütleri sonlandırmıştı. Örneğin, Ocak 2015'te Çinli yatırımcılar Belucistan'da ki 6600 MW'lık enerji tesisi durduruldu aynı şekilde Pencap'ta 6600 MW'lık üretim için beş projesi üzerinde çalışma durma noktasına gelmiştir.

Pakistan'ın enerji sektörü bu nedenle hala 5 milyar dolarlık borçla karşı karşıyadır. CPEC çerçeve altında altı termal proje başlatılmıştır ancak bu projelerin başarılı olup olmayacağı konusunda ciddi endişeler vardır. CPEC projelerinde, enerji sorununu çözmek için Pakistan'da çeşitli santrallerin kurulması önerilmektedir (Makhdoom vd 2018: 43). Bu projeler Pakistan'ın üretim kapasitesinin %60'ını üretecekti. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun Pakistan'ın ihracatı üzerindeki etkisi de kaçınılmazdır. CPEC ile ikili ticaretin artacağı gibi ithalat da artacaktır. Bu da Pakistan para biriminin devalüasyonuna neden olacak döviz akışını getirebilir.

Resim 3: Çin-Pakistan Ekonomik koridorun ana projeleri (Farooqui & Aftab,2018)

3.2. SİYASİ YÖNLER

3.2.1. Olumlu Yönleri

Pakistan Başbakanı Nevaz Şerif 2013 yılında yeni ekonomik reformlar getirdi. Piyasadaki durgunluğu ve yüksek işsizliği gidermek için çeşitli adımlar atmaya çalıştı. Bu bağlamda ele alınabilecek önemli bir karar, ticaret engellerinin kaldırılmasıdır. Pakistan bu kararla güçlü bir endüstri kurmaya ve elektrik üretim kapasitesini artırmaya çalışmaktaydı (Boni & Adeney,2020: 447). Pakistan hükümeti; gelirleri ve altyapıya yapılan yatırımı artırmaya ve devlet harcamalarını azaltmaya odaklanmaktadır. Buna ek olarak hükümet, bir piyasa ekonomisi inşa etmenin bir yoluna girmiştir. Devlet yeni reformlar getirerek piyasanın özelleştirilmesine yol

açmaktadır (Ahmad, 2017). Bu girişimler devam ederken İmran Han Pakistan'ın yeni Başbakanı olarak görevine geldi ve Çin ile ikili ilişkileri daha da güçlendirmeye çalıştı.

Bununla birlikte, Pakistan'ın iç politikası da Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun refahı için eşit derecede önemlidir. Ülkenin siyasi çerçevesi hiç bu kadar istikrarlı olmamıştı. Çin, Pakistan'ın iç siyasetine kesinlikle karışmamaktadır, Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun başarılı olması için Pakistan'ın istikrarı oldukça önemlidir. Pakistan 1947'de demokratik bir ülke olarak kurulmuştur ancak 73 yıldır ordu 4 darbe yaparak iktidarı ele geçirmiştir. En son darbe Genel Kurmay Başkanı Pervez Müşerref tarafından yapılmıştır. General Pervez Müşerref'in 2008'de istifa etmesiyle son askeri rejim sona ermiştir ve sırasıyla (Shah & Zubair, 2020:169); Pakistan Halk Partisi (PPP), Müslümanlar Birliği partisi PML-N ve Pakistan Adalet Hareketi seçimlerle iktidara hâkim olmuştur. Askeri darbe olmadan ilk kez hükümet görev süresini tamamlamıştır. Bu, Pakistan'daki demokrasinin ilerlemesini göstermektedir.

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Pakistan, bölgede Çin gibi güçlü bir dost kazanmıştır. Çin'in BM güvenlik konseyine üye olması uluslararası arenada Pakistan'a her zaman avantaj sağlamıştır. Bununla birlikte Pakistan ve Hindistan arasındaki ilişkileri gittikçe kötüleşmektedir. Çin ile Pakistan arasındaki dostluk bu bağlamda çok önemlidir.

3.2.2. Olumsuz Yönleri

Ekonomik koridorun karşılaştığı tehdit, sosyal ve siyasal açıdan zayıflatarak ciddi derecede zarar vermektedir. Bu tehditlerden biri, Pakistan'ın güvenliğini ve iç gücünü uzun süredir etkileyen terörist olaylardır (Hamid & Khan, 2020:2016-2017).

Müşerref rejimi (1999-2007), Taliban ve El Kaide'ye karşı ABD önderliğindeki Teröre Karşı Savaşı desteklemeyi seçtiğinde, terör örgütleri sistematik

bir şekilde güvenlik personelini, sıradan vatandaşları ve stratejik tesisleri hedef almaya başlamıştır. Sonuç olarak otuz binden fazla Pakistanlı hayatını kaybetmiştir. Pakistan, Çin-Pakistan Ekonomik koridorun başlamasıyla askeri operasyonlar düzenleyerek terör sorunuyla mücadelesini hızlandırmıştır (Hussain,2019:139-140). Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Pakistan için hayati bir önem taşımaktadır, bu nedenle mühendisler, işçiler ve diğer ilgili altyapılar terörist örgütlerin ve ayrılıkçı hareketlerin ana hedefi olmaktadır. Pakistan'da çalışan Çinli işçiler defalarca saldırıya uğramıştır ve öldürülmüştür. Örneğin Mayıs 2016'da Sind'in ayrılıkçı bir terörist grubu, Karaçi'de çalışan Çinli mühendislere saldırmıştır. Aynı şekilde Eylül ayında Beluc isyancılar iki Çinliyi öldürmüştür. Gawadar limanı Çin açısından Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun merkezidir ve bu bölgenin güvenlik durumunun istikrarlı hale gelmesi uzun zaman alacağı açıktır bu da Çin'i ciddi derecede endişelendirmektedir.

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Pakistan'a ekonomik bir avantaj sağlasa da terörizm ve ayrılıkçı hareketlerin güvenlik riski giderek artmaktadır. CPEC, ülke genelinde kişisel refahı artıracak ve uzun vadeli başarı ve istikrar getirecektir. Pakistan hükümeti aynı zamanda Çin'e işçilerin güvenliğini sağlamak için her şeyi yapacağına dair güvence vermiştir. Ancak koridor boyunca güvenlik sağlamak giderek zorlanmaktadır. Pakistan'ın tüm bu rotaları güvence altına almak için çok sayıda asker kullanmak zorunda kalabilir.

Pakistan'daki farklı siyasi partiler CPEC ulaşım güzergâh planlaması konusunda farklı görüşlere sahiptir. Pakistan'daki her siyasi parti Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunu, ait olduğu bölgelerden geçerek yerel halkın koridorun avantajlarından yararlanmasını istemektedir (Abid & Ashfaq,2015).

3.3. PAKİSTAN İLE ÇİN ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLER

3.3.1. Karşılıklı Ticaret

Pakistan'ın ekonomisinde ÇHC'in büyük etkisi vardır ancak ABD, Pakistan'ın en güçlü ticaret ortağıdır (Altaf vd 2020, 234). Pakistan'ın açısından ÇHC ile ticari iş birliği ABD'nin gerisindedir. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun genişlemesi ile Çin'in yakında ABD'nin yerini alacağı tahmin edilebilir. Şu anda Çin, Pakistan ihracatında ABD'den sonra ikinci, ithalatta ise BAE'den sonra ikinci sırada yer alıyor (Ministry of Finance,2014:121-124). 2000 yılından bu yana, Pakistan-Çin ticaret hacmi hızla artmıştır: 2001'de yaklaşık 1 milyar dolar olan ticaret hacmi, 2013'te 12,3 milyar dolara ulaşmıştır. Çin ile Pakistan arasındaki emtia dolaşımı yaklaşık dört kat arttı ve Pakistan'ın ithalatı üç kat, ihracatı ise altı kat artmıştır. Cumhurbaşkanı Xi Jinping'in Pakistan ziyareti sırasında 21 Nisan 2015 tarihinde imzalanan ortak bildirgede, ikili arasındaki ticaretin üç yıl içinde 20 milyar dolara çıkarmayı hedeflendiği ifade edildi.

Pakistan geleneksel olarak Çin ile ticarete negatif bir dengeye sahiptir. Bu da ekonomiyi yılda yaklaşık 5-6 milyar dolar civarında bir açık bırakmaktadır, bunun nedeni ilk olarak Pakistan'ın Çin'e ihracatının tek taraflı emtia (aynı ürünleri) yapısıyla açıklanır. Pakistan'ın ihracatı 1960-1980'lerde olduğu gibi şimdi de ağırlıklı olarak pamuk ve tekstil ürünlerinden oluşmaktadır. Pakistan'ın Çin'e pamuk ihracatı 2006'da 358 milyon ABD Dolarından 2016'da 968 milyon ABD Dolarına çıkmıştır (Kamal & Malik,2017:3). İkinci sebep, ağır sanayi ve inşaat dahil olmak üzere Çin'den önemli makine ve teçhizat alımları ile açıklanmaktadır.

Modern Gawadar limanı, Pakistan-Çin iş birliğinin bir tür "ekonomik merkez" haline gelmiştir. Eskiden Umman'a ait olan Gawadar limanının 1958'de Pakistan tarafından satın alınmıştır ancak Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun başlamasına kadar en az gelişmiş bölgelerden biri olarak kalmıştır (Ebrahim,2015). Gawadar Limanı, Pakistan tarafından Mart 2005'te açılmış ve Kanada'dan 52000 ton

buğday taşıyan geminin buraya yanaşmasıyla Mart 2008'de faaliyete geçmiştir (Sun,2011:4). Gawadar, dünya petrol ticaretinin yaklaşık %40'ının geçtiği Basra Körfezi çıkışında stratejik bir konuma sahiptir. Çinli şirketler tarafından inşa edilen Gawadar limanı, ÇHC'in ticaret yollarını Batı Asya, Afrika ve Avrupa'ya çeşitlendirmesini sağlamaktadır.

Pakistan ve Çin hükümetleri, iki ülke arasındaki ticareti kolaylaştırılması için aktif olarak iş birliği içindedir. Bu nedenle, Aralık 2005'te Çin'den ithal edilen 486 malın (başlıca meyveler, sebzeler, kimyasal gübre, tekstil vb.) İthalat vergilerinden tamamen muaf tutulduğu bir anlaşma imzalandı. Kasım 2006'da beş tur müzakerelerin ardından, her iki ülke, 1 Temmuz 2007'de yürürlüğe giren, aralarında bir serbest ticaret bölgesi (STA) kurulması konusunda bir anlaşma imzalandı. Serbest Ticaret Anlaşmasının kapsamını 2007 de daha da genişletilmiştir (Shangwa,2006). Serbest Ticaret Bölgeleri, Pakistan'a pamuk ve sentetik kumaşlar gibi mallar için Çin pazarına ücretsiz erişim sağladı. Şubat 2009'da ülkeler mevcut Serbest ticaret anlaşmasını genişleterek ticaret hizmetlerini de genişletti. Pakistan'ın Çin ile böyle bir anlaşma yapan ilk Güney Asya devleti olması dikkat çekicidir. Aynı zamanda, serbest ticaret bölgesinin ilk aşamasında, sadece Pakistan ile Çin arasındaki mal dolaşımını değil, aynı zamanda sermayenin de serbest dolaşımını sağladı. 2006 yılında Pakistan ile Çin arasında imzalanan ilk serbest ticaret anlaşması nedeniyle Pakistan 1000'den fazla ürünü sıfır gümrük vergisiyle ihraç edebilir hale gelmiştir (Sajid,2019).

Çin ve Pakistan hükümetleri, CPEC ve diğer ikili ekonomik iş birliğini pekiştirmek için 2016'da Özel Ekonomik bölgeler (SEZ'ler) kuracaklarını açıkladı. Başlangıçta bölgelerin toplam sayısı 46 olarak belirlenmişti ancak daha sonra Pakistan'ın Planlama, Geliştirme ve Reform Bakanlığı ve Yatırım Kurulu bu sayıyı dokuza indirdi. Ayrıca Federal Hükümet, Gilgit Baltistan ve Azad Kashmir dahil olmak üzere her eyalette önerilen Serbest ticaret bölgelerinin kurulacağını duyurdu (Hussain,2019:136-137).

3.4. PAKİSTAN-ÇİN ENERJİ İŞ BİRLİĞİ

Pakistan ve Çin'in enerji sektöründeki etkileşimi, kronik elektrik kesintilerinin saatlerce yol açtığı Pakistan'daki ciddi enerji krizi sonrası gerçekleşiyor. Bazı bölgelerde günde 18-20 saate kadar elektrik kesintileri devam ederken, ülkenin yaklaşık yüzde 67'sinin tam zamanlı veya kısa süreli enerji krizi yaşamaktadır (Wolf,2019:75-76). Bu durum ekonomik kalkınmayı, büyümeyi, yoksulluğu ve sosyal istikrarsızlığı önemli ölçüde etkilemektedir. Araştırmalara göre kıtlık ve elektrik kesintilerinin bir sonucu olarak, Pakistan'ın yıllık kaybı yaklaşık 9,2 milyar doları buluyor. Temmuz 2013'te Yürütme Komitesi Ulusal Ekonomik Konseyi (ECNEC) (Wolf,2019:208), Çin'in de katılımıyla 12,83 milyar dolar değerinde 3,5 GW enerji kapasitesine sahip (Walsh & Masood, 2013) nükleer santrallerde olmak üzere çeşitli projeler onayladı. Bu santrallerin ana görevi, Pakistan'ın enerji endüstrisinin petrol ve doğalgaz ithalatına olan bağımlılığını azaltmak ve böylece elektrik üretim maliyetini düşürmektir.

3.4.1. Nükleer Enerji

Çin, Pakistan'ın nükleer gücünün geliştirilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır, özellikle Batılı ülkeler Pakistan'ın zenginleştirmiş uranyum elde etmesini önlemek için sıkı ihracat kontrolleri uygulamasına rağmen Çin, nükleer enerji sektöründe yatırımlar yapmaya devam etmektedir. Dolayısıyla Pakistan'ın Nükleer enerji alanı sürekli gelişmekte ve önümüzdeki on sene içerisinde 8.800 MW üretmeyi hedeflemektedir ve bu da nükleer enerjinin Pakistan'ın toplam enerjisinin yüzde yirmisini oluşturmasını sağlayacaktır (Khalid,2020). Çin, 1960'lardan beri Pakistan'ın nükleer reaktörler inşa etmesine yardım etmektedir. Bazı Pakistanlı reaktörler şu anda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) denetim altındadır. IAEA raporlarına göre, özellikle PARP-1 ve PARP-2 dahil olmak üzere bütün reaktörler enerji üretimi için kullanılmaktadır. Pakistan Atomik Araştırma Reaktörü (PARR), İslamabad'da bulunan iki nükleer araştırma reaktörüdür. Bazı reaktörler

IAEA tarafından kontrol edilmemektedir özellikle 1981'den beri faaliyet gösteren, Rawalpindi yakınlarında bulunan reaktörler (Khalid,2020). 2015 yılının başında Pakistan'ın nükleer santrali 900 MW elektrik üretmeye başlamıştır ve ileride potansiyelinin 1,5 GW'a çıkarılmasına planlamaktadır. (W.N.I. Report,2012).

Pakistan'ın nükleer santrallerinin inşaat planlarında Çin'in özel bir rolü vardır. Bu nedenle, Çin tarafının yardımıyla, Chashma'da, iki Chashma Nükleer Santrali (CHASNUPP) inşa edildi (Kerr & Nitekin,2016). Chashma Nükleer Santrali'nin (CHASNUPP) inşaatına Ağustos 1992'de başlandı ve 1997'de tamamlandı (Siddiqui & Qureshi,2005:65). İnşaatın maliyeti 860 milyon dolar olarak gerçekleşti ve bunun 350 milyon doları Çin yatırımydı. Bu yatırımlar Amerika Birleşik Devletleri tarafından çok eleştiriye maruz kalmıştır. Hindistan ve Pakistan'ın Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı (NPT) imzalamamasına rağmen 2008'den beri Amerika Birleşik Devletleri, şirketlerinin barışçıl atom alanında Hindistan ile yakın iş birliği yapmasına izin vermektedir (Kumar,2013:91-95). Amerika Birleşik Devletleri barışçıl atom alanında Hindistan ile yakın iş birliğine başladıktan sonra Pakistan ve Çin, Karaçi Bölgesinde Sekiz Yıllık İnşaat Planlarını açıkladılar; Chashnupp-3 ve Chashnupp-4 olarak iki nükleer reaktör bu inşaat planına dahildi ve her biri 320 MW kapasiteye sahipti (Buckley,2010). Kasım 2013'te Pakistan tarafı, Çin ile Chashnupp-5 nükleer güç ünitesinin yeni nesil reaktörler ile inşası için bir anlaşma imzaladığını duyurdu. Bu nükleer güç ünitelerinin piyasaya sürülmesinden sonra Pakistan'ın elektrik üretimi %15 artmıştır.

Şu anda Çin, 'Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru' çerçevesinde Pakistan'daki Nükleer enerji santrallerinde toplam kapasitesi 3,4 GW olan altı nükleer reaktörün yapımında yer almaktadır. Şubat 2015'te Çin tarafı Pakistan'da daha fazla nükleer reaktör inşa etme niyetini yeniden teyit etti (Staff,2017). ÇHC'nin 2004'te katıldığı Nükleer Tedarikçiler Grubu'nun (NSG) eleştirilerine rağmen, Pakistan-Çin barışçıl nükleer iş birliği devam etmektedir. Çin tarafının açıklamasına göre, Pakistan'da şu anda yapım aşamasında olan tüm nesneler, ÇHC'nin NSG'ye girmesinden önce kararlaştırıldı ve ilgili kısıtlamalar bu nükleer santraller için geçerli değil (Cunningham,2015). Pakistan'daki nükleer tesislerin inşasına Çin'in katılımının

alternatif olmaması ve bu alandaki iş birliğine artan karşılıklı ilgi göz önüne alındığında Çin, açıkça gelecekte nükleer santrallerin inşasında Pakistan'a yardımını artırmaya devam edecek.

3.4.2. Hidroelektrik Güç

Çin'den gelen uzmanların yardımıyla hidroelektrik santralleri inşa eden Pakistan'ın birçok bölgesinde projeler uygulanmaktadır. Böylelikle 2014 yılında Çin tarafı ile iş birliği yapılarak sırasıyla 130 MW, 22 MW ve 17.4 MW kapasiteli üç yeni hidroelektrik santrali Duber Khwar, Jabban ve Gomal Zam' da kuruldu (Xia, 2019). Kasım 2016'da Pakistan kontrolündeki Azad Keşmir bölgesinde 969 MW Neelum-Jhelum hidroelektrik santralının kurulması planlandı. Santralının inşaatı %80 tamamlanmıştır. Ancak, Pakistan tarafı hidroelektrik santralının inşaatını tamamlamak için gerekli fonları beş yıl içinde temin edemediği için proje planlanandan daha yavaş uygulanmaktadır. Ayrıca, Temmuz 2015 itibarıyla, Neelum-Jhelum hidroelektrik santrali inşa etmenin toplam maliyeti 4,21 milyar dolara yükselmiştir (Bhuua,2015).

Çin'in yardımıyla Pakistan güç kapasitesini aktif olarak geliştirmektedir. Pakistan Başbakanı N. Sharif'in ÇHC'ye yaptığı ziyarette 7-9 Kasım 2014'te, diğer şeylerin yanı sıra, enerji alanında 19 anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaların imzalanmasıyla ÇHC'nin Pakistan'ın enerji sektöründeki konumu daha da güçlendirildi. Ek olarak, Kasım 2014'te Pakistan Hükümeti, Jhelum nehri üzerinde 590 MW'lık Mahl Hidroelektrik santral projesinin uygulanmasına izin verdi. Projenin tahmini maliyeti 1,2 milyar dolardır (Kiani, 2020).

Nisan 2015'te Cumhurbaşkanı Xi Jinping'in Pakistan ziyareti sırasında, Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun kilit projelerden biri olan 720 MW kapasiteli ve tahmini değeri 1,65 milyar dolar olan Karot Barajı hidroelektrik santralının inşaatına başlama töreni yapıldı. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun toplam bütçesinin yaklaşık %76'sı bu 21 enerji projesine ayrılmıştır. Bu 21 enerji projesinden CPEC çatısı altında

başlatılan üç hidroelektrik enerji projesi bulunmaktadır. Bu üç enerji girişimi arasında Suki Kinari, Karot ve Kohala hidroelektrik projeleri yer almaktadır (Gul,2018:315).

3.4.3. Güneş Enerjisi

Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun çerçevesinde, Pakistan'da güneş ve rüzgâr enerjisinin geliştirilmesine yönelik projeler başlatılıyor. Bu bağlamda, 2014 yılında Çin tarafı Bahawalpur'da Quaid-e-Azam Solar Park Enerji Santralin yüz MW kısmını inşa edilmiştir, Bin MW projenin kalan dokuz yüz MW ayrı bir proje olarak şu an yapım aşamasındadır (Reynolds vd 2018). Çin'in proje için yatırım hacmi 215 milyon doları aştı (Byrne, 2015). Santral Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun bir parçası olarak inşa edilen ilk tesis oldu ve 5 Mayıs 2015 tarihinde Pakistan Başbakanı Nevaz Şerif tarafından hizmete açıldı. Nevaz Şerif başkanlığındaki Pakistan Hükümeti rüzgâr ve güneş enerjisi santrallerinde elektrik üretimini artırmayı hedefledi. Bu bağlamda, güneş panellerine yönelik ithalat vergileri düşürülmüştür. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile 45 milyar dolar gibi inanılmaz bir yatırımın gelmesiyle Pakistan, enerji sektöründe yeni projeler hazırlamaya başladı (Şahin,2015). Pakistan, devasa Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun bir parçası olarak inşa edilen ilk rüzgâr enerjisi projesinin açılmasıyla Çin'in yenilenebilir enerji altyapısına yaptığı yatırımın faydalarını elde etmeye başlamıştır (Khan,2017). Uzmanlara göre Pakistan, yakın gelecekte çevre dostu santrallerin kapasitesini 1,9 GW seviyesine kadar artıracaktır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun enerji projelerin, enerji krizinin üstesinden gelmek için önümüzdeki birkaç yıl içinde ulusal şebekeye yaklaşık 17.000 MW eklemesi beklenmektedir (Khan,2017). Alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi, Pakistan'ın ayrıca önemli miktarda elektrik üretmesine yardımcı olacaktır.

3.5. ÇİN PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORUN VE ÇİN İÇİN EKONOMİK KAZANÇ

Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun küresel önemi, Pakistan'ın Gawadar limanını (Arap Denizi'ndeki) Batı Çin'deki Kaşgar şehrine bağlayacak otoyolların, demiryollarının ve boru hatlarının inşasında yatmaktadır. Orta Doğu ve Körfez ülkeleri, Çin'in en büyük petrol ve gaz ithalat kaynağıdır. Koridor; Çin, Körfez ülkeleri ve Ortadoğu arasındaki ticaret ve yatırım kapasitesini önemli ölçüde artıracak. Çin hâlihazırda Ortadoğu'nun en büyük ticaret ortağıdır ve çoğu Orta Doğu ülkeleri için büyük bir petrol ve doğal gaz alıcısıdır. Orta Doğu, dünya petrol rezervlerinin %50'sini ve küresel petrol üretiminin %25'ini temsil etmektedir (Rahman & Shurong,2017:3).

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru projesi, Batı Çin ile Pakistan'ın kıyı limanları arasındaki bağlantıyı destekleyen modern bir ulaşım ve telekomünikasyon ağının geliştirilmesi ve Çin'in 40 yıllık kira kontratıyla Gawadar bölgesinde bir derin su limanı ve özel ekonomik bölge geliştirmesidir. 2011'den sonra Çin, artan enerji talebine ve buna bağlı olarak gaz ithalatında bir artışa yol açan hızlı ekonomik gelişimi yaşandı. Çin'in doğal gaz ithalatına bağımlılığı 2011'de %19,6'dan 2014'te %31,7'ye yükseldi (Kong vd 2019: 15). Orta Doğu'dan, ham petrol ve doğal gaz tedarik etmek için güney Çin denizi ile Malakka boğazı gibi sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmaktaydı ancak CPEC alternatif bir yol hizmeti sunarak bu problemi ortadan kaldırmaktadır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile demiryolları ve boru hatları inşa edildikten sonra, petrol ve doğal gaz gibi emtialar Gawadar limanına ve oradan batı Çin'e taşınması hem kolay hem de ucuz maliyetli olacaktır. Proje aynı zamanda Çin hükümetinin bazı enerji yoğun endüstriyel faaliyetlerin yoğun nüfuslu doğu bölgelerinden batı illerine (Pakistan yakınları) taşınmasını talep eden Batı Çin Kalkınma Stratejisi ile de uyumludur. Bu enerji ürünlerini CPEC yoluyla Çin'in batı bölgelerine nakletmenin maliyeti, Hint Okyanusu üzerinden Çin'in doğu kıyısına giden mevcut deniz yolunu kullanmaktan ve ardından batı bölgelerine kara transferini (boru ve demiryolu ile) kullanmaktan daha düşük olacaktır (Habibi & Zhu,2020).

3.5.1. Batı Çin'in Gelişmesi

Doğu Çin ve Batı Çin arasında büyüyen ekonomik eşitsizlik, bölgedeki etnik huzursuzluğu körükleyerek Çin'in istikrarını ve güvenliğini tehdit etmektedir. Batı Çin'in gelişiminin Çin'in istikrarı ve "Çin halkının yeniden canlandırılması" için çok önemlidir. Çin'de seksen milyon insan, yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır ve bunların yarısı Çin'in batı bölgelerinde yaşayan halktır. Batı bölgesi Çin ekonomisinin sadece yüzde on dördünü oluşturmaktadır (Chowdhury vd 200: 238-243).

Sincan, CPEC için başlangıç noktasıdır, Pakistan ile Çin'i birbirine bağlayan eyaletidir. Çin topraklarının altıda birini kapsayan Sincan, Çin'in enerjiye aç ekonomisi için kritik olan geniş doğal kaynaklara da sahiptir (McCartney,2020:7). Sincan'ın doğal gaz sahalarından 2.500 mil güneydoğudaki Şanghay'a uzanan 14 milyar ABD doları tutarında bir boru hattı gibi büyük altyapı projeler başlatılmıştır. CPEC ve BRI çerçevesinde Batı Çin'de şu an 50'den fazla büyük projeler devam etmektedir; tarım, enerji sektörü, kentsel inşaat, gaz endüstrisi, su kaynakları, ulaşım ve diğer endüstriler buna dahildir (Moneyhon ,2002:495-515). Bu projelere Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun uzantısı olarak yatırım yapılmaktadır. Sincan aynı zamanda kârlı bir turizm endüstrisi için muazzam bir potansiyele sahiptir. Sincan'ı bir ticaret ve enerji koridoruna dönüştürme hedefine ancak Çin ve Orta Asya devletleri arasında daha fazla etkileşim ve iş birliğinin geliştirilmesi ile ulaşılabilir. Sincan, Avrupa ile Asya'nın büyük ekonomilerini birbirine bağlayarak Çin'in ticaret hacmini artıracaktır.

Kuşak-Yol Girişimi ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Batı bölgeleri hızla gelişmektedir. Ulusal İstatistik Bürosu'ndan alınan veriler, Çin'in batı bölgesinin GSYH'sinin 2000'de 1,73 trilyon Yuan'dan 2017'de 17,1 trilyon Yuan'a yükseldiğini ve yıllık yüzde 11,6 artış gösterdiğini gösteriyor. 2012 ve 2017 yılları arasında batı bölgesi, ulusal orandan yıllık ortalama yüzde 8,9'luk bir GSYİH büyümesini sürdürdü. Hızlı gelişme, artan sayıda küresel işletmeyi bu bölgeye çekmiştir. Yerel yönetimler

hem yerel hem de uluslararası yatırımları cezbetmenin ilk aşaması olarak turizmi de göz önünde bulunduruyor. Petrol ve pamuk aynı zamanda Sincan'ın ekonomik kalkınma stratejisinin merkezinde yer alıyor." Anlaşılan ÇHC artık tamamen piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Çin'in ekonomik liberalleşmesi ve kapitalizme doğru olan hareket, temel parti ideolojisinden (Sosyalizm) vazgeçmeyi tamamen başaramamıştır. Çin'in ekonomik reformlar ile Parti ideolojisi arasındaki çelişkiler bulunmaktadır (Moneyhon ,2002:495-515).

3.5.2. Ekonomik Koridor ile Sosyal ve Kültürel Etkileşim

Çin, CPEC ve BRI ile dostane iş birliğini teşvik etmektedir. BRI projesi ile küresel ve bölgesel düzeyde kültürel, eğitim, turizm, sağlık, bilimsel ve teknolojik alanlarda iş birliği gerçekleştirmiştir. CPEC'in eğitim desteği ve ekonomik kalkınma açısından birçok olanak sağladığı görülmektedir. Çin, Pakistan'da eğitim endüstrilerinin kurulmasının bölgedeki eğitim performansının yükseltilmesine yardımcı olacağı öngörülmektedir. Panjab-Jiangsu Kültür Merkezi (PJCC) ve Pakistan Ulusal Modern Diller Üniversitesi (NUML) bunun en önemli örnekleridir (Sun vd 2020:608-610).

Çin ve Pakistan sosyal ve kültürel entegrasyonu için ilk adım olarak CPEC ile atılmıştır. Çin ve Pakistan, CPEC'in gelişmesi sağlamak için sosyal, kültürel ve eğitim kaynakları alışverişi için bir platform olan "İnsan İletişimi Köprüsü'nü" inşa etmiştir (Chunshen,2018). Aynı zamanda BRI stratejisindeki eğitim entegrasyonu kademeli olarak oluşturulmuştur. Çin'in akademik çalışma yapan kurumları uluslararası anlaşmalar yaparak eğitim faktörünün ilerlemesinde önemli rol oynamaktadır (Gong vd 2020:265).

BRI girişimi, yetenekli gençlere imkân sunması bunula birlikte kazan-kazan politikası ve insanlar arası bağları geliştiren uluslararası eğitim konusunda oldukça başarılıdır (Sarwar vd 2019:263). Çin'e yönelik beyin ve ekonomik göç eğilimleri gittikçe artmaktadır. Pakistan'dan önemli sayıda öğrenciler yüksek öğrenim için Çin'i

seçmektedir. Çin hükümeti, Çin'de okumak veya eğitim almak isteyen Pakistanlı öğrencilere yönelik büyük ölçekli eğitim ve öğretim programlarını finanse etmektedir. Kuşak-Yol Girişim ile Çin kültürü, dili, politikası, ekonomisi ve tarihi alanlarında önemli sayıda kültür ve eğitim kurumları da kurulmaktadır. Sadece 2016 yılında, 3500 Pakistanlı öğrenciye Çin'de öğrenim görmeleri için Çin hükümeti tarafından burslar verilmiştir. Bu da Pakistan'ı Çin'de burslar ile öğrenim gören en fazla öğrenciye sahip ülke yapmıştır. 2016'nın Pakistanlı öğrencileri Çin'deki toplam sayı 18.000'in üzerine çıkmıştır (Wolf,2019:212-214).

Çin ile Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılan ülkeler arasındaki gelişmiş iş birliği sayesinde turizm sektöründe ilişkiler gelişmektedir. Çinli turistlerin bu ülkelere yaptığı seyahat sayısının 2013'te yaklaşık 15,5 milyon iken 2017 de ise 27 milyon üzerine çıktığı ve son beş yılda yüzde 77'lik bir artış gösterdiği görülmektedir (Keju,2019). Buna ek olarak Çin, BRI kapsamındaki ülkelere gelen turistlerin sayısı 2013'te 9 milyon iken 2017'de Çin'e gelen turist sayısı 10,6 milyon üzerine çıkmıştır. Çin'in 2017'de elde ettiği toplam turizm gelirinin 123,4 milyar doları bu ülkeler gelen turistlerde kaynaklanmaktadır (Keju,2019).

SONUÇ

Bu tez, Liberalizm teorilerinin temel varsayımlarının uygulanması yoluyla Kuşak-Yol Girişimi ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunu araştırmıştır. Araştırma CPEC ve BRI'nin küreselleşmeyi öncelik eden ve iş birliğine odaklanan bir uygulaması olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Kuşak-Yol Girişim, Liberalizmin temel varsayımlarıyla güçlü bir şekilde uyumludur. Çin'in Kuşak-Yol Girişimin ile Çin-Pakistan Ekonomik Koridorun liberal bir kazan-kazan ve iş birliği teşvik eden bir proje olduğunu ispatlanmaya çalışılırken Liberal teorinin temel ilkelerine değinilmiştir. Bu çalışmada Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Kuşak-Yol Girişimi denircesine araştırarak tezin hipotezini doğrulamaya çalışılmıştır. Hipotezi doğrulamaya çelişirken üç sonuca varılmıştır.

Bunlardan birincisi, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Kuşak-Yol Girişimi ile Çin, uluslararası ticareti artırmış ve serbest piyasa ilkelerini teşvik etmiştir.

İkincisi, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Kuşak-Yol Girişim uluslararası iş birliği kurumlarını ve birlikte bütünleşmeyi teşvik etmektedir.

Üçüncüsü, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Kuşak-Yol Girişim, uluslararası sosyal entegrasyonu ve ortak sınır anlayışını teşvik etmektedir

Bu üç sonuçta Liberal teorinin temel argümanlarıyla açıklanabilmektedir, Birinci sonucuna varılması CPEC ve Kuşak-Yol Girişimi'nin uluslararası ticareti nasıl etkilendiğini ve serbest piyasa ekonomiyi nasıl teşvik ettiğini gözlemleyerek varılmıştır.

İlk sonuca varılması:

Genel olarak girişimin ekonomik yönlerine odaklanan bu araştırma, güçlü bir olumlu etkiye işaret etmektedir. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile, Pakistan'ın GSYİH büyüme oranının, iş piyasasına yaklaşık iki milyon işin eklenmesiyle gelecek on yıl içerisinde yaklaşık yüzde 8 oranında yükselmesi hedeflenmektedir. Pakistan'ın

2025 vizyonu çerçevesinde hızlı şehirleşme ve 2025 yılına kadar yüzde 8 oranında GSYİH büyümesi öngörülmektedir (Mirza vd 2019:34). Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Pakistan'ın, ekonomisi daha da gelişeceğini ve GSYİH da artış göstereceğini tahmin edilmektedir.

Kuşak ve Yol Girişimiyle Avrasya ticaretinin de artış sağlayacağı, ticarete en az yüzde 14 artış görüleceği tahmin edilmektedir. Dünya Bankasının bir rapora göre; Kuşak ve Yol ulaşım projeleri, ticaret maliyetlerini düşürerek ticareti genişletebilir, yabancı yatırımı artırabilir ve yoksulluğu azaltabilir. Tam olarak uygulandığında, Kuşak-Yol Girişim taşımacılık projeleri dünya için ticareti yüzde 1,7 ile 6,2 arasında artırabilir ve küresel reel geliri yüzde 0,7 ila 2,9 oranında artırabilir (Dünya Bankası,2019). Koridor ekonomilerinin gerçek gelirleri, sınır gecikmelerini azaltmak ve ticaret kısıtlamalarını hafifletmek için reformlar uygulanırsa tahminen iki ila dört kat daha fazla olabilir (Dünya Bankası, 2019). Bahse konu verilere dayanak, BRI ve CPEC'nin uluslararası ticareti artıracığı ve serbest piyasa ekonomisini teşvik edeceği sonucuna varılmıştır.

İkinci Sonuca Varılması:

İkinci sonucu Kuşak-Yol Girişim ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun uluslararası iş birliği kurumlarını ve birlikte bütünleşmeyi nasıl teşvik ettiğini göz önünde bulunarak varılmıştır.

Girişim, başlangıcından bu yana geçen altı buçuk yıl içinde somut sonuçlar elde etti. Ayrıca dünya çapında destek toplamaya başardı. Geçen seneye (2019) kadar 126 ülke ve 29 uluslararası kuruluş girişime ortak oldu (Newsin Asia, 2019). Kuşak-Yol Girişimi'nin günümüz dünyasındaki öneminin bir kanıtı olarak vizyonu, Birleşmiş Milletler, Asya-Pasifik Ekonomik İş birliği ve Şanghay İş birliği Örgütü dahil olmak üzere büyük uluslararası kurumların ve iş birliği platformlarının resmî belgelerine dahil edilmiştir. (Newsin Asia, 2019).

Xi, 2017 de iki günlük zirvenin açılışında yaptığı bir konuşmada, "Kuşak ve Yol ile yeni bir iş birliği ve karşılıklı kazanç modeli yaratacağız" demiştir ve bu

sözüne ek olarak "Kuşak ve Yol Girişim ile açık bir iş birliği platformu oluşturmalı ve açık bir dünya ekonomisi korunmalı ve büyütülmelidir" dedi (BBC, 2017).

Kuşak-Yol Girişimi, birçok kuruluşun katılımını amaçlayan bir iş birliği programıdır. Hem IMF hem de Dünya Bankası, öncelikle teknik uzmanlık sağlamasıyla söz konusu girişime katılmaktadır. Daha da önemlisi, Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve İpek Yolu fonu gibi yeni yapılar kurulmuştur. AIIB 100 milyar dolarlık başlangıç sermayesiyle kapılarını Pekin'de açmıştır. Pekin; Avrupa, Asya ve Pasifik dahil olmak üzere 87 AIIB üye ülkesini bir araya getirmiştir. Almanya, Hindistan, İngiltere, Türkiye ve Fransa gibi güçlü ekonomiler de AIIB üyeleri arasında yer almaktadır. AIIB, sadece üç buçuk yılda 16 ülkede birikmiş 8 milyar dolarlık yatırımıyla yaklaşık 40 projeyi onaylamıştır. (Huiyao,2019). Kuşak ve Yol Girişimin bir parçası olan AIIB, Çin'in bölgesel kalkınma stratejisinin bir parçasıdır. Bu nedenle Kuşak-Yol Girişim, mevcut kooperatif yapıları üzerine inşa edilir ve ayrıca yeni uluslararası iş birliği biçimleri geliştirir. Yukarıda bahse geçen verilere dayanak Kuşak ve Yol Girişimin uluslararası iş birliğini ve bütünleşmeyi teşvik ettiği sonucuna varılmıştır.

Üçüncü sonuca varılması

Son olarak BRI ve CPEC'in uluslararası sosyal entegrasyonu ve ortak sınır anlayışını teşvik ettiği gözlemlenerek üçüncü sonuca varılmıştır.

Kuşak-Yol Girişim, 2018 yılına kadar, 158 ülke ve bölgede 548 Konfüçyüs Enstitüsü ve 1.193 Konfüçyüs sınıfı kurulmuştur ve dünya çapında on milyonlarca öğrenciye hizmet vermiştir. Dünyanın en çeşitli uluslararası dil eğitimi topluluğu haline gelmiştir. ÇHC kuşak ve yol girişimin başladıktan sonra 166 ülke ve bölgeden yaklaşık 50.000 öğrenciye burs verilmiştir. Bazıları Çince öğretmeni olmak veya kültürel alışverişlerde bulunmak için ülkelerine dönerken, diğerleri Çin'e yerleşmiştir. Enstitü ayrıca karşılıklı anlayış ve dostluğu geliştirmek amacıyla Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki ülkelere gelen öğrenciler için özel burs programlarını başlatmıştır (Yuwei,2019). Çin hükümeti; Çin Hükümeti Bursu, Konfüçyüs Bursu,

Ticaret Bakanlığı Bursu (MOFCOM), Dünya Bilimler Akademisi Başkan Bursu (TWAS), Çin Bilim Akademisi (CAS) ve Üniversite Tabanlı Bursu gibi uluslararası öğrenciler için farklı türlerde burslar sunmaktadır. 2015 yılında 200'den fazla ülkeden toplam 40 bine yakın uluslararası öğrenci eğitim amaçla Çin'e geldi. Bu da bir önceki yıla göre yüzde 5,5 daha fazlaydı. Bu öğrenciler, Çin'in otuz bir büyük eyalet ve özerk bölgelerinde olan sekiz yüzden fazla kolej ve üniversitede eğitimlerini devam ettirmektedir. Bu öğrencilerde 40.600 burslu ve geri kalanı bursu olmayan öğrencilerdir. Bir önceki yıla göre 20.405 öğrenci artışla, yaklaşık 184.799 uluslararası öğrenci kabul edildi (Latief & Lefen, 2018:1-4). Bu girişimler özellikle Asya ülkelerinin eğitim seviyesinin ve kültürel entegrasyon artmasına neden olmakla birlikte ticaretini de genişlemesine yardımcı olmaktadır.

CPEC çerçevesinde Pekin şimdi, özellikle Çin'de okumak veya eğitim almak isteyen Pakistanlılara yönelik büyük ölçekli eğitim ve öğretim programlarını finanse etmektedir. Bununla birlikte kültür, siyaset, dil, tarihi ve ekonomi alanlarını teşvik etmek amacıyla eğitim ve kültür kurumları da kurulmaktadır (Wolf,2019:212-214). Yalnızca 2016 yılında, üç bin beş yüz Pakistanlı öğrenciye Çin'de eğitim almak için burslar verilmiştir. Çin hükümeti tarafından sağlanan bahse konu burslar Pakistan'ı Çin burslarıyla Çin'de öğrenim gören en fazla öğrenciye sahip ülke konumuna taşıdı. 2019'da Pakistanlı öğrencilerin toplam sayıyı 18 binin üzerine çıkmıştır (Wolf,2019:212-214).

Diğer bir taraftan Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılan ülkeler arasındaki gelişmiş iş birliği sayesinde turizm sektörü de hızla gelişmektedir. Çinli turistlerin bu ülkelere yaptığı seyahat sayısının 2013'te yaklaşık 15,5 milyondan 2017'de 27 milyonun üzerine çıktığı ve son beş yılda yüzde 77'lik bir artış gösterdiği belirtildi. Bu arada Çin, Kuşak-Yol Girişim kapsamındaki ülkelere gelen turistlerin 2013'teki 9 milyona kıyasla 2017'de Çin'e yaptığı 10,6 milyon seyahat kaydetti. Çin'in 2017'de elde ettiği toplam gelen turizm gelirinin 123,4 milyar doları ile bu ülkeler yüzde 16,9'unu oluşturdu (Keju,2019). Bu tez ile Çin ve diğer ülkeler arasındaki kültürel ve Sosyal yakınlaşmanın Kuşak-Yol Girişimi tarafından desteklendiğine dair kanıtlar

sunularak BRI ve CPEC'in, sosyal entegrasyona ve ortak sınır anlayışını teşvik ettiğine dair sonuçlara varılmıştır.

Liberalizm görüşüne göre, uluslararası ilişkileri daha barışçıl istikrarlı hale getirmek, iş birliğini teşvik etmek ve çatışmaları azaltmak için uluslararası kurumlar inşa etmeye ve geliştirmeye çalışmalıdır. (Johnson vd 2018:123-134). Uluslararası kurumlar tarafsız olması gerekmektedir böylece uluslararası iş birliğini ilerletirler ve istikrarlı bir iş birliği ortamı geliştirirler. (Keohane,1988:380). Devletlerin Uluslararası İlişkilerin tek aktörleri olmadığını, ancak bireylerin, inançların, sosyal yapıların ve ticari çıkarların Devlet davranışını yönlendirdiğini ima eder. Liberalizminin devletler arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılığın artacağını dolayısıyla güç kullanma teşviklerini azaltacağı varsayımıyla, Serbest Ticaret fikrini savunmaktalar (Weede,2004:165-168). Bu Tezde Kuşak-Yol Girişimi ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, liberalizmin temel ilkelerine dayanak tartışılmıştır ve yukarıda bahsedilen sonuçlara varılmıştır. Böylece Çalışmanın öne sürdüğü hipotez doğrulanarak Kuşak-Yol Girişimi ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun Liberal teori çerçevesinde kazan-kazan model uyguladığı bir proje olduğu ortaya konulmuştur.

Kuşak-Yol Girişim ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru dünyanın ekonomik büyümesi için potansiyel olarak geniş kapsamlı etkileri olan uzun vadeli bir strateji olduğundan, BRI'nin siyasi tartışmalara ve araştırma ilgisini çekmeye devam edeceğine inanıyoruz. Kuşak ve yol girişimin zamanla daha fazla genişleyip ülkeler arasında iş birliği artacağını tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Kitap Bölümleri

Bellamy, R. (2002). Liberalism and pluralism: Towards a politics of compromise. Yayıncı: Routledge.

Brown, L. S. (1994). The politics of individualism: liberalism, liberal feminism & anarchism//Review. Resources for Feminist Research, 23(4), 73.

Chan, W. T. (1963). A Source Book in Chinese Philosophy. Princeton, NJ: Princeton University press.

Curtis, L., & Scissors, D. (2012). The limits of the Pakistan-China alliance. Wasington,DC: Heritage Foundation.

Esping-Andersen, G. (1990) The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Polity Press.

Hauner, M. (1991). The Soviet war in Afghanistan: patterns of Russian imperialism. Philidelphia: University Press of America Foreign Policy Institute

Heywood, A. (2007). Siyasi ideolojiler. Adres Yayınları, Ankara.

Hirschman, A. O. (1980). National power and the structure of foreign trade (Vol. 105). Univ of California Press.(ilk 1945'te yayınlandı)

Holmes, K. R. (2016). The closing of the liberal mind: How groupthink and intolerance define the left. Encounter Books.

Jacobson, J. (2015). Locarno diplomacy: Germany and the west, 1925-1929. NY: Princeton University Press.

Kant I (1983) Perpetual peace and other essays (trans: Humphrey T). Hackett Pub, Indianapolis/Cambridge

Keohane, R. (1990). International liberalism reconsidered. In J. Dunn (Ed.), The Economic Limits to Modern Politics (Murphy Institute Studies in Political Economy). Cambridge: Cambridge University Press.

Kissinger, Henry. (2011). On China, The Penguin press, New York

Kumar, R. (2013). India And The United States-A Study Of Two Great Democracies. Lulu.com.

Lei, Z. (2018). The Political Economy of China's Belt And Road Initiative (Vol. 1). World Scientific.

Locke, J. 1690.{1980} Second Treatise of Government. Edited by CB Macpherson Indianapolis, Indiana: Hackett Publishing Co.

Rosanvallon, Pierre, 2000 [1995]. The New Social Question: Rethinking the Welfare State. Princeton, NJ: Princeton University Press

Sabine, G. H. Thorson, T. L. (1973). A History of Political Theory, 4. Baski, London: The Dryden Press,

Titmuss, Richard. (1958). Essays on the Welfare State. London: George Allen & Unwin (yayını).

Weber, M. (1967). The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. Unwin Hyman, London & Boston.

Wolf, S. O. (2020). The China-Pakistan Economic Corridor of the Belt and Road Initiative. Springer International Publishing.

Xun Zi . 1996. Xunzi . Shanghai , Shanghai Guji Chubanshe , Ch:9

Zhao, H. (2015). China's new maritime silk road: Implications and opportunities for Southeast Asia. ISEAS Publishing.

Makaleler

Kamal, J., & Malik, M. H. (2017). Dynamics of Pakistan's trade balance with China. SBP Staff Notes 04, 17.

Abid, M., & Ashfaq, A. (2015). CPEC: Challenges and opportunities for Pakistan. Journal of Pakistan Vision, 16(2), 142-169.

Abrahamson, P. (2010). European Welfare States Beyond Neoliberalism: Toward the Social Investment State. Development and Society, **39**, 1: 61– 95.

Ahmad, M. (2017). New great game and the CPEC in Baluchistan: Opportunities and challenges. Pakistan Journal of History and Culture, 38(1), 83-108.

Ali, M. (1972). CHINA'S DIPLOMACY DURING THE INDO-PAKISTAN WAR, 1971. Pakistan Horizon, 25(1), 53-62.

Ali, S. A., Haider, J., Ali, M., Ali, S. I., & Ming, X. (2017). Emerging tourism between Pakistan and China: tourism opportunities via China-Pakistan economic corridor. Int. Bus. Res, 10, 204-214.

Altaf, Saba & Mahmood, Zafar & Noureen, Shabana. (2020). Trade Costs of Pakistan with its Major Trading Partners: Measurement and its Determinants. 232-264.

Arase, D. (2015). China's two silk roads initiative: What it means for Southeast Asia. Southeast Asian Affairs, 2015(1), 25-45

Barnett, M. (1997). Bringing in the New World Order: Liberalism, Legitimacy, and the United Nations. World Politics, 49(4), 526-551.

Bhattacharjee, D. (2015). China Pakistan economic corridor. Available at SSRN 2608927.

Blanchard, J. M., & Ripsman, N. (1996). Measuring vulnerability interdependence: The strategic goods test. *Geopolitics*, 1(3), 225-246.

Blood, P. R. (1995). *Pakistan: A country study*. Washington, DC: Federal Research Division, Library of Congress.

Boni, F., & Adeney, K. (2020). The Impact of the China-Pakistan Economic Corridor on Pakistan's Federal System: The Politics of the CPEC. *Asian Survey*, 60(3), 441-465.

Briggs, A. (1961). The welfare state in historical perspective. *European Journal of Sociology*, 2(02), 221-258.

Chaturvedy, R. R. (2014). New Maritime Silk Road: converging interests and regional responses. ISAS Working Paper, (197).

Chowdhury, K., Harvie, C., & Levy, A. (2000). Regional income inequality in China. In *Contemporary developments and issues in China's economic transition* (pp. 238-261). Palgrave Macmillan, London.

Christman, J. (1991). *Liberalism and Individual Positive Freedom*. University of Chicago. *Ethics*, 101(2), 343-359.

Duarte, P. (2019). China's Momentum: The "One Belt One Road" Triple's Securitisation. In *Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative* (pp. 143-165). Palgrave Macmillan, Cham.

Dugger, W. M., & Sherman, H. J. (1994). Comparison of Marxism and institutionalism. *Journal of Economic Issues*, 28(1), 101-127.

Esteban, M. (2016). The China-Pakistan Corridor: a transit, economic or development corridor. *Strategic Studies*, 36(2), 63-74

Farooqui, Muhammad & Aftab, Syed Mobasher. (2018). China-Pakistan Economic Corridor; Prospects and Challenges for Balochistan, Pakistan.. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. 414. 012046. 10.1088/1757-899X/414/1/012046.

Fulton, J. (2016). An Analysis of Two Corridors in China's One Belt One Road Initiative: China-Pakistan and China Central-West Asia. In *International Conference on Inter-Regional Connectivity: South Asia and Central Asia*, At GC University, Lahore, Pakistan.

Goh, Evelyn. (2005). Nixon, Kissinger, and the "Soviet Card" in the U.S. Opening to China, 1971-1974. *Diplomatic History*, 29(3), 475-502.

Gong, S., Huo, W., Wu, M., Huang, Y., Gong, J., & Wang, D. (2020). The impact of the Belt and Road Initiative on the expansion of China's higher education

in overseas markets along the route. *Thunderbird International Business Review*, 62(3), 263-277.

Gul, E. (2018). Reaping socio-economic blessings of flowing water: evidence from hydropower initiatives of China-Pakistan Economic Corridor. *International Journal of Water*, 12(4), 314-341.

Hamid, B., & Khan, S. (2020). China Pak Economic Corridor (CPEC): Facts and Fantasies. *Review of Applied Management & Social Science*, 3(2), 213-220.

Hussain, E. (2019). CPEC: Governance and security challenges—Implications for the Belt and Road Initiative. *Chinese Political Science Review*, 4(1), 135-147.

Irshad, M. S. (2015). One belt and one road: dose China-Pakistan economic corridor benefit for Pakistan's economy?. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 6(24).

İnaç, H., & Demiray, M. (2004). Siyasal bir ideoloji olarak neo-liberalizm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(11), 163-184.

International Crisis Group. (29.Haziran:2018). “China-Pakistan Economic Corridor: Opportunities and Risks”. *Asia Report No. 297*.

Jaleel, S., Talha, N., & Shah, Z. (2019). CPEC and regional integration. *Global Regional Review*, 4(IV), 19-28.

Javaid, U., & Jahangir, A. (2015). Pakistan-China strategic relationship: A glorious journey of 55 years. *Journal of the Research Society of Pakistan*, 52(1).

Javaid, U., & Javaid, R. (2016). Strengthening geo-strategic bond of Pakistan and China through geo-economic configuration. *Pakistan Economic and Social Review*, 54(1), 123-142.

Johnson, T., Heiss, A., Thomas, G. W., & Wilkinson, R. (2018). Liberal institutionalism. *International Organization and Global Governance*, 123-34.

Kataria, J. R., & Naveed, A. (2014). Pakistan-China Social and Economic Relations. *South Asian Studies* (1026-678X), 29(2).

Keohane, R. (1988). International Institutions: Two Approaches. *International Studies Quarterly*, 32(4), 379-396.

Keohane, R. O., & Nye Jr, J. S. (1973). Power and Interdependence. *Survival*, 15(4), 158-165.

Khan, H. U. R. (1961). Pakistan's Relations with the People's Republic of China. *Pakistan Horizon*, 14(3), 212-232.

Khan, K., Khan, K., & Anwar, S. (2016). Special Economic Zones (SEZs) and CPEC: Background, Challenges and Strategies. *The Pakistan Development Review*, 203-216.

Khurana, G. S. (2016). Geopolitics of China's 'Maritime Silk Road' Concept: An Indian Perspective. by Vijay Sakhuja, Jane Chan. National Maritime Foundation. New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd, 16-21.

Korzun, P. (2016). Shanghai Cooperation Organization: Story of Success and Expansion. Strategic Culture Foundation.

Kreutzmann, H. (1991). The Karakoram Highway: The Impact of Road Construction on Mountain Societies. *Modern Asian Studies*, 25(4), 711-736.

Lamb, A. (1964). The Sino-Pakistani boundary agreement of 2 March 1963. *Australian Outlook*, 18(3), 299-312.

Lamb, A. (1964). The Sino-Pakistani boundary agreement of 2 March 1963. *Australian Outlook*, 18(3), 299-312.

Latief, R. & Lefen, L. (2018). Analysis of Chinese Government Scholarship for International Students Using Analytical Hierarchy Process (AHP). *Sustainability*. 10. 2112. 10.3390/su10072112.

Lin, C. (2011). China's new silk road to the Mediterranean: the Eurasian land bridge and return of Admiral Zheng He. *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, 165, 1-23.

Liu, I. Y. (2018). The Chinese Dream, Neoliberalism, and International Legal Ideology. *The Chinese Journal of Global Governance*, 4(2), 81-121

Liu, X. (2019). The Development Logic of the Community of Human Destiny and China's Contribution. 2019 4th International Social Sciences and Education Conference (ISSEC 2019)

M Kong, Z., Lu, X., Jiang, Q., Dong, X., Liu, G., Elbot, N., ... Chen, S. (2019). Assessment of import risks for natural gas and its implication for optimal importing strategies: A case study of China. *Energy Policy*, 127, 11–18.

Mahesar, A. M., Pervaiz, A. K. G., & Khushk, G. M. (2016). Pakistan-China Relations: Thinking through an Indian lens. *International Journal of Scientific Research and Innovative Technology*

Makhdoom, A. S., Shah, A. B., & Sami, K. (2018). Pakistan on the roadway to socio-economic development: A comprehensive study of China Pakistan Economic Corridor (CPEC). *The Government-Annual Research Journal of Political Science*, 6(6).

Markey, D. S., & West, J. (2016). Behind China's gambit in Pakistan. *Council on Foreign Relations*, 5(1), 31.

McCartney, M. (2020). The prospects of the China–Pakistan Economic Corridor (CPEC): the importance of understanding western China. *Contemporary South Asia*, 1-18.

Mearsheimer, J. J. (1994). The false promise of international institutions. *International security*, 19(3), 5-49.

Meiser, J. W. (2018). *Introducing Liberalism in International Relations Theory*. Retrieved May, 11, 2019.

Moneyhon, M. D. (2002). China's great western development project in Xinjiang: economic palliative, or political trojan horse. *Denv. J. Int'l L. & Pol'y*, 31, 491-515.

Ndunda, Titus. (2016). *A Review of Esping-Andersen's Three Worlds of Welfare Capitalism*. MA/MSc Europa Universität Flensburg, Germany and The University of Southern Denmark, Denmark.

Ni, P. (2014). The Philosophy of Confucius. In *Dao Companion to Classical Confucian Philosophy* (pp. 53-80). Springer, Dordrecht.

Offe, C. (1982). Some contradictions of the modern welfare state*. *Critical Social Policy*, 2(5), 7-16.

OECD. (2018). China's Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape, *OECD Business and Finance Outlook*, 3-46

Özdemir, S. (2010). Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri. *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (57), 55-86.

Passi, R. (2019). Unpacking economic motivations and non-economic consequences of connectivity infrastructure under OBOR. In *Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative* (pp. 167-195). Palgrave Macmillan, Cham.

Polachek, S. W., Robst, J., & Chang, Y.-C. (1999). Liberalism and Interdependence: Extending the Trade-Conflict Model. *Journal of Peace Research*, 36(4), 405-422.

Rahman, S. U., & Shurong, Z. (2017). Analysis of Chinese Economic and National Security Interests in China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) under the Framework of One Belt One Road (OBOR) Initiative. *Arts and Social Sciences Journal*, 8(4), 1-7.

Ramachandran, S. (2015). China-Pakistan Economic Corridor: Road to Riches?. *China Brief*, 15(15), 1-4.

Ramay, S. A. (2016). *China Pakistan Economic Corridor: A Chinese Dream Being Materialized Through Pakistan*. Islamabad: Sustainable Development Policy Institute (SDPI).

Raza, H., Mohiuddin, Z. A., Zaidi, S. S. Z., & Osama, A. (2018). CPEC: Pakistan-China Cordial Ties-A Boost to Pakistan's Economy. *Journal of Accounting, Business and Finance Research*, 2(1), 1-6.

Rhoden, T. F. (2015). The liberal in liberal democracy. *Democratization*, 22(3), 560-578.

Ripsman, N. M., & Blanchard, J. M. F. (1996). Commercial liberalism under fire: Evidence from 1914 and 1936. *Security Studies*, 6(2), 4-50.

Robert Keohane. (1993). Institutional Theory and the Realist Challenge after the Cold War. In "Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate," edited by David A. Baldwin, 269–300. New York: Columbia University Press, p. 273.

Shah, A. A., & Zubair, M. (2020). Politics of Reconciliation: A Conduit to Reduce Dilemma of Democracy in Pakistan. *Journal of Historical studies*.162-177

Shaikh, F., Ji, Q., & Fan, Y. (2016). Prospects of Pakistan–China energy and economic corridor. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 59, 253-263.

Siddiqui, Z. H., & Qureshi, I. H. (2005). Nuclear power in Pakistan. *The Nucleus*, 42(1-4), 63-66.

Singelmann, J., & Singelmann, P. (1986). Lorenz von Stein and the Paradigmatic Bifurcation of Social Theory in the Nineteenth Century. *The British Journal of Sociology*, 37(3), 431-452.

Smith, M. (1976). The League of Nations and International Politics. *British Journal of International Studies*, 2(3), 311-323.

Soares, C. (2018). The philosophy of Individualism: A critical Perspective. *International Journal of Philosophy and Social Values*, 1(1), 11-34.

Solmecke, U. (2016). Multinational Enterprises and the'One Belt, One road'Initiative: Sustainable Development and Innovation in a Post-Crisis Global Environment. *The Copenhagen Journal of Asian Studies*, 34(2), 9-27.

Van Mill, D. (2011), "Freedom of speech", *Stanford Encyclopaedia of Philosophy*, Stanford University, Stanford, CA.

Wang, Y., Chen, J., Tao, S., Wang, M., Wang, X., & Shah, A. (2012). Wildlife protection along the Karakorum Highway in Khunjerab National Park. *Pakistan Journal of Zoology*, 44(5), 1452-1457.

Weede, E. (2004). The diffusion of prosperity and peace by globalization. *The Independent Review*, 9(2), 165-186.

Wei-Ming, T. (2002). Confucianism and liberalism. *A Journal of Comparative Philosophy*. Global Scholarly Publications. Dao, 2(1), 1-20.

Xiguang, L. (2016). Building a New Civilisation along the One Belt One Road Initiative. *China-Pakistan Economic Corridor: A Game Changer*. Islamabad: Institute of Strategic Studies.

Xiguang, Li. (2016) Building a New Civilisation along the One Belt One Road Initiative, in Minhas Majeed Khan, Ahmad Rashid Malik, Saira Ijaz, Ume Farwa, eds.

China-Pakistan Economic Corridor A Game Changer. Islamabad: Institute of Strategic Studies.

Xing, L. (2019). China's Pursuit of the "One Belt One Road" Initiative: A New World Order with Chinese Characteristics?. In Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative (pp. 1-27). Palgrave Macmillan, Cham

Xing, L. (2019). Understanding the Multiple Facets of China's "One Belt One Road" Initiative. In Mapping China's 'one belt one road' initiative (pp. 29-56). Palgrave Macmillan, Cham..

Yu-Lan, F., & Bodde, D. (1939). A history of Chinese philosophy. Princeton: Princeton University Press. P. 68 Analects of Confucius, VI, 11)

Zain, O. F. (2010). A Socio-Political Study of Gilgit Baltistan Province. Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS), 30:181-190

Zingel, W. P., & Guruswamy, M. (2015). China's Pakistan option: economic and social implications of an 'all-weather relationship'. IIC Quarterly, Indian International Center (IIC): New Delhi, India, 42(2), 14-24.

Zou, L. (2018). The political economy of China's belt and road initiative. Hackensack, NJ: World Scientific.

Elektronik kaynaklar

Aftab, M. (1 Nisan 2002). Will Gwadar be a 'paradise' for investors. Khaleej Times. Erişim: <http://www.khaleejtimes.co.ae/ktarchive/010402/finance.htm>/03.09.2020.

Annping Chin. (2020). Confucius, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Confucius/> 15.12.2020.

Awan. Z.A. (21 Mayıs 2020). China-Pakistan: A journey of friendship (1950-2020). Global Times publishers. Erişim: <https://www.globaltimes.cn/content/1189007.shtml> /19.08.2020

BBC News. (14 Mayıs 2017). "China Invests \$124bn in Belt and Road Global Trade Project". Erişim: [China invests \\$124bn in Belt and Road global trade project - BBC News](http://www.bbc.com/news/health-40681111) /16.09.2019.

Bhutta, Zafar. (22 Temmuz 2015). Neelum Jhelum project: Deadline after deadline, PM wants to know final completion date. The Expree Tribune. Erişim: <https://tribune.com.pk/story/924726/neelum-jhelum-project-deadline-after-deadline-pm-wants-to-knowfinal-completion-date/> /13.04.2019

BM. (2018). Security Council Must Rectify Failure to Prohibit Use of Force, Maintain International Peace, Speakers Stress in Day-long Debate. Media and reports <https://www.un.org/press/en/2018/sc13344.doc.htm> /12.04.2019

BRI official. (2020). Belt and Road initiative. Govt of China. Erişim: <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/> 30.12.2020.

Buckley, C. (21 September 2010). “China Confirms Two Nuclear Reactors for Pakistan,” Reuters. Erişim: <https://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFTOE68K05X20100921/> 12.09.2019.

Byrne, B. (30 Temmuz 2015). China Builds Biggest Solar Power Plant In Pakistan. Pakistan defence. Erişim: <https://defence.pk/pdf/threads/china-builds-biggest-solar-power-plant-in-pakistan.388925/> 24.07.2019.

Chunsheng, L. (06 Eylül 2018). People to people bond: A booster to the Construction of BRI. CGTN. Erişim: https://news.cgtn.com/news/3d3d414d3241444d7a457a6333566d54/share_p.html/0 8.04.2020

Craig.T & Simon.D. (23 Ekim 2015). From the mountains to the sea: A Chinese vision, a Pakistani corridor. The washington Post. Erişim: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/from-the-mountains-to-the-sea-a-chinese-vision-a-pakistani-corridor/2015/10/23/4e1b6d30-2a42-11e5-a5ea-cf74396e59ec_story.html/03.06.2019.

Cunningham, Nick. (10 Mart 2015). China Builds Nuclear Reactors in Earthquake-Prone Pakistan. Oil Price news. Erişim: <https://oilprice.com/Alternative-Energy/Nuclear-Power/China-Builds-Nuclear-Reactors-in-Earthquake-Prone-Pakistan.html/18.07.2020>

Derudder, B., Liu, X., & Kunaka, C. (2018). Connectivity along overland corridors of the belt and road initiative. World Bank.discussion paper. Erişim [World Bank Document](#)

Ebrahim, Z. T. (20 Nisan 2015). China’s new Silk Road: What’s in it for Pakistan?,l. Dawn News. Erişim: [China’s new silk road: What’s in it for Pakistan? - Pakistan - DAWN.COM](#) /22.09.2020.

Essays, UK. (November 2018). Analysis of the UN with Liberalism and Realism. Erişim: [Analysis of the UN with Liberalism and Realism \(ukessays.com\)](#) /14.06.2019

ftikhar, M. N., Xie, L., Shakeel, K., Jamali, S., Khan, M., Cheema, K. H., & Shahid, M. (2019). The institutional and urban design of Gwadar City. International Growth Centre IGC. Erişim : [The-institutional-and-urban-design-of-Gwadar-City.pdf \(researchgate.net\)](#)/24.08.2019

Geping, N. (2011). Comparing Liberalism and Confucianism, from the Perspective of Multiculturalism. Ritsumeikan University. Japonya. Erişim: <https://core.ac.uk/download/pdf/60531395.pdf/23.09.2019>

Habibi, N., Zhu, H.Y. (22 Ocak 2020). What CPEC Means for China's Middle East Relations. The Diplomat. Erişim: <https://thediplomat.com/2020/01/what-cpec-means-for-chinas-middle-east-relations/> /19.11.2020

Huiyao, W. (07 Temmuz 2019). AIIB can be a key benchmark for BRI. Global times. Erişim: <https://www.globaltimes.cn/content/1157054.shtml> /08.08.2020

Husain, k. (21 Temmuz 2017). Exclusive: CPEC master plan revealed. Dawn News. Erişim: <https://www.dawn.com/news/1333101> . /03.08.2020

Jefferson, T. (1776). The Declaration of Independence, 4 Haziran 1776. Erişim: [The Declaration of Independence | National Archives](https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript) /03.06.2020.

Keju, W. (10 Ocak 2019). BRI benefits appear in two-way tourism. China Daily. Erişim: <https://www.chinadaily.com.cn/a/201901/10/WS5c36986ba3106c65c34e3968.html> /13.07.2020.

Kerr, P. K., & Nikitin, M. B. (2016). Pakistans Nuclear Weapons. Congressional Research Service Washington United States. Erişim: <https://fas.org/sgp/crs/nuke/RL34248.pdf> . /22.12.2019

Khalid, Asma. (12 Şubat 2020). China-Pakistan Nuclear Energy Cooperation: History and Key Debates. South Asian voices. Erişim: <https://southasianvoices.org/china-pakistan-nuclear-energy-cooperation/> /07.12.2019

Khan, R. S. (17 Temmuz 2017). In coal-focused Pakistan, a wind power breeze is blowing. Reuters. [In coal-focused Pakistan, a wind power breeze is blowing](https://www.reuters.com/article/us-pakistan-energy/in-coal-focused-pakistan-a-wind-power-breeze-is-blowing-idUSKBN16H081) / Reuters /05.08.2019

Kiani, k. (26 Haziran 2020). Three Chinese hydel projects get ECC approval after a one year wait. Dawn News. Erişim: <https://www.dawn.com/news/1565257> /04.11.2020

Kuo, Mercy A. (25 Ocak 2018). "The Origin of 'Indo-Pacific' as Geopolitical Construct Insights from Gurpreet Khurana". The diplomat news. Erişim : <https://thediplomat.com/2018/01/the-origin-of-indo-pacific-as-geopolitical-construct/> /04.09.2020

Ministry of Finance. (2014). Trade and Payment; bölüm 8. Pakistan Economic Survey 2013–2014. 117-130P.121, 124. Erişim http://www.finance.gov.pk/survey/chapters_14/08_Trade_and_Payments.pdf /04.08.2019

Mises, L., V. (29 Mart 2018). Why Marx hated individualism. Mises Institution. Erişim: <https://mises.org/wire/why-marx-hated-individualism/> /31.12.2020

Otgonsuren, B. (2015). Mongolia–China–Russia Economic Corridor Infrastructure Cooperation. Erina Report, 127(12), 4. Erişim

http://www.erina.or.jp/wp-content/uploads/2015/02/er127_tssc.pdf#page=6 /
24.08.2019

Redaelli, S. (2019). Pakistan at 100: From Poverty to Equity. World Bank. Erişim
<http://documents.worldbank.org/curated/en/868741552632296526/pdf/135319-WP-P163618-14-3-2019-20-44-35-PakPNFromPovertytoEquityFinal.pdf> /24.08.2019

Sajid, Islamuddin. (02 Aralık 2019). 2nd phase of China-Pakistan free trade deal in effect; Agreement to allow Pakistani manufacturers, traders to export 313 new products to China on zero duty. Anadolu Ajans. Erişim
<https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/2nd-phase-of-china-pakistan-free-trade-deal-in-effect/1661413>/28.08.2020

Shangwa, Sun. (25 Kasım 2006). China signs trade pact with Pakistan. Chinadaily. Erişim: https://www.chinadaily.com.cn/china/2006-11/25/content_742616.htm /26.02.2019

South China Morning Post. (20 Ocak 2016). Quick guide to China's diplomatic levels. Erişim: <http://www.scmp.com/%20news/china/diplomacy-defence/article/1903455/quickguide-chinas-diplomatic-levels> /03.01.2019

Staff, Reuters. (25 Kasım 2017). China signs deal to build new nuclear reactor in Pakistan - WNN. Reutersç Erişim: <https://www.reuters.com/article/pakistan-nuclear-china-idAFL8N1NU31J>/16.06.2020

şahin, A. (17 Nisan 2015). Çin Pakistan'a 46 milyar dolar yatırım yapacak. Fortune Türkiye. Erişim: <https://www.fortuneturkey.com/cin-pakistana-46-milyar-dolar-yatirim-yapacak-12037> /16.11.2019.

The Nations. (12 Temmuz, 2018). Biotech research to be established by China in Pakistan. Erişim <https://nation.com.pk/12-Jul-2015/biotech-research-to-be-established-by-china-in-pakistan>/05.06.2019

U.S. Department of State. (1996). Foreign Relations, 1961-1963, South Asia. Washington. US government printing office. vol. XIX. Erişim <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/kennedyj/46453.htm>/07.01.2019

Uberoi, P. (2013). The BCIM Forum: Retrospect and Prospect. Institute of Chinese Studies, Delhi. Erişim: df72872d10c0497dadfb52322bafd900.pdf (icsin.org). / 20.12 2020.

W.N.I.Report. (5 Temmuz 2012). The World Nuclear Industry Status Report 2012 (HTML). World Nuclear Industry. Erişim: <https://www.worldnuclearreport.org/The-World-Nuclear-Industry-Status.html>/02.02.2019.

Walsh, D., & Masood, S. (2013). Pakistan Faces Struggle to Keep Its Lights On. New York Times. Erişim: [Pakistan Electricity Shortages Reach Crisis Stage - The New York Times \(nytimes.com\)](https://www.nytimes.com/2013/07/08/world/asia/pakistan-electricity-shortages-reach-crisis-stage.html)./08.07.2020.

Xi, J. (07 Eylül 2013) a. Promote friendship between our people and work together to build a bright future. speech at Nazarbayev University, Astana. Erişim [Promote Friendship Between Our People and Work Together to Build a Bright Future \(fmprc.gov.cn\)](http://fmprc.gov.cn) /04.01.2019

Xi, J. (03 Ekim 2013) b. Speech at Indonesia's parliament. October 3 Erişim Aralık 20,2017. [习近平在印度尼西亚国会的演讲（全文） — 中华人民共和国外交部 \(fmprc.gov.cn\)](http://fmprc.gov.cn) /04.01.2019

Xia, Li. (08 Mayıs 2019). Chinese firm to complete Pakistan hydropower project in 2021: report. Xinhuanet. Erişim: www.xinhuanet.com/english/2019-05/08/c_138042778.htm / 23.12.2020

Tezler

Hussain, M. (2017). China Pakistan Economic Corridor (CPEC): Challenges and the way forward. Tez. Naval Postgraduate School Monterey United States.

Lehto, O. (2015). The three principles of classical liberalism (from John Locke to John Tomasi): A consequentialist defence of the limited welfare state. Yüksek Lisan Tezi, University of Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155211?locale-attribute=en>. Accessed 30 Jan 2019.

Reynolds, C., Stout, T., Wang, X., & Weintha, E. (2018). Environmental and economic impacts of the Belt and Road initiative on Pakistan's energy sector. Doktora Tezi, Duke University.

SUN, J. (2011). Gawadar Port from the Perspective of Xinjiang Province of China. Doktora Tezi. Erasmus University Rotterdam,2011. Erişim: [SUN Jialing-thesis.eur.nl](http://thesis.eur.nl)

Uhl, H. (1977). Lorenz von Stein Und Karl Marx Zur Grundlegung von Gesellschaftsanalyse Und Politischer Theorie 1842-1850. Doktora Tezi, Druckerei Krausem Freiburg.

ÖZ GEÇMİŞ

Ben Kocaeli üniversitesinde uluslararası ilişkiler bölümünde yüksek lisans yapan Pakistan uyruklu öğrencisiyim. Lise eğitimi Pakistan’da tamamladıktan sonra dört farklı ülkede, dört farklı üniversitede eğitim aldım bunlar; Pakistan, Türkiye, Polonya ve Almanya’dır. Bununla birlikte stajımı Polonya; Opole’de yaptım. Almanya’da 6 ay farklı kurumlarla yarı zamanlı çalıştım. Metin kolejinde kısa bir süreliğine İngilizce Öğretmenlik yaptım.